

วส 82603

การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

สุวรรณ มาดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. 2551

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ได้

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(อาจารย์วิชา เจริญศิริ)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(อาจารย์ยุภาพร ยุภาศ)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(อาจารย์ทรงศักดิ์ จีระสมบัติ)

..... ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัยสอบวิทยานิพนธ์
(ดร.ลดาวัลย์ วัฒนบุตร)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์
(รศ.ดร.แสงจันทร์ ศรีประเสริฐ)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์ ไพวรารณ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2551

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ชื่อเรื่อง การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ ในเขตอำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม

ผู้วิจัย สุวรรณ มาลี ปริญญา ปร.ม.

กรรมการที่ปรึกษา อาจารย์วิทยา เจริญศิริ ประธานกรรมการ
อาจารย์อุภาพร ยุภาศ กรรมการ
อาจารย์ทรงศักดิ์ จิระสมบัติ กรรมการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 2551

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตาม
บทบาทหน้าที่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำแนกตาม ตำแหน่ง ระดับการศึกษา
และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขต
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 127 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม
แบบมาตราส่วนประมาณค่า มี 5 ระดับ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตาม
บทบาทหน้าที่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม
คอมพิวเตอร์ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .95 สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ
ค่าเฉลี่ย ความถี่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t -test และ F -test

ผลการวิจัย พบว่า

1. การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง จำแนกเป็นรายด้าน พบว่า การปฏิบัติงาน
อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย การปฏิบัติงานอยู่ใน
ระดับปานกลาง 2 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบ
เกี่ยวกับความอาญาและด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ

2. ผลการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน เมื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตาม
บทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง ระดับการศึกษาและ
ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน พบว่า กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีตำแหน่ง ระดับ

การศึกษาและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ ควรมีการจัดเวรยามรักษาความสงบทั้งกลางวันและกลางคืนเพื่อป้องกันเหตุร้ายให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ควรมีกิจกรรมต่างๆในหมู่บ้านเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชน ควรมีการรณรงค์ป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นในตำบลและหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง ควรมีการอบรมเพื่อให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับระเบียบและข้อปฏิบัติของทางราชการ ควรจัดให้มีการอบรมการประกอบอาชีพตามความต้องการของประชาชน เพื่อเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ตำบลและหมู่บ้าน และควรมีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ เช่น เกิดเหตุไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

หอสมุดสถาบันราชภัฏมหาสารคาม
วันรับ.....
วันลงทะเบียน.....
เลขทะเบียน..... ๑- 183893
เลขเรียกหนังสือ..... 30๗.๗6 ค๒๗๗๗ 2551

TITLE The operation of Subdistrict Headman and the village headman in the Performance in Muang district, Maha Sarakham Province.

AUTHOR Suwan Malee **DEGREE** M.P.A.

ADVISORS Mr.Witaya Charoensiri Chairman
Ms.Yupaporn Yupas Committee
Mr.Songsak Jeerasombat Committee

RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY, 2008

ABSTRACT

The purposes of the research were to study the operation Subdistrict Headman and the village headman in the Performance in Muang district, Maha Sarakham Province. This classified in work position, educational level and run time of working. Samples used in the research were 127 people Subdistrict Headman and the village headman who worked in Muang district, Maha Sarakham Province. The instrument used were the 5 rating scale questionnaire concerning the operation Subdistrict Headman and the village headman in the Performance in Muang district, Maha Sarakham Province. The data was analyzed by computer programe with reliability of .95 The statistic used in data analysis were percentage, mean, frequency, standard deviation, *t-test* and *F-test*

The results of research as follows;

1. The operation Subdistrict Headman and the village headman in the Performance in Muang district, Maha Sarakham Province as a whole was medium level considering in each aspect, it was found that one aspect was high. They were security in community two aspect were found run time of working. They can be put respectively from highest to lowest level was authority and criminal law and the other authority
2. The comparison of the operation Subdistrict Headman the village headman in the Performance in Muang district, Maha Sarakham Province classified in work position, educational level and run time of working was found that the Subdistrict

Headman and the village headman who was different in work position, educational level and run time of working were indifferent

Some useful suggestions were as follows, the Subdistrict Headman and the village headman. They should to have the security all day and might for protect everything was happen to the people in the village have safety in their life and their assets. They should be have the activities in the village for making the unity to them. The people should be educated and knowledge for prevent the infectious disease. The people should be educated and have been vocational trained. Lastly , supposed to an assistance institute when disaster be born , such as , there is an accident , fire , flood , etc.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก อาจารย์วิทยา เจริญศิริ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ยุภาพร ยูภาส อาจารย์ทรงศักดิ์ จีระสมบัติ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และคณาจารย์สาขารัฐประศาสนศาสตร์ทุกท่าน ที่เมตตาให้ความรู้ให้คำปรึกษา แนะนำ ในการแก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ดร.ลดาวัลย์ วัฒนบุตร ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย รศ.ดร.แสงจันทร์ ศรีประเสริฐ ผู้อำนวยการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ ซึ่งเน้นในการแก้ไขข้อบกพร่องเพิ่มเติม การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนสำเร็จด้วยดี และขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์ ไพรวรรณ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามทุกท่าน ที่กรุณาตอบแบบสอบถามการวิจัย

ขอขอบคุณ นายสรรเพชร พลอยสังวาลย์ ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม นายทองหล้า สุนทร รองนายกเทศมนตรีเมืองมหาสารคาม และนายบรรณากิจบรรจง ทองจำปา อาจารย์สถาบันการพลศึกษามหาสารคาม ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำและตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งเพื่อนๆ ร่วมห้องเรียนรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต รุ่นที่ 2 หมู่ 2 ทุกท่าน

กราบขอบพระคุณ บิดามารดาของผู้วิจัย และขอบคุณนางปาริชาติ มาลี ภรรยา และ นายรัฐปัทม์ นายนภชัย มาลี บุตรชาย ที่อยู่เบื้องหลังและคอยเป็นกำลังใจตลอดมา

ประโยชน์และคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

สุวรรณ มาลี

สารบัญ

หัวข้อ	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ง
กิตติกรรมประกาศ	ก
สารบัญ	ณ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
สมมติฐานการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ประวัติและความเป็นมาของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน	7
พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2542)	26
อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และกฎหมายอื่น	36
ความหมายของบทบาท	53
แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน	54
ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอเมืองมหาสารคาม	56
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	58
กรอบแนวคิดในการวิจัย	63

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แนวทางและวิธีปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	56
2 จำนวน กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	66
3 จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	73
4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและจำแนก เป็นรายชื่อ 3 ด้าน	76
5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ด้านปกครองและ รักษาความสงบเรียบร้อย โดยรวมและจำแนกเป็นรายชื่อ	77
6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของ กำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา โดยรวมและจำแนกเป็นรายชื่อ.....	78
7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันและ ผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ โดยรวมและจำแนกเป็นรายชื่อ	80
8 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตาม บทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง แตกต่างกัน ..	81
9 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง แตกต่างกัน โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน	82
10 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตามบทบาท หน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับการศึกษา แตกต่างกัน	83

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับการ ศึกษาแตกต่างกัน โดยรวม	83
12 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ของการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระยะเวลา ในการดำรงตำแหน่ง ต่างกัน	85
13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระยะเวลาในการ ดำรงตำแหน่ง ต่างกัน โดยรวม	85
14 จำนวนความถี่ของข้อเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติงานของกำนันและ ผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	87

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัย	64
2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำแหน่ง	74
3 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา	75
4 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระยะเวลาในการดำรง ตำแหน่ง	75

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การปกครองของไทยมีประวัติยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี มีการปกครองที่เรียกว่า “พ่อปกครองลูก” ส่วนในสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้น ได้มีการปกครองแบบจตุสดมภ์ 4 ได้แก่ เวียง วัง คลัง นา การปกครองดังกล่าวเป็นการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช และได้ใช้มาจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินใหม่ทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะส่วนภูมิภาคในทุกวันนี้ มีการแต่งตั้งข้าราชการจากส่วนกลางไปดำรงตำแหน่งสำคัญตามหัวเมืองต่าง ๆ และจัดโครงสร้างการบริหารในรูปแบบเขต นอกจากนี้ยังทรงริเริ่มให้คนในท้องถิ่นได้ร่วมในการบริหารงานท้องถิ่นในรูปแบบสุขาภิบาลขึ้นในเขตราชธานี (กรุงเทพฯ) ก่อนที่จะขยายไปยังหัวเมือง ทั้งได้ทรงจัดการปกครองท้องถิ่นในระดับตำบลและหมู่บ้านได้พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการทดลองตั้งผู้ใหญ่บ้านและกำนันขึ้นมาปกครองหมู่บ้านและตำบลเป็นครั้งแรก ที่อำเภอบางประอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในปี พุทธศักราช 2435 ทั้งนี้เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางปรับปรุงแก้ไขซึ่งการจัดการปกครองหมู่บ้านและตำบลใหม่นี้มีลักษณะแตกต่างจากเดิมหลายประการ

หลังจากที่ได้มีการทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแล้ว สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงเสนาบดีพระองค์แรกของกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จออกตรวจราชการตามหัวเมืองต่าง ๆ และทรงมอบหมายให้หลวงเทศาภิบาลเดินทางไปดูงานปกครองของประเทศพม่าและมลายู และจะได้จัดประชุมข้าหลวงเทศาภิบาลเพื่อปรึกษาความเห็นและรับฟังข้อเท็จจริงของแต่ละท้องที่เพื่อศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม ปรากฏว่าโครงการทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านประสบผลสำเร็จด้วยดี จึงวางรูปแบบการปกครองระดับหมู่บ้าน ตำบล เรียกว่า “การปกครองท้องที่” อย่างเป็นทางการ โดยให้ถือเป็นส่วนหนึ่งในการปกครองระดับประเทศ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติปกครอง-ท้องที่ ร.ศ. 116 ขึ้นใช้บังคับทั่วประเทศ ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม ร.ศ. 116 (พุทธศักราช 2440) (สถาบันดำรงราชานุภาพ. 2541 : 22-23)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 มาเป็นเวลาประมาณ 17 ปี ได้ทรงประกาศยกเลิกและให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2475 ขึ้นบังคับใช้แทน โดยกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อย่างเป็นทางการเป็นแบบแผนชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ของบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในขณะนั้น (สมบุญ สุธงษา. 2539 : 33)

พระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2475 ได้จัดรูปแบบการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นจังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน ในส่วนของตำบลให้ผู้ปกครองมาจากเลือกตั้ง เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลความสงบเรียบร้อยและพัฒนาหมู่บ้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อันเป็นการปกครองในรูปแบบของประชาธิปไตย การปกครองระดับหมู่บ้านให้มีผู้ปกครองหมู่บ้านมาจากการเลือกตั้ง เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในหมู่บ้านในการดูแลความสงบเรียบร้อย และพัฒนาหมู่บ้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (ดำรง สุนทรสารทูล. 2526 : 6-9) จึงถือได้ว่าเป็นการปกครองที่มีความสำคัญยิ่ง และถือเป็นการปกครองในระดับรากหญ้า หากประชาชนในหมู่บ้านมีความกินดี อยู่ดี มีความคิดสร้างสรรค์แล้ว หมายถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคมชาติโดยส่วนรวม

หมู่บ้านเป็นหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุดและอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เป็นสังคมขนาดเล็กแต่มีเป็นจำนวนมาก เป็นพื้นฐานการปกครองประเทศ ประเทศจะเจริญก้าวหน้ารุ่งเรือง และมั่นคงทั้งทางด้านการเมือง การศึกษา เศรษฐกิจและสังคมมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการปกครองระดับหมู่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้านทุกคนต้องมีการกินดีอยู่ดี มีความคิดก้าวหน้ามีระเบียบวินัยร่วมมือร่วมใจกันเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน เพราะหมู่บ้านเป็นจุดเริ่มต้นของประเทศ ดังนั้น การปกครองประเทศให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวในปัจจุบันจึงต้องเริ่มต้นที่หมู่บ้านก่อน (กรมการปกครอง. 2547 : 12-16)

การปกครองหมู่บ้านให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ปัจจัยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือ ผู้นำ เพราะหากหมู่บ้านมีผู้นำที่ดีมีความสามารถ ย่อมจะนำสังคมหรือชุมชนในหมู่บ้านพัฒนาไปในทิศทางที่ดีและเหมาะสม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2527 : 15)

กำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองตำแหน่งหนึ่งที่มีบทบาทอันสำคัญต่อการบริหารงานส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพราะเป็นหน่วยราชการสุดท้ายที่จะนำนโยบายและงานของแต่ละกระทรวง ทบวง กรม ไปสู่ประชาชน และเป็นหน่วยแรกที่จะนำ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยศึกษาแนวคิด การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และแก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน (พุทธศักราช 2542) แบ่งออกเป็น 3 ด้านประกอบด้วย ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านหน้าที่ และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ เป็นเนื้อหาในการวิจัย
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ เป็นการศึกษาเฉพาะเขตพื้นที่ของอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 13 ตำบล
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 3.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 185 คน จำแนกเป็นกำนัน 13 คน ผู้ใหญ่บ้าน 172 คน
 - 3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 127 คน
4. ตัวแปรในการวิจัย
 - 4.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ คุณสมบัติทั่วไปของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ประกอบด้วย ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง
 - 4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย
 - 4.2.1 ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย
 - 4.2.2 ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา
 - 4.2.3 ด้านอำนาจหน้าที่อื่น ๆ
5. ระยะเวลาที่ใช้ทำการวิจัยระหว่างเดือน กันยายน - พฤศจิกายน พุทธศักราช 2550

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ หมายถึง การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457

แบ่งออกเป็น 3 ประการคือ ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา และด้านอำนาจหน้าที่อื่น ๆ

2. **กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน** หมายถึง ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชนในตำบล หมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 และปฏิบัติหน้าที่เป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3. **ระดับการศึกษา** หมายถึง วุฒิทางการศึกษาที่ได้รับการศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรที่เรียนจบมาสูงสุดของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

4. **ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง** หมายถึง ระยะเวลา นับตั้งแต่เริ่มปฏิบัติงานในตำบล หมู่บ้าน ที่รับผิดชอบภายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จนกระทั่งถึงปัจจุบันของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

5. **ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย** หมายถึง สร้างความเข้มแข็งโดยการประชาคมเพื่อประสานความร่วมมือกับประชาชนในตำบลและหมู่บ้าน ให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ ผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ส่งเสริมให้เกิดเวทีชาวบ้านเพื่อให้ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหาาร่วมกัน จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีภายในหมู่บ้าน มีการจัดเวรยามเพื่อดูแลรักษาความปลอดภัยภายในตำบลและหมู่บ้าน มีการประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ มีการขอรับความช่วยเหลือ สนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ และติดตามและประเมินผลการทำงานของตำบลและหมู่บ้านเป็นประจำ

6. **ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา** หมายถึง การชี้แจงข้อปฏิบัติระเบียบแบบแผนของทางราชการให้ประชาชนในตำบลและหมู่บ้านทราบ กำกับดูแลประชาชนให้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ ป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของประชาชนในตำบลและหมู่บ้าน มีเหตุร้ายแรงเกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน กำกับ ดูแลให้ตำบลและหมู่บ้านไม่มีแหล่งการพนันหรือแหล่งอบายมุข ช่วยเหลือราชการในการจับกุมคนร้ายที่กระทำผิดพร้อมทั้งติดตามของกลาง ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีความอาญา และรายงานเรื่องทุกข์ร้อนของราษฎรให้ทางราชการทราบ

7. **ด้านอำนาจหน้าที่อื่น ๆ** หมายถึง ดำรวจความต้องการของประชาชนในตำบลและหมู่บ้านในการประกอบอาชีพเสริม ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำแผนความต้องการ ร่วมกันแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชน สนับสนุนและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จัดการอบรมการประกอบอาชีพตามความต้องการของประชาชน ตรวจ จัดการรักษาส่งที่เป็น
สาธารณประโยชน์ต่างๆ มีการรับรองสถานภาพของบุคคลภายในหมู่บ้าน แนะนำให้
ประชาชนเสียภาษีอากรให้แก่รัฐ ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ จัดการ
และป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นในตำบลและหมู่บ้าน

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการปฏิบัติงานของกำนัน
และผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ให้มีประสิทธิภาพ
ยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขต
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐาน
ในการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1. ประวัติและความเป็นมาของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน
2. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 (แก้ไข
เพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2542)
3. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พระพุทธศักราช 2540 และกฎหมายอื่น
4. ความหมายของบทบาท
5. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน
6. ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอเมืองมหาสารคาม
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประวัติและความเป็นมาของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

1. ประวัติความเป็นมาของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ในชนบทของไทยเราแต่เดิมมานั้นมีลักษณะเป็นสังคมที่ประชาชนอาศัยกัน
เป็นกลุ่มในแต่ละกลุ่มก็มีหัวหน้าทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง คอยดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของ
ประชาชนในกลุ่มอย่างใกล้ชิด ต่อมาเมื่อประชาชนเพิ่มจำนวนขึ้นปัญหาต่าง ๆ ก็มากขึ้น
ความเป็นอยู่ของประชาชนก็เปลี่ยนไป ทำให้อยู่ร่วมกันเป็นหลักแหล่งเป็นชุมชนมากขึ้น
มีอาณาเขตแน่นอนและมีแบบแผนการจัดการปกครองอย่างเป็นทางการยิ่งขึ้น

จากหลักฐานที่มีอยู่พอสันนิษฐานได้ว่า ในสมัยสุโขทัยนั้นแบ่งการปกครอง
ออกเป็นมณฑล แต่ละมณฑลมีเมืองในสังกัดซึ่งแยกออกเป็นเมืองเอก โท ตรี และจัตวา
โดยแต่ละเมืองมีการปกครอง ดังนี้

- 1.1 เจ้าเมือง (มีตำแหน่งต่างกันตามชั้นของเมือง) ปกครองหลายหมื่น
หลังคาเรือนและมีปัดเมืองเป็นผู้ช่วย
- 1.2 นายแขวงหรือนายอำเภอ ปกครองคนราวหมื่นหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อ
เจ้าเมือง
- 1.3 นายแคว้นหรือกำนัน ปกครองคนราวพันหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อ
นายแขวง
- 1.4 นายบ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน ปกครองคนราวร้อยหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อ
นายแคว้น

ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวงของไทยมีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่า ได้มีการจัดระเบียบ การปกครองประเทศแยกย่อยลงไปอีก กล่าวคือมีการจัดระเบียบการปกครอง ที่ตั้งที่ภายในเมืองหนึ่งๆ ทั้งหัวเมืองชั้นนอก และหัวเมืองชั้นใน โดยแบ่งเมืองออกเป็นแขวง แขวงแบ่งออกเป็นตำบล ตำบลแบ่งออกเป็นบ้าน ซึ่งเป็นที่รวมของหลาย ๆ ครัวเรือน แต่ไม่ได้ กำหนดจำนวนคนหรือจำนวนบ้านไว้ นอกจากนี้ยังให้มีผู้ปกครองโดยเฉพาะ ได้แก่ บ้าน มี ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเจ้าเมืองแต่งตั้งเป็นหัวหน้า เมื่อหลายบ้านรวมกันเป็นตำบลก็มีกำนัน เป็นหัวหน้า และมักได้รับบรรดาศักดิ์เป็น "พัน" และหลายตำบลรวมกันเป็นแขวง ก็จะมีหมื่นแขวงเป็น ผู้ปกครอง หลายแขวงรวมกันเป็น "เมือง" มีผู้รั้งหรือพระยามหานครเป็นผู้ปกครอง เมืองนี้มี ลักษณะคล้ายจังหวัดในปัจจุบัน ส่วนแขวงเทียบเท่าอำเภอ การปกครองรูปแบบนี้เป็นหลักที่ ยึดถือมาจนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 5 แห่งกรุง รัตนโกสินทร์ ได้มีการแก้ไขปรับปรุงการจัดระเบียบการปกครองของราชอาณาจักรไทยครั้ง สำคัญ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองระดับหมู่บ้านและตำบลนั้น ได้มีการทดลอง ตั้งผู้ใหญ่บ้านและกำนันขึ้นปกครองหมู่บ้านและตำบลเป็นครั้งแรกที่อำเภอบางปะอิน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ในปี พุทธศักราช 2435 ทั้งนี้ เพื่อศึกษาปัญหาและหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข การจัดการปกครองหมู่บ้านและตำบลใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างจากเดิมหลายประการ โดยเฉพาะ ในด้านกระบวนการปรากฏในเนื้อหาจดหมายของพระยามหาอำมาตยาธิบดี (เส็ง วิริยะศิริ) ครั้งยังเป็นหลวงเทศาภิบาลวิจารณ์ ผู้ได้รับมอบหมายให้ทดลองตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ความว่า

“ในขั้นต้นทำบัญชีสำมะโนครัวบ้านที่จะจัดเป็นหมู่บ้านและตำบลก่อน เสร็จแล้ว จึงลงมือจัดการ ตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนันต่อไป คือ ไปจัดรวมครัวที่เป็นเจ้าของบ้านใกล้เคียง ติดต่อกัน ราว 10 เจ้าของ เจ้าของหนึ่งจะมีเรือนก็หลังก็ตามรวมเข้าเป็นหมู่บ้าน แล้วเชิญเจ้าของบ้านมา

ประชุมกันในวัด พร้อม ด้วยราษฎรอื่น ๆ เมื่อถามทราบว่าใคร ผู้ใดเป็นเจ้าของแล้วก็ให้มาร่วมกันขอให้เลือกกันในหมู่ของเขาที่มาประชุมว่าควรจะให้ใครเป็น "ผู้ใหญ่บ้าน" สังเกตดูเขตรักตรองกันมาก ชูชบิปรึกษาหารือกัน เห็นจะเป็นด้วยเรื่องเกรงใจกัน แต่ในที่สุดก็ได้ความเห็น โดยมากกว่าใครในพวก ของเขาที่มาประชุมนั้น ควรจะเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็เขียนใบตั้งชั่วคราวให้เขาถือไว้ จนกว่าจะได้มีการหมายตั้งออกให้ใหม่ตามทางราชการ

เมื่อได้จัดตั้งผู้ใหญ่บ้านได้พอสมควรที่จะจัดตั้งเป็นตำบลไว้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็ได้ไปประชุม ที่ศาลาวัดพร้อมด้วยราษฎรในท้องที่นั้น เชิญผู้ใหญ่บ้านในตำบลที่ข้าพระพุทธเจ้าให้เลือกตั้งไว้แล้ว มาประชุมพร้อมกัน แล้วขอให้ผู้ใหญ่บ้านเหล่านั้นเลือกผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง ในหมู่ของเขาว่าใคร จะควรได้รับเลือกตั้งเป็นหัวหน้าว่าการตำบล เมื่อเขาพร้อมกันเห็นควรผู้ใดแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็ออกหมายตั้งชั่วคราวให้เขาเป็นกำนัน ตำบลนั้น แล้วข้าพระพุทธเจ้าไปทำอย่างเดียวกันต่อ ๆ ไปทุกตำบล ตำบลใดที่ข้าพระพุทธเจ้า ไปจัดตั้งกำนันในวันแรกในวัดใด ข้าพระพุทธเจ้าอาราธนาพระภิกษุในวัดนั้นมาประชุมอยู่ด้วย พอใครได้รับเลือกตั้งแล้ว ก็นิมนต์ให้สวดชยันโตให้พร”

นอกจากทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแล้ว ยังมีการศึกษาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมโดยดูสภาพท้องที่ และความเป็นอยู่ทั่วไปของประชาชน โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดี คนแรกของกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จออกตรวจราชการตามหัวเมืองต่าง ๆ และยังทรงมอบหมายให้หลวงเทศาภิตรวิจารณ์เดินทางไปดูงานการปกครองของประเทศพม่าและมลายู หลังจากนั้น ได้จัดประชุมข้าหลวงเทศาภิบาลเพื่อปรึกษาความเห็นและรับฟังข้อเท็จจริงของแต่ละท้องที่ เมื่อปรากฏว่าโครงการทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนี้ประสบผลสำเร็จด้วยดี จึงได้วางรูปแบบ การปกครองระดับหมู่บ้านตำบลเรียกว่า "การปกครองท้องที่" อย่างเป็นทางการขึ้นเป็นส่วนหนึ่งในการปกครองประเทศ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 ขึ้นใช้บังคับทั่วประเทศ โดยประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม ร.ศ. 116 (พุทธศักราช 2440) ข้อความและหลักเกณฑ์ส่วนใหญ่ของพระราชบัญญัตินี้ ได้ใช้เป็นหลักในการปกครองท้องที่ของประเทศไทยสืบมา นับว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ได้กำหนดการจัดระเบียบตำบลและหมู่บ้าน รวมทั้งกำหนดหน้าที่ไว้อย่างละเอียดเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจตราดูแลทุกข์สุขของราษฎรตามท้องที่ต่าง ๆ ต่างพระเนตรพระกรรณ สร้างความเป็นธรรมในการปกครองบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดเด่นของกฎหมายฉบับนี้ที่กำหนดให้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านเป็นเพราะพระราชประสงค์ของ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จะให้ราษฎรมีโอกาสใช้สิทธิในการปกครองตนเองด้วย

หลังจากที่ได้ประกาศพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ.116 มาเป็นเวลานานประมาณ 17 ปี ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงประกาศยกเลิก และประกาศใช้ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ขึ้นใช้บังคับแทนและถือเป็นหลักในการจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน สืบมาจนทุกวันนี้ (กรมการปกครอง. 2547 : 43-45)

2. ความเป็นมาของอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

2.1 อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านสมัยโบราณ

กำนันในสมัยก่อน (สมัยกรุงศรีอยุธยา) มีหน้าที่เพียงควบคุมราคาสินค้า และจัดเก็บภาษีอากรด้านการค้าเท่านั้น ดังปรากฏในกฎหมายลักษณะอาญาหลวงซึ่งประกาศใช้เมื่อ พุทธศักราช 1895 บทที่ 36 มีใจความว่า “พระเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติให้ซื้อขายสิ่งของตามถนนตลาด (ราคาตลาด) และผู้ซื้อขายทำเกินพระราชบัญญัติไว้มิได้ ซื้อขายตามถนนตลาดมักซื้อถูกขายแพงนอกพระราชบัญญัติ ท่านว่าละเมิดพระราชอาญา... ถ้ากำนันตลาดมิได้กำชับว่ากล่าว และให้ถูกตลาดซื้อขายแพงกว่าถนนตลาด อันพระเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติไว้ว่าให้เอากำนันตลาดใส่ชื่อไว้ 3 วัน แล้วทวนด้วยไม้หวาย 25 ที”

ส่วนเกี่ยวกับการเก็บภาษีอากรนั้น กฎหมายฉบับนี้บัญญัติไว้ว่า “...แต่ก่อนถึงกำหนดข้าหลวงเสนาออกเดินประเมินนา เชิญตราออกมาวางต่อผู้รักษาเมืองกรมการให้ผู้รักษาเมืองกรมการ กำนันออกเดินประเมินนา ผู้รักษาเมืองบังคับบัญชาตรวจตรากรมการกำนันให้แข็งแรง..ประการหนึ่ง ข้าหลวงเสนากำนันเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรแล้วสินลคเป็นของกรมการกำนันชั้นหนึ่งแล้ว จึงหักสินลคส่วนอีกชั้นหนึ่งแล้ว เป็นสองชั้นแล้วหักค่าขนเข้ากับข้าหลวงเสนาชั้นละ 15 บาท กำนันต้องเสียค่าตำบลให้ข้าหลวงเสนาต้องเสียค่าหนึ่งค่าเข้าค่าหางว่าวให้แก่เจ้าพนักงานกรมนา ... จึงโปรดเกล้าฯให้ตั้งกรมนาตั้งแต่เสนาผู้เดียว ไปพร้อมด้วยกรมการกำนันออกไปเดินประเมินนาให้เห็นพร้อมยอมกันทั้งสามคนจึงจะเป็นอันใช้ได้...”

จากปรากฏความข้างต้นที่กล่าวนี้ พอทราบได้ว่ากำนันในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีหน้าที่เพียงการควบคุมตลาดให้การค้าขายได้ดำเนินไปในราคาปกติ ไม่แพงเกินไปนอกเหนือที่ได้มีพระราชบัญญัติกำหนดไว้จนเป็นที่เดือดร้อนแก่ประชาชนและมีหน้าที่ในการเรียกเก็บภาษีค่านา (เทียบได้กับภาษีบำรุงท้องที่ในปัจจุบัน) ซึ่งมีเพียง 2 ประการเท่านั้น ส่วนหน้าที่

อื่น ๆ ไม่ปรากฏทั้งอาณาเขตการปกครองก็มีได้ระบุไว้ว่ามีมากน้อยเพียงใด และแบ่งแยกกันอย่างไรและมีตำบลมากน้อยเพียงใด และน่าเชื่อได้ว่ากำหนดตามกฎหมายลักษณะอาญาหลวงดังกล่าวมิใช่กำหนด ปกครองตำบลเช่นในปัจจุบันซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองในอันที่จะดูแลให้ราษฎรได้รับความสุขแต่รูปการปกครองตำบลในสมัยนั้นมีใช้รูปแบบการปกครองตำบลเช่นปัจจุบัน

ต่อมาถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กำหนดก็ยังมีอำนาจหน้าที่เพียงเล็กน้อย คือ

2.1.1 รักษาความสงบเรียบร้อยในท้องที่

2.1.2 ป้องกันการโจรกรรมผู้ร้าย

2.1.3 ถ้าเป็นความทะเลาะเล็กน้อย กำหนดเปรียบเทียบตกลงกันได้ เว้นแต่

(1) ไม่ยอมตกลงกัน (2) ถ้าเป็นความฉกรรจ์ เช่น กับความปล้นฆ่ากัน ฟันกัน มีบาดแผลถึงสาหัส กำหนด (ถึงจะอยู่ใกล้ไกลก็ตามที่) ต้องนำมาส่งหลวงพลตระลาการนายแขวง” จะได้ตัดสินว่ากล่าวเปรียบเทียบในส่วนชั้นความไม่ฉกรรจ์ ถ้าไม่ตกลงหรือเป็นความฉกรรจ์ หลวงพลตระลาการจึงบอกส่งกรุงเก่า

หลังจากหลวงเทศาภิบาลจิตรวิจารณ์ได้ไปจัดทดลองตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำหนด ที่อำเภอบางปะอินแล้ว ก็ได้คิดปรึกษาหารือกันถึงการที่จะจัดการปกครองขึ้นตามหัวเมืองต่อไป ครั้งต่อมาจึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ร.ศ. 116 (พุทธศักราช 2440) ขึ้น ถือเป็นแม่บทของการจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน ในประเทศไทย

2.2 อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ร.ศ. 116

อำนาจหน้าที่ของกำนันตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 มีดังนี้

2.2.1 อำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้าน คือ มีหน้าที่ดูแลรักษาความปกติสุข และความสงบเรียบร้อยในเขตหมู่บ้านของตน นำประกาศหรือคำสั่งในราชการแจ้งให้ราษฎรลูกบ้านทราบ รับคำร้องทุกข์ของราษฎรและรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ เสนอต่อกำนันเรียกหรือสั่งลูกบ้านให้ทำการตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และมีอำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมายส่งกำนัน

2.2.2 มีอำนาจปกครองบังคับบัญชาผู้ใหญ่บ้านได้ทุกหมู่บ้านในเขตตำบลที่มีเจ้าหน้าที่ในการสำรวจเก็บภาษีอากรและเสนอเหตุการณ์หรือคนที่ต้องคดีต่ออำเภอ

จากการพิจารณาพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะเห็นได้ว่ามีเจตนารมณ์ เพื่อให้มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นเจ้าหน้าที่คอยตรวจตราความทุกข์สุขของราษฎรตามพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญอย่างหนึ่งในการปกครองบ้านเมือง นอกจากนี้ก็เพื่อรักษาพระราชอำนาจตามกำหนดกฎหมายให้ประชาชนพึงปฏิบัติตามด้วยความเรียบร้อย

พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 ประกาศใช้มาได้ประมาณ 17 ปี ก็ได้มีการปรับปรุงใหม่ และได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ขึ้นใช้บังคับแทนและเป็นหลักของการปกครองท้องที่ในประเทศไทยมาจนตราบททุกวันนี้

2.3 อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457

ตามพระราชบัญญัติตามลักษณะปกครองท้องที่ ฯ ได้กำหนดอำนาจ หน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไว้ดังต่อไปนี้

2.3.1 ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ดังนี้

1) ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ปกครองราษฎรที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน

(มาตรา 10)

2) ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตนมีอำนาจและหน้าที่ในการปกครอง และรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร กล่าวคือ (มาตรา 27)

รักษาความสงบและความสุขสำราญ ช่วยป้องกันความทุกข์ภัยของลูกบ้านตามสมควรและที่สามารถจะทำได้ การที่กล่าวนี้ ถ้าสมควรจะต้องปรึกษาหารือและช่วยกันกับเพื่อนผู้ใหญ่บ้านที่ดีกับกำนันนายตำบลก็ดี ก็เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องปฏิบัติให้สมควรแก่การที่จะรักษาประโยชน์และความสุขของลูกบ้าน ซึ่งได้มอบไว้ให้เป็นธุระในพระราชบัญญัติดังนี้

1) ควบคุมดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะต้องพึงกระทำตาม

กฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของราชการ

2) กระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ

3) บรรดาการที่จะตรวจตรารักษาความปกติเรียบร้อยในตำบลคือการที่

จะว่ากล่าวราษฎรในตำบลนั้น ให้ประพฤติตนตามพระราชกำหนด กฎหมายก็ดี หรือการที่จะป้องกันภัยอันตรายและรักษาความสุขสำราญของราษฎรในตำบลนั้นก็ดี หรือการที่จะรับกิจทุกข์สุขของราษฎรในตำบลนั้นร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการเมือง กรมการอำเภอและจะรับข้อราชการ

มาประกาศแก่ราษฎรในตำบลนั้นนั้นก็ดี หรือที่จะจัดการตามพระราชกำหนด พระราชกำหนด กฎหมาย เช่น การตรวจสอบแนะนำเก็บภาษีอากรในตำบลนั้นก็ดี การทั้งนี้อยู่ในหน้าที่ของ กำนันผู้เป็นนายตำบล ผู้ใหญ่บ้านทั้งปวงในตำบลนั้นและแพทย์ประจำตำบลจะต้องช่วยกัน เอาเป็นธุระจัดการให้เรียบร้อยได้ตามสมควรแก่หน้าที่ (มาตรา 34)

4) นอกจากอำนาจหน้าที่ที่กล่าว โดยเฉพาะให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกำนัน กำนันมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านด้วย (มาตรา 34 ทวิ)

2.3.2 ด้านการที่เกี่ยวกับความอาญา

1) ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ได้กำหนดผู้ใหญ่บ้าน มี หน้าที่ในการเกี่ยวกับความอาญาดังต่อไปนี้ (มาตรา 28)

1.1) เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่า ได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนต้องแจ้งความต่อกำนัน นายตำบลให้ทราบ

1.2) เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่า ได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านที่ใกล้เคียงต้องแจ้งความต่อผู้ใหญ่บ้านนั้นให้ทราบ

1.3) เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังกระทำผิดกฎหมายก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัย ว่าเป็นผู้ที่ได้กระทำผิดกฎหมายก็ดี ให้จับผู้นั้นไว้ และรีบนำส่งต่อกรมการอำเภอ

1.4) ถ้ามีหมาย หรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการให้จับผู้ใดในตำบลนั้น เป็นหน้าที่ของกำนันที่จะจับผู้นั้น แล้วรีบส่งกรมการอำเภอตามสมควร

1.5) เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้น หรือให้ยึด กำนัน ต้องจัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย

1.6) ถ้ามีผู้มาขออายัดตัวคนหรือสิ่งของก็ดี หรือผู้ต้องโจรกรรมจะทำ หมายตราสิน หรือมีผู้จะขอทำการชันสูตรบาดแผลก็ดี ทั้งนี้ให้กำนันสืบสวนพินิจข้อความแล้ว รีบนำตัวผู้ขอและผู้ต้องอายัด และทรัพย์สินของบรรดาที่จะพาไปด้วยนั้น ไปยังกรมการอำเภอ ถ้าสิ่งของอย่างใดจะพาไปไม่ได้ ก็ให้กำนันชันสูตรให้รู้เห็นแล้วนำความไปแจ้งต่อกรม การอำเภอในขณะนั้น

2) นอกจากนี้ โดยที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่รักษาความสงบ เรียบร้อยของประชาชน ภายในเขตตำบลหรือหมู่บ้านที่รับผิดชอบตามพระราชบัญญัติลักษณะ ปกครองที่ พระพุทธศักราช 2457 กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็น “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

2.1) สืบสวนคดีอาญา การสืบสวนคดีอาญา หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ซึ่งพนักงานปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด กำหนดผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจทำการสืบสวนคดีอาญา ส่วนเขตอำนาจในการสืบสวนคดีอาญากำหนดผู้ใหญ่บ้าน มีเขตอำนาจในการสืบสวนคดีอาญาในเขตท้องที่ตำบลหรือหมู่บ้านของตน

วิธีการสืบสวนคดีอาญา ได้แก่ การออกไปตรวจดูสถานที่เกิดเหตุเมื่อเกิดคดีอาญาขึ้นเพื่อหาข้อเท็จจริง เหตุการณ์ พยานหลักฐาน ของกลาง ตลอดจนตรวจค้นรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดในคดีนั้น

แม้ว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะไม่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา แต่หากราษฎรในตำบล หมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือผู้กล่าวโทษในคดีเรื่องหนึ่ง เรื่องใด และไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว อาจแนะนำราษฎรให้ทราบว่า บุคคลดังกล่าวอาจร้องขอความเป็นธรรมต่อผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจควบคุมการสอบสวน เนื่องจากเหตุหนึ่งเหตุใดดังต่อไปนี้

2.1.1) มีผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้กล่าวโทษในคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใด ร้องขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญารวมทั้งการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว

2.1.2) ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอเห็นเป็นการสมควร

2.2) จับผู้กระทำความผิด กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ทำการจับกุมผู้กระทำความผิดที่เกิดขึ้น หรืออ้างหรือเชื่อว่าเกิดขึ้นภายในเขตท้องที่ของตน นอกจากกรณีที่ได้ทำการติดตามจับโจรผู้ร้ายระหว่างเขตท้องที่ติดต่อกัน

การจับผู้กระทำความผิดอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้
เมื่อมีหมายจับเมื่อบุคคลนั้นกระทำความผิดซึ่งหน้า เช่น เห็นนาย ก. กำลังตีศีรษะนาย ข. อยู่ใกล้ ๆ

เมื่อพบบุคคลนั้นกำลังพยายามกระทำความผิด หรือพบ โดยมีพฤติกรรมอันสงสัยว่าผู้นั้นจะกระทำความผิด โดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถใช้ในการกระทำความผิด เช่น พบ นายก. กำลังเอาสว่านเจาะประตูบ้านของผู้อื่นเมื่อเจ้าของบ้านไม่อยู่เพื่อลักทรัพย์ เป็นต้น

เมื่อมีเหตุอันสมควรสงสัยว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดมาแล้วและจะหลบหนี เช่น นาย ก. ถู่มิดเปื้อนเลือดคิงหนีออกจากบ้านผู้อื่น เป็นต้น

เมื่อมีผู้ขอให้จับ โดยแจ้งว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดและแจ้งด้วยว่าได้ร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว

เจ้าพนักงานขอให้ช่วย

2.3) อำนาจค้น (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 92) ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ดังนี้

การค้นในที่รโหฐาน (อันได้แก่ การค้นบ้านเรือน ที่ประกอบการค้าของบุคคลฯ)

เมื่อมีหมายค้น เมื่อมีเสียงร้องให้ช่วยมาจากข้างในรโหฐาน

เมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้ากำลังกระทำลงในที่รโหฐาน เช่น เห็นมีการเล่นการพนันในบ้านหลังหนึ่ง เป็นต้น

เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่า สิ่งที่ได้มาโดยการกระทำผิดได้ซ่อนอยู่ในนั้นประกอบทั้งมีเหตุอันสมควรเชื่อว่าเนื่องจากการเน้นซำกว่าจะเอาหมายค้นมาได้ สิ่งของนั้นจะถูกโยกย้ายเสียก่อน เช่น ทราบข่าวว่าที่เก็บสินค้าของ นาย ก. มีอาวุธปืนผิดกฎหมายเก็บไว้เพื่อจำหน่าย และจะส่งมอบของกันภายในวันนั้น เช่นนี้หากจะรอเอาหมายค้นมา สิ่งของดังกล่าวอาจถูกโยกย้ายเสียก่อนที่จะสามารถค้นที่เก็บสินค้านั้นได้

2.4) มีอำนาจหน้าที่จัดการให้เป็นไปตามหมายอาญา ซึ่งได้มอบหรือส่งมาให้จัดการภายในอำนาจ อันได้แก่ หมายจับ หรือหมายค้น ซึ่งผู้ใหญ่บ้านกำนัน มักจะปฏิบัติร่วมกับพนักงานตำรวจ

2.3.3 ด้านงานทะเบียน

ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ได้กำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานทะเบียนดังต่อไปนี้

1) เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะทำบัญชีสำมะโนครัวในหมู่บ้านและคอยแก้ไขบัญชีนั้นให้ถูกต้องเสมอ (มาตรา 27 ข้อ 4)

2) ถ้ามีคนจรแปลกหน้านอกสำมะโนครัวหมู่บ้านนั้นเข้ามาด้วยเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องไต่ถาม ให้รู้จักตัวและรู้เหตุการณืที่มาอาศัย ถ้าเห็นว่าไม่ได้มาโดยสุจริต ให้เอาตัวผู้นั้นส่งกำนันนายตำบลของตน (มาตรา 27 ข้อ 6)

3) ให้กำนันดูแลคนเดินทาง ซึ่งไม่มีเหตุควรสงสัยว่าจะเป็นผู้ร้ายให้ได้มีที่พัก ตามสมควร (มาตรา 38)

4) ถ้าผู้เดินทางด้วยราชการจะต้องการคนนำทาง หรือขาดแคลนพาหนะเสบียงอาหารในระหว่างทาง และจะต้องแจ้งต่อกำนันให้ช่วยสงเคราะห์ กำนันต้องช่วยจัดหาให้ตามที่จะกระทำได้ ถ้าหากว่าการที่จะช่วยเหลือนั้นจะต้องออกราคาจ้างเพียงใดให้กำนันเรียกแก่ผู้เดินทางนั้น (มาตรา 39)

5) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องรักษาบัญชีสำมะโนและทะเบียนบัญชีของรัฐบาลในตำบลนั้นและคอยแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องตรงกับบัญชีของผู้ใหญ่บ้าน (มาตรา 41)

6) เมื่อผู้ใหญ่บ้านนำคนจรแปลกหน้าออกจากสำมะโนครัวตำบลมาส่งกำนันตามความในมาตรา 27 ข้อ 6 ให้กำนันปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่บ้าน เมื่อเห็นสมควรจะจับไล่ผู้นั้นออกไปเสียจากท้องที่ตำบลนั้นก็ได้ (มาตรา 53)

7) ในการที่จัดสำรวจสำมะโนครัวและจดทะเบียนบัญชีต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในราชการ เช่น การที่จะสำรวจสำมะโนครัวและทำบัญชีไร่นาและสิ่งของต้องพิกัดภาษีอากรในตำบลนั้น กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านทั้งปวงประชุมกันตรวจทำบัญชีให้ถูกต้องและส่งชื่อพร้อมกับเป็นพยานในบัญชีที่จะยื่นต่อพนักงานก็ได้ (มาตรา 57)

2.3.4 ด้านการพัฒนาตำบลและการส่งเสริมอาชีพของราษฎร

1) ตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ นายอำเภอและกำนันมีหน้าที่ดูแลรักษาสิ่งของซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์ของแผ่นดิน ซึ่งในทางปฏิบัติผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้มีส่วนช่วยเหลืออำเภอและกำนันในการดำเนินการดังนี้

1.1) ชี้แจงให้ประชาชนเห็นความสำคัญของที่ดินอันเป็น สาธารณสมบัติของแผ่นดิน สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ซึ่งในอนาคต เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้น จำนวนของประชาชนก็จะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ เมื่อถึงเวลานั้นแล้วจะไม่มีที่ดินสาธารณประโยชน์สำหรับใช้สาธารณชนใช้ร่วมกัน

1.2) ตรวจสอบที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจากทะเบียนเดิมให้เป็นปัจจุบัน กำนันท้องที่เป็นคณะกรรมการ ที่อำเภอแต่งตั้งร่วมกับปลัดอำเภอ ที่ดินอำเภอ และป่าไม้อำเภอ ดำเนินการสอบสวน ตรวจสอบทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ (หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0409 / ว 1349 ลงวันที่ 25 ตุลาคม 2528)

1.3) ทำการพัฒนาที่ดินสาธารณประโยชน์ โดยประสานงานกับอำเภอ เพื่อขอความร่วมมือจากข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และมวลชนในท้องถิ่นที่ซุกซน ทำถนน ปลุกต้นไม้โดยรอบที่ดินสาธารณประโยชน์ อาจจะจัดทำในรูปโครงการที่มีงบประมาณของทางราชการสนับสนุนอยู่แล้ว หรือการพัฒนาท้องถิ่นในโอกาสอันควร เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันฉัตรมงคล วันจักรี เป็นต้น หรืออื่นๆ (หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0409 / ว 1394 ลงวันที่ 25 ตุลาคม 2528)

1.4) เสนอให้อำเภอพิจารณาในการใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์เพราะอำเภออาจนำที่ดินสาธารณประโยชน์ไปใช้เป็นสนามกีฬา หรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ (ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 1850 / 2499 ลงวันที่ 24 มกราคม 2499) หรืออาจนำไปใช้เป็นประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจแก่ส่วนร่วม เช่น ใช้เป็นแปลงทดลองปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ใช้เป็นสถานที่กลางสำหรับนำสินค้าไปจำหน่าย ใช้เป็นที่หูกึ่งเลี้ยงสัตว์ หรือใช้บางส่วนเป็นแหล่งสาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน เป็นต้น (ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0309 / ว 794 ลงวันที่ 24 มิถุนายน 2522)

1.5) ช่วยเหลืออำเภอตรวจตราดูแลมิให้บุคคลหรือหน่วยราชการใดเข้าไปใช้สิทธิในที่ดินสาธารณประโยชน์ก่อนที่จะได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย (หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 1850 / 2499 ลงวันที่ 24 มกราคม 2499) กรณีมีผู้บุกรุกครอบครองทำประโยชน์มิชอบในที่ดินดังกล่าว ให้รายงานนายอำเภอทราบเพื่อรับดำเนินการแก้ไขทันทีก่อนที่จะปัญหาจะเพิ่มมากขึ้น

2) นอกจากนี้กฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ยังกำหนดให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจการสาธารณประโยชน์ดังต่อไปนี้

2.1) ถ้าเกิดเหตุจลาจลก็ดี ฆ่ากันตายก็ดี ตีชิงก็ดี ปล้นทรัพย์ก็ดี ไฟไหม้ก็ดี หรือเหตุร้ายสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง ในหมู่บ้านของตน หรือในหมู่บ้านใกล้เคียงอันสมควรจะช่วยได้ เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องเรียกลูกบ้านของตนออกช่วยต่อสู้ติดตามจับผู้ร้ายเอาของกลางคืน หรือดับไฟ หรือช่วยอย่างอื่นที่สมควร โดยเต็มกำลัง (มาตรา 27 ข้อ 7)

2.2) ผู้ใหญ่บ้านเห็นลูกบ้านของตนคนใด แสดงความอาฆาตมาดร้ายแก่ผู้อื่นก็ดี หรือเป็นคนจรจัดไม่ปรากฏการทำมาหาเลี้ยงชีพ และไม่สามารถจะชี้แจงให้เห็นความบริสุทธิ์ของตน ได้ก็ดี ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่จะเรียกลูกบ้านคนนั้นมาไต่ถาม และว่ากล่าวสั่งสอนถ้าไม่ฟังให้เอาตัวส่งกำนันจัดการตามความในมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ (มาตรา 27 ข้อ 8)

2.3) ถ้าเกิดเหตุจลาจลก็ดี ฆ่ากันตายก็ดี ชิงทรัพย์ก็ดี ปล้นทรัพย์ก็ดี ไฟไหม้ก็ดี หรือเหตุร้ายสำคัญอย่างใด ๆ ในตำบลของตน หรือในตำบลใกล้เคียงอันสมควรจะช่วยเหลือได้ก็ดี หรือมีผู้ร้ายแต่ที่อื่น ๆ มาฆ่าผู้สมในตำบลนั้นก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่าลูกบ้านคนในตำบลนั้นบางคนจะเกี่ยวข้องเป็นโจรผู้ร้ายก็ดี เป็นหน้าที่ของกำนันจะต้องเรียกผู้ใหญ่บ้าน และลูกบ้านในตำบลออกช่วยเหลือติดตามจับผู้ร้ายก็ดี เป็นหน้าที่ของกำนันจะต้องเรียกผู้ใหญ่บ้าน และลูกบ้านในตำบลออกช่วยเหลือติดตามจับผู้ร้าย หรือติดตามเอาของกลางคืน หรือคังไฟ หรือช่วยอย่างอื่นตามสมควรแก่การ โดยเต็มกำลัง (มาตรา 37)

2.4) กำนันต้องควรจัดการสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อันอยู่ในตำบลนั้น เช่น สระน้ำ ศาลาอาศัย ที่เลี้ยงปศุสัตว์ เป็นต้น (มาตรา 40)

2.5) กำนันกระทำการตามหน้าที่ที่จะเรียกผู้ใดมาหาหรือให้ช่วยก็ได้ (มาตรา 43)

2.6) ถ้ามีเหตุสงสัยว่าผู้ใดในตำบลนั้น แสดงความอาฆาตมาดร้ายแก่ผู้อื่นก็ดี หรือเป็นคนจรจัด ไม่ปรากฏการทำมาหาเลี้ยงชีพ และไม่สามารถชี้แจงความบริสุทธิ์ของตน ได้ก็ดี ให้กำนันเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้านสืบสวน ถ้ามีหลักฐานเชื่อว่าเป็นความจริงก็ให้เอาตัวผู้นั้นส่งกรมการอำเภอ ไปฟ้องร้อง เอาโทษตามมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 52)

2.7) ถ้าลูกบ้านผู้ใดไปตั้งกระท่อมหรือโรงเรือนอยู่ในที่เปลี่ยวในตำบลนั้น ซึ่งน่ากลัวจะเป็นอันตรายด้วยโจรผู้ร้าย หรือนำสงสัยว่าจะเป็นสำนักโจรผู้ร้ายการอย่างนี้ ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นประชุมปรึกษากันดู เมื่อเห็นเป็นการสมควรแล้วจะบังคับให้ลูกบ้านคนนั้นย้ายเข้ามาอยู่เสียในหมู่บ้าน ราษฎรก็ได้ และให้นำความแจ้งต่อกรมการอำเภอด้วย (มาตรา 54)

2.8) ในวันเวลาใดจะมีอันตรายแก่การทำมาหากินของลูกบ้านในตำบลนั้น เช่น มีโรคภัยไข้เจ็บติดต่อเกิดขึ้น หรือน้ำมาก หรือน้ำน้อยเกินไป เป็นต้น ให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบลปรึกษาหารือกันในการที่จะป้องกันแก้ไขเยียวยา ภัยอันตรายด้วยอาการที่แนะนำลูกบ้านให้ทำอย่างใด หรือ ลงแรงช่วยกันได้ประการใด กำนันมีอำนาจที่จะบังคับการนั้นได้ ถ้าเห็นเป็นการเหลือกำลังให้ร้องเรียนต่อกรมการอำเภอและผู้ว่าราชการเมืองขอคำสั่งจากรัฐบาลช่วย (มาตรา 56)

2.9) ในเวลาใดมีการนักษัตฤกษ์ หรือประจุมเป็นการใหญ่ในตำบลนั้น
 กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลพร้อมกัน มาช่วยพิทักษ์รักษา ความเรียบร้อย
 ในที่อันนั้น ถ้าแลเป็นการจำเป็นแล้วจะขอแรงราษฎรมาช่วยด้วยก็ได้ (มาตรา 60)

2.3.5 อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามกฎหมายอื่น ๆ

1) ตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร และระเบียบสำนักงานกลาง
 ทะเบียนราษฎร

1.1) ผู้ใหญ่บ้านเป็นนายทะเบียนผู้รับแจ้ง กรณีมีคนเกิดคนตาย หรือ
 ย้ายที่อยู่ เมื่อรับเรื่องจากราษฎรแล้วต้องส่งปลัดอำเภอผู้เป็นนายทะเบียนตำบล ร สำนักงาน
 ทะเบียนอำเภอ (มักจะตั้งอยู่ ณ ที่ว่าการอำเภอ) ซึ่งมีรายการปฏิบัติดังนี้

แจ้งเกิด แบ่งเป็น คนเกิดในบ้านและคนเกิดนอกบ้าน คนเกิดในบ้าน
 เจ้าของบ้านต้องแจ้งเกิดภายใน 15 วัน คนเกิดนอกบ้าน เช่น เกิดในรถยนต์ เรือโดยสาร หรือ
 บนทางสาธารณะ เป็นต้น มารดาต้องแจ้งการเกิดภายใน 15 วัน หากจำเป็นไม่อาจแจ้งภายใน
 กำหนดดังกล่าว ให้แจ้งภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่สามารแจ้งได้ให้ผู้ใหญ่บ้านออก
 ใบรับรองการแจ้งเกิด (ท.ร. 1) ตอนหน้าท่อนท้ายพร้อมสำเนาทะเบียนบ้าน (ท.ร. 1, 3) และเพิ่ม
 รายการคนเกิดในสำเนาทะเบียนบ้านของผู้แจ้ง กรณีมีถิ่นที่อยู่ในเขตสำนักทะเบียนอำเภอนั้น

แจ้งตาย แบ่งเป็นคนตายในบ้านและคนตายนอกบ้าน คนตายในบ้าน
 เจ้าบ้าน หรือผู้พบคนตาย หรือได้รับมอบหมายต้องแจ้งการต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งภายใน 24
 ชั่วโมง นับแต่เวลาตายหรือเวลาที่พบศพ ส่วนคนตายนอกบ้าน ให้บุคคลที่ไปกับผู้ตาย หรือ
 ผู้พบศพแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ตายหรือพบศพภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลา
 ตายหรือพบศพ หรือแจ้งแต่พนักงานปกครองหรือตำรวจที่สะดวกกว่าก็ได้ ผู้ใหญ่บ้านเมื่อ
 ได้รับแจ้งให้ออกใบรับแจ้งการตาย (ท.ร. 4,5) และแก้ไขรายการในทะเบียนบ้าน (ท.ร. 14)
 กรณีมีชื่ออยู่ในสำนักทะเบียนอำเภอนั้น

การย้ายออก เจ้าของบ้านหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้แจ้งย้ายออกต้อง
 แจ้งบุคคลออกภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ย้ายออก เมื่อผู้ใหญ่บ้านในฐานะนายทะเบียนผู้รับ
 แจ้งได้รับการย้ายออกให้กรอกใบรับแจ้งการย้ายที่อยู่ (ท.ร.6 ตอนหน้า) ส่งพร้อมสำเนา
 ทะเบียนบ้าน และบัตรประจำตัวประชาชนของผู้แจ้ง ไปดำเนินการต่อ ณ สำนักทะเบียนอำเภอ

การย้ายเข้า เจ้าของบ้านหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้แจ้งย้ายเข้าต้องแจ้ง
 บุคคลเข้าภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ย้ายเข้าโดยนำใบแจ้งที่อยู่ (ท.ร. 6) ตอนที่ 1 และตอนที่ 2

ไปแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้ง ให้ผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้ช่วยพร้อมสำเนาทะเบียนบ้าน ไปดำเนินการต่อ ณ สำนักงานทะเบียนอำเภอ

2) ให้ถือยศรับรองบุคคล บุคคลใดขอเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน หรือขอแจ้งเกิดเกินกำหนด หรือขอแก้ไขรายการเอกสารทะเบียนราษฎร ให้ยื่นคำร้องต่อนายทะเบียนอำเภอท้องที่ที่ตนมีชื่ออยู่ในปัจจุบัน พร้อมทั้งสำเนาเอกสารไปแสดงประกอบการพิจารณาอนุญาตและนายทะเบียนอำเภออาจให้ผู้ใหญ่บ้าน ในท้องที่ที่ผู้ยื่นคำร้องมีถิ่นอยู่ ให้ถือยศเกี่ยวกับบุคคลดังกล่าวประกอบการอนุญาต

2) ตามกฎหมายว่าด้วยบัตรประจำตัวประชาชน

2.1) แจ้งให้ราษฎรผู้มีสัญชาติไทยที่มีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ ไปขอขึ้นคำขอมีบัตรประจำตัวประชาชน (ป.ป. 1) ณ ที่ว่าการอำเภอ ภายใน 60 วัน นับตั้งแต่วันที่มียุครบ 15 ปีบริบูรณ์ โดยให้ผู้ยื่นคำขอทำบัตรนำหลักฐานสำเนาทะเบียนบ้าน (ท.ร. 14) ฉบับเข้าบ้านไปด้วย

2.2) นำบัตรประจำตัวประชาชนจากอำเภอไปมอบให้ผู้ยื่นคำขอ

2.3) เป็นเจ้าพนักงานตรวจบัตร เฉพาะด้านซึ่งปฏิบัติอยู่ตามด้านตรวจที่ตั้งขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 2 มิถุนายน 2526 (ปกคิปฏิบัติร่วมกับพนักงานงานปกครอง)

3) ตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว

การทะเบียนครอบครัวมี 7 ประเภท คือ 1) ทะเบียนสมรส 2) ทะเบียนหย่า 3) ทะเบียนรับรองบุตร 4) ทะเบียนรับรองบุตรบุญธรรม 5) ทะเบียนเลิกรับบุตรบุญธรรม 6) ทะเบียนบันทึกฐานะแห่งครอบครัว ผู้ใหญ่บ้านอาจจะต้องเป็นพยานบุคคลรับรองบุคคลที่ประสงค์จะขอจดทะเบียนเหล่านี้ โดยแนะนำให้ไปติดต่อยังอำเภอ ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ในฐานะพยานกรณียื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสต่อกำนันท้องที่ที่ชายหรือหญิงฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายมีถิ่นที่อยู่ ถ้าท้องที่ใดผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรจะประกาศโดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ยอมให้ยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสต่อกำนันได้

กำนันท้องที่ที่ชายหรือหญิงฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายมีถิ่นที่อยู่ มีอำนาจหน้าที่รับจดทะเบียนสมรสแก่ชายหญิงนั้น ถ้าท้องที่ใดผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นสมควรประกาศโดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยให้ชายหญิงยื่นคำร้องพร้อมพยาน 2 คน พยานคนหนึ่งต้องเป็นพนักงานปกครอง ซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้ใหญ่บ้านขึ้นไป หรือตำรวจ

ตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หรือหัวหน้าสถานีตำรวจ หรือผู้แทนราษฎร เทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด หรือทนายความ

กำนันมีอำนาจหน้าที่ในการรับคำร้องของจดทะเบียนสมรสด้วยวาจา หรือด้วยกิริยาจากชายหญิงที่ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย ซึ่งนายทะเบียนไม่สามารถจะไปจดทะเบียนสมรสให้ได้ และผู้ใกล้ความตายจะทำคำร้องตามแบบก็ไม่ได้ ให้กำนันที่ได้รับคำร้องของจดทะเบียนพร้อมด้วยชาย หรือหญิงที่ยังคงมีชีวิตอยู่ ถ้าหากมีไปแสดงต่อนายทะเบียน โดยมีชักช้า เพื่อให้ถ้อยคำแสดงพฤติกรรมแห่งการร้องขอแล้วจดทะเบียนสมรส

4) ตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ

4.1) ตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ (พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พุทธศักราช 2482 และระเบียบการสัตว์พาหนะ พุทธศักราช 2482) ช้าง ม้า โค กระบือ ล่อ ลา เป็นสัตว์พาหนะ ซึ่งต้องจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณ ภายใต้งื่อน ไขต่อ ไปนี้

- 4.1.1) ช้างที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 8
- 4.1.2) สัตว์อื่นนอกจากโคตัวเมียมีอายุย่างเข้าปีที่ 6
- 4.1.3) สัตว์ที่ได้ใช้ขบจี ลากเงิน หรือใช้งานแล้ว
- 4.1.4) สัตว์ที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 4 เมื่อนำออกนอกราชอาณาจักร
- 4.1.5) โคตัวเมียมีอายุย่างเข้าปีที่ 6 เมื่อจะทำการ โอนกรรมสิทธิ์

เว้นแต่ในกรณีรับมรดก

ทั้งนี้เจ้าของหรือตัวแทน พร้อมด้วยผู้ใหญ่บ้านหรือพยาน ในกรณีไม่มีผู้ใหญ่บ้าน ไปด้วยไม่ได้ มีหน้าที่ต้องนำสัตว์เหล่านี้ไปดำเนินการขอจดทะเบียนตัวรูปพรรณจากนายทะเบียนท้องที่ ที่สัตว์นั้นอยู่ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามกฎหมายเป็นกรณี ๆ ไป การจดทะเบียนต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนด

4.2) อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับสัตว์พาหนะตามกฎหมายนี้มีดังนี้

4.2.1) ผู้ใหญ่บ้าน

(1) เป็นพยานในการจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณสัตว์พาหนะ เมื่อเจ้าของสัตว์หรือตัวแทนนำสัตว์ไปขอจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณจากนายทะเบียนท้องที่ที่สัตว์นั้นอยู่

(2) หน้าที่ช่วยเหลือกำนันในการดำเนินการที่เกี่ยวกับการทำทะเบียนสัตว์พาหนะ

(3) ตำรวจและจัดทำบัญชีสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ

(แบบ ส.พ. 19)

(4) จัดทำบัญชีสัตว์ประจำคอกซึ่งยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ

(ส.พ. 18) และบัญชีสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (ส.พ. 19) และตรวจสอบแก้ไข

4.2.2) กำนัน

(1) รับมอบตัวรูปพรรณกรณีผู้มีตัวรูปพรรณแต่ไม่มีตัวสัตว์ในครอบครอง เพื่อส่งให้นายทะเบียนต่อไป

(2) รับแจ้งความหรือรับมอบตัวรูปพรรณสัตว์ที่ตายจากเจ้าของสัตว์หรือตัวแทน

(3) รับมอบตัวรูปพรรณกรณีสัตว์หายตามคืนมาไม่ได้

(4) รับมอบบัญชีสัตว์ที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (แบบ ส.พ. 19) จากผู้ใหญ่บ้าน

5) ตามกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน

ตามกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พุทธศักราช 2490 การทำ ซื่อ มี ใช้ สั่ง หรือนำเข้า ซึ่งอาวุธปืนหรือเครื่องกระสุน ต้องได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนอาวุธปืนท้องที่ และผู้ใหญ่บ้านอาจเป็นผู้ให้คำรับรองเกี่ยวกับความประพฤติและหลักฐานของผู้ขออนุญาตและใช้อาวุธปืนประกอบการพิจารณาของนายทะเบียน ว่ามีคุณสมบัติและความจำเป็นตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ เช่น ไม่เป็นบุคคลซึ่งต้องโทษจำคุกตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน ฯลฯ ในฐานะความผิดที่ระบุนไว้ ไม่เป็นบุคคลซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ ไม่เป็นผู้ซึ่งไม่มีอาชีพและรายได้ ไม่เป็นผู้ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง และเป็นผู้มีภูมิลำเนาและมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในท้องที่ที่ขออนุญาตไม่น้อยกว่า 6 เดือน เป็นต้น

6) ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน

การดำเนินการตามพระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พุทธศักราช 2522 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

6.1) ภารกิจ ได้แก่ การเตือนภัย จัดสถานที่หลบภัย อพยพประชากร ออกจากที่อันตราย ให้ความรู้แก่ประชาชน ป้องกันอัคคีภัย การติดต่อสื่อสาร การช่วยเหลือผู้ประสบภัย เจ้าหน้าที่ระวางภัย การรักษาความสงบเรียบร้อย การอนามัย การรักษาพยาบาล การสวัสดิการยามฉุกเฉิน การวิศวกรรม การขนส่ง การพรางและควบคุมแสงไฟ

6.2) แผนการปฏิบัติการกิจดังกล่าวต้องดำเนินการตามแผนต่าง ๆ ได้แก่

- (1) แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (2) แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณทางอากาศ
- (3) แผนป้องกันและระงับการก่อวินาศกรรม
- (4) แผนอพยพประชากรและส่วนราชการ

3) การจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ในระดับอำเภอ
 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องร่วมกับทางอำเภอรวบรวมกลุ่มประชาชนอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่าย
 พลเรือน จัดตั้งและฝึกอบรมเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติของทางราชการ โดยอนุโลมใช้ระเบียบ
 สำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยไทยอาสาป้องกันชาติ พุทธศักราช 2521 ไปพลางก่อน

4) การพิทักษ์พื้นที่เขตหลัง

พื้นที่เขตหลัง หมายถึง พื้นที่ของประเทศส่วนที่ฝ่ายทหารกำหนดว่า
 มิใช่เป็นพื้นที่การรบหลักซึ่งเป็นเป้าหมายคุกคามของฝ่ายข้าศึก เพื่อทำบายศรีสู่ขวัญ กำลังใจ
 ของประชาชน ชัดขวางการปฏิบัติงานของฝ่ายเรา รวมทั้งทำลายการสนับสนุนการรบฝ่ายทหาร
 และฝ่ายพลเรือนจึงกำหนดมาตรการหลักไว้ดังนี้

- (1) การระวังป้องกันสถานที่ตั้งหน่วย โดยใช้กำลังประชาชน
 อาสาสมัครควบคุมสถานที่ราชการ เส้นทาง สะพาน และสถานที่สำคัญอื่น ๆ
- (2) การปฏิบัติการรบเพื่อป้องกันตนเองเป็นหลัก และมุ่งทำลายกำลัง
 ข้าศึก

(3) การควบคุมความเสียหาย มิให้ลูกกลมขยายออกไป และเร่งฟื้นฟู
 บูรณะโดยเร็ว

นอกจากอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ
 ลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 อันเป็นกฎหมายหลักแล้ว จะเห็นได้ว่ายังมี
 กฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับอื่น ๆ อีกหลายฉบับที่กำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของ
 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เช่น พระราชบัญญัติสุขาภิบาล พุทธศักราช 2495 พระราชบัญญัติทะเบียน
 ราษฎร พุทธศักราช 2535 เป็นต้น ซึ่งสรุปแล้วอาจแบ่งอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
 ออกเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. อำนาจหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎร โดยทั่วไป อำนาจนี้
 เป็นเรื่องกำหนดไว้อย่างกว้างขวาง โดยกำหนดให้กำนันเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อย ความสุข
 สบายของประชาชนในตำบล ตลอดจนแนะนำตักเตือนให้ประชาชนในตำบลปฏิบัติตาม
 กฎหมายหรือนโยบายของรัฐบาล

2. อำนาจหน้าที่ในทางอาญา แม้ว่าระเบียบปฏิบัติของส่วนกลางจะมอบหมายอำนาจการสืบสวนคดีอาญาให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ของกรมการปกครองรับผิดชอบ แต่กำนันก็ยังคงต้องเกี่ยวข้องรับผิดชอบเกี่ยวกับความผิดอาญาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตำบลอยู่เสมอ นอกจากนั้นการสืบสวนคดีอาญาซึ่งเกิดขึ้นในส่วนภูมิภาคจะไม่ได้ผล ถ้าขาดความร่วมมือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

3. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการทะเบียนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับทะเบียนราษฎรว่าด้วยคนเกิด ตาย ย้ายตำบล หรือสถานที่อยู่ ทะเบียนสัตว์พาหนะต่าง ๆ

4. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาและบำรุงสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น สะพาน ถนน แหล่งน้ำที่ใช้กันในตำบล

5. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีอากร หน้าที่ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเร่งรัดการเสียภาษี นอกจากนั้นในทางปฏิบัติยังทำหน้าที่เป็นผู้รับเงินภาษีจากราษฎรในตำบล หมู่บ้านมาเสียให้ที่ว่าการอำเภอแทนที่ราษฎรจะต้องเดินทางมาเสียภาษีเอง

6. อำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้าน คือ กำนัน จะต้องทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่ตนเป็นกำนันอยู่ด้วย

7. อำนาจหน้าที่เป็นหัวหน้ารับผิดชอบดูแลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการตำบล ซึ่งกำนันนอกจากจะเป็นประธานกรรมการตำบล โดยตำแหน่งแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เกี่ยวกับสภาตำบลตามคำสั่งของกระทรวงมหาดไทย และกรรมการสุขาภิบาลตามพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พุทธศักราช 2495 ด้วย

กำนันเป็นตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองตำแหน่งหนึ่งที่มีบทบาทอันสำคัญต่อการบริหารงานส่วนภูมิภาคเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะเป็นหน่วยราชการสุดท้ายที่จะนำนโยบายและงานของแต่ละกระทรวง ทบวง กรม ไปสู่ประชาชน และเป็นหน่วยแรกที่จะนำความต้องการและสภาพข้อเท็จจริงของประชาชนมาสู่ราชการ กำนันมีหน้าที่เช่นเดียวกับนักปกครองอื่น ๆ ในอันที่จะ “ระงับทุกข์ บำรุงสุข” ให้แก่ประชาชน ทางราชการได้ให้อำนาจในการปกครองบางประการ เพื่อปฏิบัติงานให้เป็นไปตามความรับผิดชอบที่มีอยู่ การปกครองรูปบางประการ เพื่อปฏิบัติงานให้เป็นไปตามความรับผิดชอบที่มีอยู่ การปกครองรูปกำนันเป็นการปกครองลักษณะพิเศษซึ่งได้ดำเนินการมาแล้วแต่โบราณกาล การปกครองรูปนี้เป็นการวางหรือปูพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้ราษฎรได้แสดงความคิดเห็นโดยเสรีในการเลือกผู้ปกครองโดยตนเอง เป็นการยอมรับมติมหาชน (Public Opinion) เข้ามาพิจารณาคำเนินการ แม้ว่าในปัจจุบันนี้ทางราชการจะเข้าไปเกี่ยวข้อง

ควบคุมอยู่บ้างก็ตาม เป็นต้นว่า การกำหนดวิธีการเลือกตั้ง การกำหนดคุณสมบัติ การวางระเบียบวินัย ดังนี้ก็มิได้หมายความว่า จะเป็นการเปลี่ยนแปลงในหลักใหญ่อันเป็นการกระทบกระเทือนหรือทำลายความคิดเห็นของราษฎรหรือมตอมหาชนก็หาไม่ หากแต่ประสงค์จะให้ เป็นเพียงวิธีการหรือลักษณะในการบางประการที่ทางราชการได้เป็นพยานรู้เห็นในภาวะความเป็นอยู่และลักษณะในการปกครอง กล่าวคือ ระหว่างผู้ปกครอง คือกำนันกับผู้ได้ปกครองคือราษฎร และมุ่งหวังให้ได้คนดีมีความสามารถมาปกครองราษฎร หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ประสงค์จะให้ทางราชการเป็นหลักประกันความผาสุกของประชาชนให้มั่นคงเท่านั้น

ในการบริหารราชการส่วนภูมิภาค คือจังหวัด และอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอเป็นผู้บริหารราชการรับผิดชอบ โดยมีเจ้าหน้าที่กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เข้าช่วยเหลือ แต่ตามข้อเท็จจริงแล้ว งานทุกกระทรวง ทบวง กรม ที่จะส่งไปยังประชาชน ก็ต้องอาศัยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นหลักไว้ เช่น ต้องการสถิติการทำนา ผลผลิตได้เสียในการกสิกรรม ประเภทอาชีพของประชาชน สถิติจำนวนพลเมืองชายหญิง การเกิด ตาย สถิติจำนวนสัตว์ พาหนะยานพาหนะต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น และบางเรื่องหากไม่ได้กำนันและผู้ใหญ่บ้านก็ไม่อาจจะทราบได้ เช่น โจรผู้ร้ายในท้องที่กำนันย่อมทราบข้อเท็จจริงได้ดีกว่าผู้ใดมีนิสัยอย่างไร ผู้ใดเป็นผู้ร้าย ผู้ใดเป็นคนดี เสมือนหนึ่งว่ากำนัน และผู้ใหญ่บ้านเป็นนายทะเบียนประวัติอาชญากรรมทีเดียว

สรุป ในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เท่าที่กฎหมายระบุไว้ดังกล่าวข้างต้นนั้น ก็คือ การบริหารภายในตำบลหรือปกครองตำบลในเรียบร้อย บางเรื่องก็เป็นเรื่อง ที่กำนันจะต้องปฏิบัติด้วยตนเอง หากไม่สามารถปฏิบัติได้ก็จะมอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านคนอื่น ๆ ทำการแทน หรือถ้าเป็นเรื่องสำคัญก็ต้องร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติหลายฝ่าย เพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่คนหมู่มาก กำนันก็สามารถจะทำได้โดยเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ร่วมกันปรึกษาหารือแก้ไขปัญหานั้น ๆ ให้เรียบร้อย ถ้าจะมีเหตุการณ์ลุกลามออกไปอีกจนพ้นวิสัยที่กำนันจะแก้ไขด้วยตนเองได้ ก็ต้องรายงานให้นายอำเภอทราบเพื่อแก้ไขต่อไปอีกชั้นหนึ่ง และโดยเหตุที่กำนันมีงานดังกล่าวมากมาย จึงจำเป็นต้องมีที่ปรึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการตำบล เพื่อขอคำปรึกษาหรือเสนอข้อคิดเห็นในการบริหารงานภายในตำบลนั่นเอง

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 (แก้ไขเพิ่มเติม
พระพุทธศักราช 2542)

1. การแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านการออกจากตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านและ
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

มาตรา 9 ในหมู่บ้านหนึ่งให้มีผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่าย
ปกครอง หมู่บ้านละสองคน เว้นแต่หมู่บ้านใดมีความจำเป็นต้องมีมากกว่าสองคน ให้ขออนุมัติ
กระทรวงมหาดไทย ในหมู่บ้านใด ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรให้มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่าย
รักษา ความสงบ ก็ให้มีได้ตามจำนวนที่กระทรวงมหาดไทยจะเห็นสมควรผู้ใหญ่บ้านจะได้รับ
เงินเดือน แต่มิใช่จากเงินงบประมาณประเภทเงินเดือน ส่วน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความ
สงบ และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง จะได้รับเงินตอบแทนตาม ที่กระทรวงมหาดไทย
กำหนด

มาตรา 10 ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ปกครองบรรดารายครัวที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน

มาตรา 11 ให้กรรมการอำเภอประชุมราษฎรซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เลือก
ราษฎร ผู้มีคุณสมบัติที่บัญญัติไว้ในมาตรา 12 เป็นผู้ใหญ่บ้าน

(1) มีสัญชาติไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ ในวันที่ 1 มกราคม
ของปี ที่มีการเลือก

(2) ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรต หรือนักบวช

(3) ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

(4) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตาม

กฎหมาย ว่าด้วยการทะเบียนราษฎร ในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสามเดือนจนถึง
วันเลือก

มาตรา 12 ผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะ
ต้องห้าม ดังต่อไปนี้

(1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

(2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันรับเลือก

(3) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตาม

กฎหมาย ว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปีจนถึงวัน
เลือกและเป็น ผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน

- (4) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ
 (5) ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต นักบวช
 (6) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ วิกัลจริต

จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ตีดาเสพติดให้โทษ หรือเป็นโรคตามที่รัฐมนตรีว่าการ
 กระทรวงมหาดไทย ประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

(7) ไม่เป็นสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น
 ข้าราชการ การเมือง ข้าราชการประจำ พนักงาน เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ
 หรือของ รัฐวิสาหกิจ หรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือลูกจ้างของส่วนราชการ หรือ
 ลูกจ้างของ เอกชนซึ่งมีหน้าที่ทำงานประจำ

(8) ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลหรือเสียชื่อในทางพาลหรือทางทุจริต หรือเสื่อมเสีย
 ในทาง ศีลธรรม

(9) ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการ หน่วยงานของ
 รัฐ รัฐวิสาหกิจหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะทุจริตต่อหน้าที่ และยังไม่พ้น
 กำหนดเวลาสิบปี นับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

(10) ไม่เป็นผู้เคยต้องรับ โทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษ
 สำหรับ ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปี
 นับแต่วันพ้นโทษ

(11) ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่า
 ด้วย ป่าไม้กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า
 กฎหมาย ว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยศุลกากร กฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่อง
 กระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน ในฐานความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืน
 เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิดที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ กฎหมายว่าด้วย
 ที่ดิน ในฐานความผิดเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด กฎหมายว่าด้วย
 การเลือกตั้ง และกฎหมายว่าด้วย การพนันในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก

(12) ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออกจากตำแหน่ง ตามมาตรา 14 (6) (7) และยังไม่
 พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก

(13) ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากตำแหน่ง
 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบ
 ข้าราชการ พลเรือน และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

(14) มีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ หรือที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ เว้นแต่ในท้องที่ใดไม่อาจเลือกผู้มีพื้นความรู้ดังกล่าวได้ ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ยกเว้นหรือผ่อนผันได้

มาตรา 13 การเลือกนั้นให้กรรมการอำเภอเป็นประธานพร้อมด้วยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นอย่างน้อยหนึ่งคน

วิธีเลือกจะกระทำโดยลับหรือโดยเปิดเผยก็ได้ เมื่อราษฎรส่วนมากที่มาประชุมเลือกผู้ใดแล้ว ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน แล้ว ให้กรรมการอำเภอรายงานไปยังข้าหลวงประจำจังหวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

ในกรณีที่ผู้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากันให้จับสลาก

ผู้ใหญ่บ้านอยู่ในตำแหน่งคราวละห้าปี นับแต่วันที่ราษฎรเลือก

มาตรา 14 ผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) ขาดคุณสมบัติหรือเข้าลักษณะต้องห้ามอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 12

(1 ทวิ) ถึงคราวออกตามวาระ

(2) ตาย

(3) ได้รับอนุญาตให้ลาออก

(4) หมู่บ้านที่ปกครองถูกยุบ

(5) ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองเกินสามเดือน

(6) ราษฎรมีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่า

ถึงจำนวน ร้องขอให้ออกจากตำแหน่ง

(7) ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่ง เมื่อได้สอบสวนเห็นว่าบกพร่องใน ทางความประพฤติ หรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง

ความใน (1) มิให้ใช้บังคับแก่มาตรา 12 (5) ในกรณีที่ผู้ใหญ่บ้านได้รับอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัดให้ลาอุปสมบท หรือบรรพชาได้ไม่เกินหนึ่งร้อยยี่สิบวัน

ความในวรรคสอง ให้ใช้บังคับแก่กำนันด้วย

มาตรา 15 ผู้ใหญ่บ้านและกำนันท้องที่ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกราษฎรซึ่งมีคุณสมบัติตามมาตรา 16 เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ

มาตรา 16 ผู้มีสิทธิจะได้รับคัดเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง หรือ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12

มาตรา 17 เมื่อผู้ใดได้รับคัดเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ให้กำนันรายงานไปยังนายอำเภอเพื่อออกหนังสือสำคัญไว้เป็นหลักฐาน และให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบตั้งแต่วันที่นายอำเภอออกหนังสือสำคัญ

มาตรา 17 ทวิ ในหมู่บ้านใดมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ผู้ว่าราชการจังหวัดจะแต่งตั้งให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบอีกตำแหน่งหนึ่งก็ได้ ส่วนเงินค่าตอบแทนให้เป็นไปตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

มาตรา 18 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ อยู่ในตำแหน่งคราวละห้าปี นอกจากออกจากตำแหน่งตามวาระ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบต้องออกจากตำแหน่งเพราะขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้าม ตามมาตรา 12 หรือเพราะเหตุเช่นเดียวกับที่ผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งตามมาตรา 14 (2) ถึง (7) ถ้าตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบว่างลง ให้มีการคัดเลือกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบแทน และให้นำความในมาตรา 15 มาตรา 16 และมาตรา 17 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ผู้ซึ่งได้รับคัดเลือกตามวรรคสามอยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน เมื่อผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบต้องออกจากตำแหน่งด้วย

มาตรา 19 การที่ต้องเลือกผู้ใหญ่บ้านขึ้นใหม่นั้น อาศัยเหตุ 2 ประการ คือ

ข้อ 1 ถ้าลูกบ้านในหมู่บ้านใดทวีขึ้น จะเป็นด้วยผู้คนเกิดก็ตาม หรืออพยพมาแต่ที่อื่นก็ตาม เมื่อกำนันนายตำบลและผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นปรึกษากันเห็นว่า จำนวนคนในหมู่บ้านใดเกินกว่าความสามารถในผู้ใหญ่บ้านคนเดียวจะดูแลปกครองให้เรียบร้อยได้ ให้กำนัน นำความแจ้งต่อกรมการอำเภอ ให้พิเคราะห์ด้วยอีกชั้นหนึ่ง แล้วให้กรมการอำเภอออกเข้าไปยัง ผู้ว่าราชการเมือง เมื่อผู้ว่าราชการเมืองเห็นสมควรแล้วก็ให้ตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่และเลือกผู้ใหญ่บ้าน เพิ่มเติมขึ้นใหม่ได้

ข้อ 2 ถ้าผู้ใหญ่บ้านหมู่ใดว่างลง ให้คัดเลือกผู้ใหญ่บ้านขึ้นใหม่ภายในกำหนดสิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้ทราบการว่างนั้น การคัดเลือกให้นำความในมาตรา 11 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 20 เมื่อผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งด้วยเหตุประการใด ๆ เป็นหน้าที่ของกำนันนายตำบลนั้น จะต้องเรียกหมายตั้ง และสำมะโนครัวทะเบียนบัญชีที่ได้ทำขึ้นไว้ในหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านนั้นคืนมารักษาไว้ เมื่อผู้ได้รับตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านแทน ก็ให้มอบสำมะโนครัว และทะเบียนบัญชีทั้งปวงให้ แต่หมายตั้งนั้นกำนันต้องรีบส่งให้กรรมการอำเภอหนึ่ง การที่จะเรียกคืนหมายตั้งและสำมะโนครัวทะเบียนบัญชีที่ได้กล่าวมาในข้อนี้ ถ้าขัดข้องประการใด กำนันต้องรีบแจ้งความต่อกรรมการอำเภอ

มาตรา 21 ถ้าผู้ใหญ่บ้านคนใดจะทำการในหน้าที่ไม่ได้ในครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง ให้มอบหน้าที่ให้แก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาการแทนจนกว่าผู้ใหญ่บ้าน นั้นจะทำการในหน้าที่ได้ และรายงานให้กำนันทราบ ถ้าการมอบหน้าที่นั้นเกินกว่าสิบห้าวัน ให้ กำนันรายงานให้นายอำเภอทราบด้วย

2. หน้าที่และอำนาจของผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

มาตรา 27 ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตนตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ มีหน้าที่และอำนาจในทางปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร ดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

ข้อ 1 ที่จะรักษาความสงบและความสุขสำราญ ช่วยป้องกันความทุกข์ภัยของลูกบ้านตามสมควรและที่สามารถจะทำได้ การที่กล่าวนี้ ถ้าสมควรจะต้องปรึกษาหารือและช่วยกัน กับเพื่อนผู้ใหญ่บ้านก็ดี กับกำนันนายตำบลก็ดี ก็เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องปฏิบัติให้สมควร แก่การที่จะรักษาประโยชน์และความสุขของลูกบ้าน ซึ่งได้มอบไว้ให้เป็นธุระในพระราชบัญญัตินี้

ข้อ 2 ถ้าความทุกข์ภัยเกิดแก่ลูกบ้าน ซึ่งจะต้องขอความป้องกันจากรัฐบาล เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะนำความแจ้งต่อเจ้าพนักงานปกครอง ตั้งแต่กำนัน นายอำเภอ เป็นต้นขึ้นไปโดยลำดับ

ข้อ 3 ถ้ารัฐบาลจะประกาศ หรือจะสั่งราชการอันใดให้ราษฎรทราบ เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะรับข้อความอันนั้น ไปแจ้งแก่ลูกบ้านของตนให้ทราบ

ข้อ 4 เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะทำบัญชีสำมะโนครัวในหมู่บ้านของตนและคอยแก้ไขบัญชีนั้นให้ถูกต้องเสมอ

ข้อ 5 ถ้าผู้ใหญ่บ้านรู้เห็นเหตุการณ์แปลกประหลาดอันใดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตน หรือในลูกบ้านของตนซึ่งอาจจะเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ราชการบ้านเมืองก็ดี แก่ประชาชน ในที่นั้นก็ดี ยกตัวอย่างข้างฝ่ายโทษ ดังรู้เห็นว่าผู้คนมีทรัพย์สินของแปลกประหลาด

อันน่าสงสัยว่าเป็นของที่ได้มาโดยทางโจรกรรมก็ดี หรือว่าถ้าเห็นผู้คนล้มตาย หรือมีบาดแผล อันควรสงสัยว่า จะมีผู้อื่นกระทำเอาโดยทุจริต หรือไปกระทำทุจริตต่อผู้อื่นแล้วจึงเกิดเหตุขึ้นก็ดี เหล่านี้เป็นต้น ให้รับนำความแจ้งต่อกำนันนายตำบลของตน

ข้อ 6 ถ้ามีคนจรแปลกหน้านอกสำมะโนครัวหมู่บ้านนั้นเข้ามาอาศัย เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องไต่ถาม ให้รู้จักตัวและรู้เหตุการณ์ที่มาอาศัย ถ้าเห็นว่าไม่ได้มาโดยสุจริต ให้เอาตัวผู้นั้นส่งกำนันนายตำบลของตน

ข้อ 7 ถ้าเกิดเหตุจลาจลก็ดี ฆ่ากันตายก็ดี ตีชิงก็ดี ปล้นทรัพย์ก็ดี หรือไฟไหม้ก็ดี หรือเหตุร้ายสำคัญอย่างใด ๆ ในหมู่บ้านของตน หรือในหมู่บ้านที่ใกล้เคียงอันสมควรจะช่วยได้ เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องเรียกลูกบ้านของตนออกช่วยต่อสู้ติดตามจับผู้ร้ายเอาของกลางคืน หรือดับไฟ หรือช่วยอย่างอื่นที่สมควร โดยเต็มกำลัง

ข้อ 8 ผู้ใหญ่บ้านเห็นลูกบ้านของตนคนใดแสดงความอาฆาตมาดร้ายแก่ผู้อื่นก็ดี หรือเป็นคนจรจัดไม่ปรากฏการทำมาหาเลี้ยงชีพ และไม่สามารถจะชี้แจงให้เห็นความบริสุทธิ์ของตนได้ก็ดี ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจที่จะเรียกลูกบ้านคนนั้นมาไต่ถามและว่ากล่าวสั่งสอน ถ้าไม่ฟังให้เอาตัวส่งกำนันจัดการตามความในมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัตินี้

ข้อ 9 ควบคุมดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งจะต้องพึงกระทำตามกฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ

ข้อ 10 ฝึกหัดอบรมให้คนไทยรู้จักหน้าที่และกระทำการในเวลา

ข้อ 11 ทำการอบรมสั่งสอน หรือชี้แจงข้อราชการแก่ราษฎร ในกรณีนี้ให้เรียกราษฎรมาประชุมได้ตามครั้งคราวที่สมควร

ข้อ 12 บำรุงและส่งเสริมการอาชีพของราษฎรในทางเกษตรกรรม พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม

ข้อ 13 ตรวจตราและรักษาประโยชน์ในการอาชีพของราษฎร

ข้อ 14 สั่งให้ราษฎรช่วยเหลือในการสาธารณประโยชน์ เพื่อบำบัดป้องกันภัยอันตรายซึ่งมีมาเป็นสาธารณะ โดยอุกเงิน และให้ทำการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ราษฎรผู้ประสบสาธารณภัย

ข้อ 15 จัดการป้องกันโรคติดต่อ หรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้น หรือจะเกิดขึ้นใน หมู่บ้าน เพื่อมิให้ติดต่อลุกลามมากไป

ข้อ 16 จัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและต้องด้วยสุขลักษณะ

ข้อ 17 จัดให้มีการประชุมกรรมการหมู่บ้าน

ข้อ 18 ปฏิบัติการตามคำสั่งของกำนัน หรือทางราชการ และรายงานเหตุการณ์
ซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านให้กำนันทราบ เพื่อให้กำนันรายงานต่อคณะกรรมการอำเภอ

ข้อ 19 กระทำตนให้เป็นอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ

มาตรา 28 ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่และอำนาจในการที่เกี่ยวข้องกับความอาญา

ดังต่อไปนี้ คือ

ข้อ 1 เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นใน
หมู่บ้านของตน ต้องแจ้งความต่อกำนันนายตำบลให้ทราบ

ข้อ 2 เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นใน
หมู่บ้านที่ใกล้เคียงต้องแจ้งความต่อผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านนั้นให้ทราบ

ข้อ 3 เมื่อตรวจพบของกลางที่ผู้ที่กระทำผิดกฎหมายมีอยู่ก็ดี หรือสิ่งของที่สงสัย
ว่าได้มาโดยการกระทำผิดกฎหมาย หรือเป็นสิ่งของสำหรับใช้ในการกระทำผิดกฎหมายก็ดี ให้
จับ สิ่งของนั้นไว้ และริบนำส่งต่อกำนันนายตำบล

ข้อ 4 เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังกระทำผิดกฎหมายก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่าเป็น
ผู้ใดกระทำผิดกฎหมายก็ดี ให้จับตัวผู้นั้นไว้ และริบนำส่งต่อกำนันนายตำบล

ข้อ 5 ถ้ามีหมายหรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการ ให้จับผู้ใดในหมู่บ้านนั้น เป็น
หน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะจับผู้นั้น และริบนำส่งต่อกำนันหรือกรรมการอำเภอตามสมควร

ข้อ 6 เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้นหรือให้ยึด ผู้ใหญ่บ้านต้อง
จัดการให้เป็นไปตามหมาย

มาตรา 28 ทวิ* ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) ช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติการตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านเท่าที่
ได้รับมอบหมายจากผู้ใหญ่บ้านให้กระทำ

(2) เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้านในกิจการที่ผู้ใหญ่บ้านมี
อำนาจหน้าที่

มาตรา 28 ทริ ในหมู่บ้านหนึ่งให้มีคณะกรรมการหมู่บ้านคณะหนึ่ง มีหน้าที่
เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับกิจการที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของ
ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง เป็น
กรรมการหมู่บ้าน โดยตำแหน่ง และผู้ซึ่งราษฎรเลือกตั้งเป็นกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิมี
จำนวนตามที่นายอำเภอจะเห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสองคน

ในการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องมีกรรมการหมู่บ้านมาประชุม ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง ของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่จึงจะเป็นองค์ประชุม ให้ผู้ใหญ่บ้านเป็น ประธาน การวินิจฉัยชี้ขาดให้ถือเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานออกเสียงอีกเสียง หนึ่งเป็น เสียงชี้ขาด

กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิต้องมีสัญชาติไทย และมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะ ต้องห้ามเช่นเดียวกับผู้มีสิทธิที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านตามมาตรา 12 (2) ถึง (3) การเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ราษฎรมีสิทธิเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้เลือก โดย ให้นายอำเภอเป็นประธาน พร้อมด้วยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นอย่างน้อย หนึ่งคน

วิธีเลือกจะกระทำโดยลับหรือเปิดเผยก็ได้ เมื่อราษฎรส่วนมากที่มาประชุมเลือกผู้ใด แล้วให้ถือว่าผู้นั้นเป็นกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ และให้นายอำเภอออกหนังสือสำคัญให้ ไว้เป็นหลักฐาน ในกรณีผู้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้จับสลาก

กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในตำแหน่งคราวละห้าปี

นอกจากออกจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิต้องออกจาก ตำแหน่งเพราะเสียสัญชาติไทย หรือขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12 (3) ถึง (13) หรือเพราะเหตุเช่นเดียวกับที่ผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งตามมาตรา 14 (2) ถึง (7)

ถ้าตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิว่างลง ให้มีการเลือกตั้งขึ้นแทนให้เต็ม ตำแหน่งที่ว่าง และให้อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

การเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้กระทำภายใน หกสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่าง ถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนถึงกำหนดออกตามวาระไม่เกิน หนึ่ง ร้อยแปดสิบวัน จะไม่เลือกตั้งขึ้นแทนก็ได้

มาตรา 28 จัตวา ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อย ให้ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบใช้อำนาจป็นของทางราชการได้ การเก็บรักษาและการใช้อาวุธปืนให้เป็นไปตามข้อบังคับของกระทรวงมหาดไทย

3. การตั้งกำนันและกำนันออกจากตำแหน่ง

มาตรา 30 ให้นายอำเภอจัดให้มีการเลือกตั้งกำนัน โดยรับสมัครจากผู้ใหญ่บ้าน ใน ตำบลนั้น ผู้มีสิทธิเลือกกำนันต้องมีคุณสมบัติและไม่อยู่ในลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 11 เมื่อราษฎรที่มาลงคะแนนเสียงส่วนมากเลือกผู้ใดแล้ว ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นกำนัน และให้ นายอำเภอรายงานไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน ในกรณีที่ผู้ได้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้จับฉลาก

วิธีเลือกกำนัน ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด
มาตรา 31 กำนันต้องออกจากตำแหน่งด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) เมื่อต้องออกจากผู้ใหญ่บ้าน
- (2) ได้รับอนุญาตให้ลาออก
- (3) ยุบตำบลที่ปกครอง
- (4) เมื่อข้าหลวงประจำจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่ง เพราะพิจารณาเห็นว่า

บกพร่องในทางความประพฤติ หรือความสามารถไม่พอแก่ตำแหน่ง

(5) ต้องถูกปลดหรือไล่ออกจากตำแหน่งการออกจากตำแหน่งกำนันนั้นให้
ออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านด้วย เว้นแต่การ ออกตาม (2) (3) และ (4) ไม่ต้องออกจากตำแหน่ง
ผู้ใหญ่บ้าน

มาตรา 32 ถ้าตำแหน่งกำนันว่างลง ให้เลือกกำนันขึ้นใหม่ภายในกำหนด หกสิบ
วันนับแต่วันที่นายอำเภอได้ทราบการว่างนั้น การเลือกกำนันให้นำความในมาตรา 30 มาใช้
บังคับ

มาตรา 33 ถ้ากำนันทำการในหน้าที่ไม่ได้ในชั่วคราวเวลาใด เช่น ไปทางไกล
เป็นต้น ให้มอบอำนาจและหน้าที่ไว้แก่ผู้ใหญ่บ้านคนใดคนหนึ่งซึ่งอยู่ในตำบลเดียวกันให้ทำ
การ แทน และให้ผู้แทนนี้มีอำนาจเต็มที่ในตำแหน่งกำนัน แต่การที่กำนันจะมอบหมายหน้าที่
ให้แก่ ผู้ใหญ่บ้านทำการแทนเช่นนี้ ให้บอกผู้ใหญ่บ้านทั้งหลายในตำบลเดียวกันและบอก
กรมการอำเภอ ให้ทราบไว้ด้วย

4. หน้าที่และอำนาจของกำนัน

มาตรา 34 บรรดาการที่จะตรวจตรารักษาความปกติเรียบร้อยในตำบล คือ
การที่ จะว่ากล่าวราษฎรในตำบลนั้นให้ประพฤติตามพระราชกำหนดกฎหมายก็ดี หรือการที่
จะป้องกัน ภัยอันตรายและรักษาความสุขสำราญของราษฎรในตำบลนั้นก็ดี หรือการที่จะรับ
กิจสุขทุกข์ของ ราษฎรในตำบลนั้นขึ้นร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการเมือง กรมการอำเภอ และจะรับ
ข้อราชการมา ประกาศแก่ราษฎรในตำบลนั้นก็ดี หรือที่จะจัดการตามพระราชกำหนดกฎหมาย
เช่น การตรวจ และนำเก็บภาษีอากรในตำบลนั้นก็ดี การทั้งนี้อยู่ในหน้าที่ของกำนันผู้เป็นนาย
ตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ทั้งปวงในตำบลนั้น และแพทย์ประจำตำบลจะต้องช่วยกันเอาเป็นธุระจัดการ
ให้เรียบร้อยได้ตาม สมควรแก่หน้าที่

มาตรา 34 ทวิ นอกจากอำนาจหน้าที่ที่กล่าวโดยเฉพาะ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ
 กำนัน ให้กำนันมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านด้วย * [มาตรา 34 ทวิ เพิ่มเติมโดย
 พระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2486]

มาตรา 35 กำนันมีหน้าที่และอำนาจในการที่เกี่ยวข้องกับความอาญา ดังต่อไปนี้ คือ
 ข้อ 1 เมื่อทราบข่าวว่า มีการกระทำความผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้น
 ใน ตำบลของตน ต้องแจ้งความต่อกรมการอำเภอให้ทราบ

ข้อ 2 เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำความผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นใน
 ตำบลที่ใกล้เคียง ต้องแจ้งความต่อกำนันนายตำบลนั้นให้ทราบ

ข้อ 3 เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังกระทำความผิดกฎหมายก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่าเป็น
 ผู้ที่ได้กระทำความผิดกฎหมายก็ดี ให้จับผู้นั้นไว้และรีบนำส่งต่อกรมการอำเภอ

ข้อ 4 ถ้ามีหมายหรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการให้จับผู้ใดในตำบลนั้น เป็นหน้าที่
 ของกำนันที่จะจับผู้นั้นแล้วรีบส่งต่อกรมการอำเภอตามสมควร

ข้อ 5 เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้นหรือให้ยึด กำนันต้องจัดการ
 ให้เป็นไปตามหมาย

ข้อ 6 ถ้ามีผู้มาขออายัดตัวคนหรือสิ่งของก็ดี หรือผู้ต้องโจรกรรมจะทำกฎหมาย
 ตราสิน หรือมีผู้จะขอทำชันสูตรบาดแผลก็ดี ทั้งนี้ให้กำนันสืบสวนฟังข้อความแล้วรีบนำตัวผู้
 ขอ และผู้ต้องอายัด และทรัพย์สินของบรรดาที่จะพาไปด้วยนั้น ไปยังกรมการอำเภอ ถ้าสิ่งของ
 ใดๆ จะพาไปไม่ได้ ก็ให้กำนันชันสูตรให้รู้เห็น แล้วนำความไปแจ้งต่อกรมการอำเภอใน
 ขณะนั้น

มาตรา 36 ถ้ากำนันรู้เห็นเหตุทุกข์ร้อนของราษฎร หรือการแปลกประหลาด
 เกิดขึ้นในตำบลต้องรีบรายงานต่อกรมการอำเภอให้ทราบ

มาตรา 37 ถ้าเกิดจลาจลก็ดี ฆ่ากันตายก็ดี ชิงทรัพย์ก็ดี ปล้นทรัพย์ก็ดี ไฟไหม้ก็ดี
 หรือเหตุร้ายสำคัญอย่างใด ๆ ใน

ตำบลของตน หรือในตำบลที่ใกล้เคียงอันสมควรจะช่วยได้ก็ดี หรือมีผู้ร้ายแต่ที่
 อื่นมาแว่สุ่มในตำบลนั้นก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่าลูกบ้านในตำบลนั้นบางคนจะ เกี่ยวข้องเป็น
 โจรผู้ร้ายก็ดี เป็นหน้าที่ของกำนันจะต้องเรียกผู้ใหญ่บ้านและลูกบ้านในตำบลออกช่วย ต่อสู้
 ติดตามจับผู้ร้าย หรือติดตามเอาของกลางคืน หรือดับไฟ หรือช่วยอย่างอื่นตามควรแก่การโดย
 เต็มกำลัง

มาตรา 38 ให้กำนันดูแลคนเดินทางซึ่ง ไม่มีเหตุควรสงสัยว่าจะเป็นผู้ร้ายให้ได้มีที่พักตามควร

มาตรา 39 ถ้าผู้เดินทางด้วยราชการจะต้องการคนนำทางหรือขาดแคลนพาหนะเสบียงอาหารลงในระหว่างทาง และจะร้องขอต่อกำนันให้ช่วยสงเคราะห์ กำนันต้องช่วยจัดหาให้ ตามที่จะทำได้ ถ้าหากว่าการที่จะช่วยเหลือนั้นจะต้องออกราคาค่าจ้างเพียงใด ให้กำนันเรียกเอา แก่ผู้เดินทางนั้น

มาตรา 40 กำนันต้องตรวจจัดการรักษาสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อันอยู่ในตำบลนั้น เช่น สระน้ำ ศาลาอาศัย ที่เลี้ยงปศุสัตว์ เป็นต้น

มาตรา 41 กำนันต้องรักษาบัญชีสำมะโนครัว และทะเบียนบัญชีของรัฐบาลในตำบลนั้น และคอยแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องกับบัญชีของผู้ใหญ่บ้าน

มาตรา 42 กำนันต้องทำบัญชีสิ่งของซึ่งต้องภาษีอากรในแขวงนั้นยื่นต่อกรมการอำเภอ และนำราษฎรไปเสียภาษีอากรตามพระราชบัญญัติภาษีอากร

มาตรา 43 กำนันกระทำการตามหน้าที่จะเรียกผู้ใดมาหรือให้ช่วยก็ได้

มาตรา 44 ในตำบลหนึ่งให้มีสารวัตรสำหรับเป็นผู้ช่วยและรับใช้สอยของกำนันสองคน ผู้ที่จะเป็นสารวัตรนี้แล้วแต่กำนันจะขอร้องให้ผู้ใดเป็น แต่ต้องได้รับความเห็นชอบของ ผู้ว่าราชการเมืองด้วยจึงเป็นได้ และกำนันมีอำนาจเปลี่ยนสารวัตรได้

อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และกฎหมายอื่น

1. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

1.1 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่บัญญัติไว้ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 รวมทั้งการปฏิบัติตามกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภารกิจหลักที่สำคัญ ดังนี้

1.1.1 ด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย เช่น การประชุมชี้แจงข้อราชการแก่ราษฎร การจัดหมู่บ้าน ตำบล ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและถูกสุขลักษณะ การดูแลราษฎรให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผนของทางราชการ การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด อาชญากรรม อาวุธสงคราม บ่อนการพนัน แหล่งอบายมุข การทำลายป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ และการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นต้น

1.1.2 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม เช่น การส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง (ทฤษฎีใหม่) ตามแนวพระราชดำริการพัฒนา และการส่งเสริม อาชีพให้กับราษฎรในด้านต่าง ๆ การเกษตรลักษณะไร่นาสวนผสม การจัด ร้านค้าชุมชน การพัฒนากลุ่มอาชีพ การส่งเสริมการท่องเที่ยว การรวมกลุ่มออมทรัพย์ใน รูปแบบต่าง ๆ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี สิ่งแวดล้อม และการอบรมสั่งสอนให้ ราษฎรเป็นคนดีมีคุณธรรม เป็นต้น

1.1.3 ด้านการอำนวยความสะดวก เช่น การใกล้เคียงประนีประนอมข้อ พิพาท การระงับข้อพิพาทต่าง ๆ การสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้าน เป็นต้น

1.1.4 ด้านการบริการ เช่น การให้การบริการด้านงานทะเบียน งานบัตร ประจำตัวประชาชน และการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการปฏิบัติงานของทุกกระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

1.2 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องเป็นผู้เชื่อมประสาน นโยบายของรัฐบาลกับความ ต้องการของราษฎร ส่งเสริมสนับสนุน การปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของ รัฐ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ นำความเดือดร้อนหรือความทุกข์ ของราษฎรประสานขอรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคเอกชน

1.3 กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นหัวหน้าราษฎรในท้องที่ ตามพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช (2540 : 13) มาตรา 58 และมาตรา 59 ได้บัญญัติให้สิทธิแก่บุคคลในอันที่จะได้ รับทราบข้อมูล ข่าวสาร คำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือการดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมที่ อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญ ใดใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะหัวหน้าราษฎรในตำบล หมู่บ้าน จึงมีหน้าที่ในการสอดส่องดูแลและ ประสานการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจและองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ให้เป็นไปตามกฎหมาย และเจตนารมณ์ของราษฎรในท้องที่และ ท้องถิ่นนั้น ๆ

2. หน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามกฎหมายอื่น

นอกเหนือจากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 แล้ว ยังมีกฎหมายอื่น ๆ อีกหลายฉบับที่ได้บัญญัติหน้าที่ของนักปกครองไว้ที่สำคัญมีดังนี้

2.1 หน้าที่เกี่ยวกับสภาตำบล ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 326 พุทธศักราช 2515 กำหนดให้กำนันท้องที่เป็นประธานกรรมการสภาตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ทุกหมู่บ้านในตำบล และแพทย์ประจำตำบลนั้น เป็นกรรมการสภาตำบลโดยตำแหน่ง ร่วมกิจกรรมสภาตำบล

2.2 หน้าที่ในการเป็นกรรมการสุขาภิบาล พระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 ได้เพิ่มหน้าที่ให้กับกำนัน และผู้ใหญ่บ้านที่อยู่ในเขตสุขาภิบาลขึ้นอีกคือ ให้เป็นกรรมการสุขาภิบาลโดยตำแหน่ง ร่วมกับข้าราชการอื่น ๆ และกรรมการที่ได้รับเลือกตั้งช่วยกันบริหารกิจการของท้องถิ่น

2.3 หน้าที่เกี่ยวกับหมู่บ้าน อปป. กระทรวงมหาดไทย ประกาศจัดตั้งหมู่บ้าน อาสาพัฒนาและป้องกันตนเองขึ้นตามพระราชบัญญัติการจัดระเบียบการบริหารหมู่บ้านอาสาและป้องกันตนเอง พุทธศักราช 2522 โดยยึดเอาหมู่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยการปกครองท้องที่เป็นหลัก กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อปป. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นกรรมการกลางโดยตำแหน่ง ถ้าหมู่บ้านนั้นมีผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับเลือกตั้งให้เป็นกำนัน ก็ให้กำนันเป็นประธานกรรมการกลาง สารวัตรกำนัน และแพทย์ประจำตำบลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านนั้นเป็นกรรมการกลาง

2.4 หน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันโรคระบาด พระราชบัญญัติโรคระบาดปศุสัตว์ และสัตว์พาหะ พุทธศักราช 2474 ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานเป็นนายตรวจประจำตำบล ได้แก่กำนันท้องที่นั้น เมื่อกำนันได้รับรายงานจากเจ้าของสัตว์ หรือได้รับทราบว่ามีโรคระบาด สัตว์เกิดขึ้นในท้องที่ของตน จะต้องรีบสอบสวนอาการของโรคระบาดยังสถานที่ที่สัตว์นั้นอยู่ทันที เมื่อเห็นว่าเป็นโรคระบาดหรือเพียงสงสัยว่า จะเป็นโรคระบาดจริงต้องรีบดำเนินการให้คำแนะนำเพื่อกำจัดโรคระบาดนั้น แล้วรายงานให้อำเภอทราบโดยเร็วที่สุด

2.5 หน้าที่เกี่ยวกับการทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์ โดยพระราชบัญญัติสวนครัวและการเบียดสัตว์ เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน พุทธศักราช 2482 ได้กำหนดให้กำนัน และผู้ใหญ่บ้านเป็นพนักงาน เจ้าหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติให้มีหน้าที่ในการสอดส่องตรวจตราให้คำแนะนำประชาชนทำสวนครัว คือปลูกพืชผัก หรือทำการเลี้ยงสัตว์ เพื่อเอาไว้กินเป็นอาหารในครอบครัว ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งในการบรรเทาค่าครองชีพของประชาชน ในการนี้

กำนันผู้ใหญ่บ้านจะต้องทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ลูกบ้านในเขตการปกครองของตนด้วย

2.6 หน้าที่เกี่ยวกับชลประทานราษฎร กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน เป็นพนักงานตามพระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร พุทธศักราช 2482 และมีหน้าที่พอสรุปได้ว่า ในยามฉุกเฉิน กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ส่งเกณฑ์แรงงาน เครื่องอุปกรณ์การชลประทาน โดยส่งเกณฑ์จากประชาชน ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในเขตชลประทานนั้น พร้อมทั้งแบ่งปันงานควบคุมงานตามที่ได้เกณฑ์แรงงานมานั้น จนกว่าจะแล้วเสร็จ

2.7 หน้าที่เกี่ยวกับการชลประทานหลวง พุทธศักราช 2486 กำหนดหน้าที่ให้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ดูแลคันคลองและหนองน้ำให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและสามารถให้การให้เป็นประโยชน์ได้อยู่เสมอ ถ้ามีเหตุอะไรให้เกิดความเสียหายแก่คันคลองหรือทางน้ำ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะต้องหาทางแก้ไข และแจ้งให้อำเภอทราบโดยด่วน

3. บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะนักปกครองท้องถิ่น

นักปกครองท้องถิ่นเป็นบุคคลสำคัญในสังคมระดับตำบลหมู่บ้าน ที่ต้องแสดงบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ทั้งในฐานะตัวแทนของทางราชการฝ่ายหนึ่งและตัวแทนของประชาชนอีกฝ่ายหนึ่ง

3.1 การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนของทางราชการ โดยวิธีการดังต่อไปนี้

3.1.1 การประชาสัมพันธ์ นายอำเภอและหัวหน้าส่วนราชการ ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำในอำเภอนั้น ๆ จะเป็นผู้ชี้แจงข้อราชการให้ประชาชนทราบ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักปกครองท้องถิ่นซักถาม นักปกครองที่จะนำไปชี้แจงให้ราษฎรในหมู่บ้านของตนทราบ

3.1.2 อำนวยความสะดวกแก่ประชาชน นักปกครองท้องถิ่นจะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในเรื่องระเบียบทางราชการ

3.1.3 จับกุมผู้กระทำความผิด นักปกครองท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย มีอำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมายตามที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พระพุทธศักราช 2457

3.1.4 เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงาน นักปกครองท้องถิ่นจะต้องช่วยเหลือในงานที่จะต้องปฏิบัติในท้องถิ่น

3.1.5 ดูแลทรัพย์สินของทางราชการ ไม่ให้เกิดความเสียหาย

3.1.6 เป็นแหล่งข่าวของทางราชการ เมื่อมีเหตุการณ์ใด ๆ อันมีผลต่อความเดือดร้อนของประชาชน จะต้องแจ้งข่าวให้อำเภอทราบโดยด่วน

3.2 การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนของประชาชน

โดยแสดงบทบาทต่าง ๆ ดังนี้

3.2.1 การรายงาน คือ แจ้งเรื่องราวต่าง ๆ ที่ต้องการจะรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

3.2.2 เสนอความต้องการ คือ ต้องรวบรวมความต้องการของประชาชนนำมาจัดทำเป็นแผนเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบ เพื่อหาทางช่วยเหลือโดยการจัดการจัดสรรเงินงบประมาณให้

3.2.3 การประสานงาน ในส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงาน นักปกครองท้องถิ่นจะต้องเอาใจใส่ติดตามเรื่องและติดต่อกับเจ้าหน้าที่ให้งานดำเนินไปจนบรรลุวัตถุประสงค์

4. แนวทางและวิธีปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนที่สำคัญ

4.1 การดำเนินงานตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น พระพุทธศักราช 2457 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

4.1.1 พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น พระพุทธศักราช 2457

1) อำนาจหน้าที่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นหัวหน้าปกครอง ดูแลราษฎรในตำบล หมู่บ้านดังนี้

1.1) หน้าที่ความรับผิดชอบในทางปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยตามมาตรา 27, มาตรา 34 ทวิ

1.2) หน้าที่และความรับผิดชอบในการที่เกี่ยวข้องกับความอาญา ตามมาตรา 28, มาตรา 35

1.3) อำนาจหน้าที่อื่น ๆ รายงานเรื่องทุกข์ร้อนของราษฎร มาตรา 36 จับกุมคนร้าย ติดตามของกลางคืน หรือดับไฟตามมาตรา 37 ดูแลคนเดินทางตามมาตรา 38 ให้ความช่วยเหลือราชการในการนำทางและจัดหาเสบียงตามมาตรา 39 รักษาสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ตามมาตรา 40 รักษาบัญชีสำมะโนครัวตามมาตรา 41 จัดทำบัญชีสิ่งของซึ่งต้องเสียภาษีอากรตามมาตรา 42

1.4) งานกรมสรรพสามิต กรมศุลกากร กรมเจ้าท่า พนักงานตรวจคนเข้าเมืองและเจ้าพนักงานอื่น ๆ ในเมื่อทำการอัน เกี่ยวกับการจับกุมปราบปราม

ผู้กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งตนมีหน้าที่ต้องจับกุมปราบปราม มาตรา 78 พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจจะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับนั้นไม่ได้ เว้นแต่ในกรณีต่อไปนี้

เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าเมื่อพบบุคคลนั้นกำลังพยายาม กระทำผิด หรือพบโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะกระทำความผิด (โดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือ วัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด) เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่า ผู้นั้นได้กระทำความผิดมาแล้ว และจะหลบหนีเมื่อมีผู้ขอให้จับโดยแจ้งว่า บุคคลนั้นได้กระทำความผิดและแจ้งด้วยว่าได้ร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ

- 2.1) ปกครองดูแลราษฎรและความสงบเรียบร้อยในตำบลหมู่บ้าน
- 2.2) ทำการอบรมสั่งสอนและชี้แจงข้อราชการแก่ราษฎรการดูแล ตำบลบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะต้องพึงกระทำตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทาง ราชการ
- 2.3) รายงานเรื่องทุกข์ร้อนของราษฎรให้ทางราชการทราบเพื่อหา แนวทางแก้ไขจับกุมคนร้าย
- 2.4) ติดตามของกลางหรือช่วยดับไฟ
- 2.5) ช่วยเหลือราชการในการนำทาง และจัดหาเสบียงอาหารดูแลรักษา สิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ รักษาบัญชีสำมะโนครัว
- 2.6) แนะนำให้ราษฎรเสียภาษีอากรให้แก่รัฐ
- 2.7) การกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎร
- 2.8) ตรวจตราและรักษาประโยชน์ในการอาชีพของราษฎร
- 2.9) จัดการป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาด ซึ่งเกิดขึ้น หรือจะ เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อมิให้ติดต่อลุกลามมากไป
- 2.10) มาตรา 2 (10) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “การสืบสวน” หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่ง พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจได้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อที่จะ ทราบรายละเอียดแห่งความผิด (16) “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ” หมายความว่า ถึง เจ้าพนักงาน ซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ให้ รวมทั้งพศติ เจ้าพนักงานกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง มีอำนาจและหน้าที่ใน

การจับกุมผู้กระทำความผิดอาญา โดยไม่มีหมายจับได้ในกรณีกระทำความผิดซึ่งหน้ามี
พฤติกรรมการอันควรสงสัย มีเหตุอันควรสงสัยเมื่อมีผู้ขอให้จับตาม ป.วิ อาญา มาตรา 78

2.11) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง มีอำนาจและ
หน้าที่ในการจับกุมผู้กระทำความผิดอาญา โดยไม่มีหมายจับได้ในกรณีกระทำความผิดซึ่งหน้า
มีพฤติกรรมการอันควรสงสัย มีเหตุอันควรสงสัยเมื่อมีผู้ขอให้จับตาม ป.วิ อาญา มาตรา 78

4.1.3 พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484

1) อำนาจหน้าที่ เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในเขตท้องที่ที่รับผิดชอบ
มีหน้าที่ดำเนินการตาม พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 คือ จับกุมปราบปรามผู้บุกรุก
ครอบครองป่า หรือผู้ที่มีไม้หวงห้ามอันมิได้แปรรูป หรือมีไม้แปรรูปเกิน 0.02 ลบ.ม. โดย
ไม่ได้รับอนุญาต หรือจับกุมผู้เก็บหาของป่าหวงห้ามที่ไม่ได้รับอนุญาต

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ ปฏิบัติหน้าที่ป้องกันปราบปรามผู้ลักลอบตัดไม้ใน
พื้นที่ป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484

3) บทกำหนดโทษของผู้กระทำผิด ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช
2484 ตั้งแต่มาตรา 69 ถึง มาตรา 74 ทวิ ซึ่งมีทั้งโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงยี่สิบปีและโทษ
ปรับสูงถึง 200,000 บาท รวมทั้งมีโทษริบทรัพย์

4.1.4 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507

1) อำนาจหน้าที่
เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งการ
จับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติที่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นพนักงาน
ฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ ปฏิบัติหน้าที่ป้องกันปราบปรามผู้บุกรุกทำลายป่า
สงวนแห่งชาติ

3) บทกำหนดโทษของผู้กระทำผิด ตามมาตรา 31 ถึงมาตรา 35 ซึ่งมี
โทษจำคุกอย่างสูงถึงสิบห้าปีและปรับอย่างสูงถึง 150,000 บาท รวมทั้งโทษริบทรัพย์

4.1.5 ผู้รับแจ้ง ลงวันที่ 23 มีนาคม 2535

1) อำนาจหน้าที่

1.1) เป็นนายทะเบียนในเรื่องการตรวจความถูกต้องของการทะเบียน
ราษฎรในตำบลหมู่บ้าน

1.2) เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาในการจับกุมผู้กระทำความผิดงานทะเบียนราษฎรในเขตตำบล หมู่บ้าน

1.3) เป็นนายทะเบียนในเรื่องการตรวจความถูกต้องของการทะเบียนราษฎรในตำบล หมู่บ้าน

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ

1.1) เรียกเจ้าบ้านมาให้ข้อเท็จจริงหรือแสดงหลักฐาน รวมถึงการเข้าไปสอบถามผู้อยู่บ้าน ได้ตามความจำเป็น เพื่อตรวจสอบการทะเบียนราษฎรให้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง

1.2) จับกุมผู้กระทำการทุจริตเกี่ยวกับงานทะเบียนราษฎรในพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน นำส่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีตามกฎหมาย

3) บทกำหนดโทษของผู้กระทำผิด

1.1) ผู้ใดไม่ยอมชี้แจงข้อเท็จจริงหรือแสดงหลักฐานหรือไม่ยอมให้นายทะเบียนเข้าไปสอบถามในบ้าน มีโทษปรับไม่เกิน 1,000 บาท

1.2) ผู้ใดทำ ใช้ หรือกระทำให้ตนเองหรือผู้อื่น หรือราชการอย่างหนึ่งอย่างใดในเอกสารการทะเบียนราษฎร โดยมีขอบมีโทษจำคุกตั้งแต่ 20,000 - 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

4.1.6 พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พุทธศักราช 2526 และฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2542 คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 674 / 2540 เรื่องแต่งตั้งเจ้าพนักงานตรวจบัตรและพนักงานเจ้าหน้าที่ ลงวันที่ 29 ธันวาคม 2540

1) อำนาจหน้าที่ เป็นเจ้าพนักงานตรวจบัตรตามด้านตรวจต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย (ทั้งนี้จะต้องมีคำสั่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปฏิบัติหน้าที่ ณ ด้านตรวจนั้นๆ)

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ ขอตรวจบัตรประจำตัวประชาชนจากผู้ที่เดินทางผ่านเข้าออกตามด้านตรวจต่าง ๆ

3) บทกำหนดโทษของผู้กระทำผิด ถือบัตรที่ไม่อาจแสดงบัตรของตนเมื่อเจ้าพนักงานขอตรวจมีโทษปรับไม่เกิน 200 บาท

4.1.7 ระเบียบกรมการปกครองว่าด้วยการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน พุทธศักราช 2538

1) อำนาจหน้าที่

- 1.1) เป็นบุคคลผู้นำเชื่อถือในการรับรองตัวบุคคลผู้ขอทำบัตร
- 1.2) เป็นผู้มอบบัตรประจำตัวประชาชนให้กับราษฎรในตำบล

หมู่บ้าน (เฉพาะบัตรที่ไม่ได้ออกด้วยระบบคอมพิวเตอร์)

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ

2.1) ให้คำรับรองผู้ขอทำบัตรเฉพาะผู้ที่ตนรู้จักคุ้นเคย และยืนยันได้ว่าเป็นผู้มีสัญชาติไทย และเป็นบุคคลเดียวกับที่มีชื่อในทะเบียนบ้านตามที่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่จริงในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ร้องขอ

2.2) มอบบัตรที่รับมาจากอำเภอ/กิ่งอำเภอ ให้แก่เจ้าของบัตรโดยตรง หรือผู้ที่เจ้าของบัตรมอบอำนาจให้รับบัตรแทน โดยการมอบบัตรนั้นให้เรียกใบรับคำของมีบัตร (ใบสีเหลือง) หรือใบแทนใบรับคำของมีบัตร (ใบสีชมพู) แล้วแต่กรณีคืนจากเจ้าของบัตร และให้ผู้รับบัตรลงลายมือชื่อพร้อมวันที่รับบัตรในใบเหลืองหรือใบสีชมพูให้ชัดเจนด้วย ในกรณีรับบัตรมาจากอำเภอแล้วไม่สามารถมอบให้เจ้าของบัตรได้ภายใน 90 วัน จะต้องส่งบัตรที่เหลือนั้นคืนให้อำเภอ / กิ่งอำเภอ

3) บทกำหนดโทษของผู้กระทำความผิด ผู้ใดแจ้งข้อความเท็จในการขอทำบัตร มีโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือน - 5 ปี ปรับตั้งแต่ 10,000 - 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าผู้กระทำความผิดหรือผู้สนับสนุนการกระทำความผิดเป็นเจ้าพนักงาน มีโทษจำคุกตั้งแต่ 20,000 - 300,000 บาท

4.1.8 พระราชบัญญัติอาวุธปืนเครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิดดอกไม้เพลิงและสิ่งเทียมอาวุธปืน พุทธศักราช 2490

1) อำนาจหน้าที่ เป็นผู้รับรองความเหมาะสมและความประพฤติกของผู้ขออนุญาตมีและใช้อาวุธปืนต่อนายทะเบียนท้องที่

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ ให้คำรับรองความเหมาะสม เหตุผลความจำเป็น นิสัยใจคอ และความประพฤติกของผู้ขออนุญาตและใช้อาวุธปืนต่อนายทะเบียนท้องที่ ตามความเป็นจริงกรณีผู้ขอเป็นลูกบ้านในปกครอง

4.1.9 คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 674 / 2490 ลงวันที่ 10 ตุลาคม 2490 และหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท.310.2 / 967 ลงวันที่ 24 มีนาคม 2540

1) อำนาจหน้าที่ เป็นผู้กำกับดูแลควบคุม ตรวจสอบ การมีและใช้อาวุธปืน ภายในตำบล หมู่บ้าน ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเรียบร้อย

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ กำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบ การมี และใช้อาวุธปืนภายในตำบล หมู่บ้าน รายงานความประพฤติกของผู้ได้รับอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืน ซึ่งมีพฤติการณ์ไม่เหมาะสมหรือเป็นภัยต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยให้นายทะเบียนอาวุธ ปืนทราบ เพื่อเรียกประกัน ทัณฑ์บนหรือใช้อำนาจเพิกถอนใบอนุญาต

4.1.10 พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช 2478 และระเบียบ กระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช 2541

1) อำนาจหน้าที่

1.1) กำหนดเป็นผู้รับคำร้องขอจดทะเบียนสมรสของคู่สมรสที่มีถิ่นที่อยู่ในตำบลนั้น ซึ่งยื่นขอจดทะเบียนสมรสนอกสำนักงานทะเบียนในท้องที่ที่ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกำหนดส่วนผู้ใหญ่บ้านจะเป็นพยานกรณีคู่สมรสแสดงเจตนากระทำการสมรสที่สำนักงานทะเบียน

1.2) กำหนดเป็นพยานในกรณีคู่สมรสประสงค์จะขอจดทะเบียนสมรส ด้วยวาจากิริยา

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ

2.1) กำหนด รับคำร้องของผู้ยื่นจดทะเบียนสมรสนอกสำนักงานทะเบียนในท้องที่ที่ ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กำหนดแล้ว นำส่งต่อนายทะเบียนท้องที่เพื่อดำเนินการต่อไป

2.2) กำหนดเป็นพยานในกรณีชาย หญิง ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย และโดยพฤติกรรมการเป็นอยู่นายทะเบียนไม่สามารถไปจดทะเบียนให้ได้ มีความประสงค์จะขอจดทะเบียนสมรสด้วยวาจาหรือกิริยาก็ได้ โดยร้องขอต่อ กำหนดแทน

4.1.11 พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พุทธศักราช 2482 ระเบียบการสัตว์พาหนะ พุทธศักราช 2482

1) อำนาจหน้าที่ เป็นผู้สำเร็จและจัดทำบัญชีสัตว์พาหนะ

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ สำรวจและจัดทำบัญชีสัตว์พาหนะที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (บัญชีสัตว์ประจำคอก) ท้องที่แยกเป็นรายหมู่บ้านและรายเจ้าของสัตว์เพื่อเตรียมจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณ

4.1.12 หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท.0422/ว603 ลงวันที่ 15 เมษายน

2534

1) อำนาจหน้าที่

1.1) อำนาจความสะดวกในการนำสัตว์พาหนะไปจดทะเบียน

1.2) มีหน้าที่รับแจ้งความและรับมอบตัวรูปพรรณสัตว์ที่ตาย

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ นำสัตว์พาหนะที่มีอายุครบเกณฑ์ที่จะต้องทำตัว

รูปพรรณ พร้อมด้วยเจ้าของสัตว์หรือตัวแทนไปขอจดทะเบียนทำตัวรูปพรรณจากนายทะเบียน
ท้องที่รับแจ้งความและรับมอบตัวรูปพรรณสัตว์ที่ตายจากเจ้าของสัตว์หรือตัวแทน หรือผู้
ครอบครองชั่วคราวเพื่อนำส่งต่อนายทะเบียนท้องที่ภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ทราบว่ามีสัตว์
นั้นตาย

4.1.13 พระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พุทธศักราช 2528

1) อำนาจหน้าที่ เป็นผู้อนุญาตแทนผู้ว่าราชการจังหวัด (กรณีผู้ว่าราชการ
จังหวัดมีคำสั่งมอบหมาย) ให้เก็บ ฝัง หรือเผาศพในสถานที่อื่น นอกจากในสุสาน หรือฌา
ปนสถาน

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ พิจารณาอนุญาตแทนผู้ว่าราชการจังหวัดในกรณีผู้
ร้องขอเก็บ ฝัง หรือเผาศพในสถานที่อื่น นอกจากในสุสาน หรือฌาปนสถาน ในกรณี
สถานที่ที่จะกระทำการดังกล่าวอยู่นอกเขตเทศบาล สุขาภิบาล หรือเมืองพัทยา

4.2 ด้านการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน

4.2.1 พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พุทธศักราช 2522

1) อำนาจหน้าที่ ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานป้องกันภัย (มาตรา 33) และ
เป็นเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 43)

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ ในกรณีฉุกเฉินเมื่อมีสาธารณภัย ภัยทางอากาศ
หรือการก่อวินาศกรรมเกิดขึ้น และยังไม่มีการป้องกัน หรือระงับให้ทันทั่วถึง ให้กำนัน
ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจเข้าจัดการใด ๆ และสั่งให้บุคคลใด ๆ เข้าช่วยหน้าที่เหลือเท่าจำเป็นเพื่อ
ขจัดภัยเช่นว่านั้นไปพลางก่อนได้ จนกว่าผู้อำนวยการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนเขตท้องที่จะมา
อำนวยการแทนแต่ไม่ใช่บังคับแก่เจ้าหน้าที่และทรัพย์สินของทางราชการทหาร

3) บทกำหนดโทษของผู้กระทำผิด ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของ
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะพนักงานป้องกันภัยต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือนหรือปรับ
ไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 50)

4.3 การปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ และรัฐวิสาหกิจในพื้นที่

4.3.1 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พุทธศักราช 2521

1) อำนาจหน้าที่ ไม่ได้ยกเลิกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงยังคงมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ

1.1) รายงานนายอำเภอเพื่อรายงานผู้ว่าราชการจังหวัด กรณีที่เห็นว่าเมือง พัทยาปฏิบัติราชการขัดต่อการรักษาความสงบเรียบร้อย หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติโดยมิชอบตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457

1.2) แจ้งประสานเมืองพัทยาให้ทราบถึงความต้องการของประชาชนแล้วสำเนาแจ้งอำเภอเพื่อทราบ

1.3) รับการประสานจากเมืองพัทยา เพื่อประชาสัมพันธ์ผลงานหรือสร้างความเข้าใจระหว่างประชาชนกับเมืองพัทยา

1.4) ก่อนการเลือก หากปรากฏความผิดปกติทางด้านงานทะเบียนราษฎรหรือเหตุอื่นใด กระทบต่อการเลือกตั้งให้รายงานนายอำเภอ

4.3.2 พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พุทธศักราช 2540

อำนาจหน้าที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ยังคงมีอำนาจหน้าที่เช่นเดิมในพื้นที่สภาตำบล (นิติบุคคล)

4.3.3 พระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล

พุทธศักราช 2542

1) อำนาจหน้าที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในเขตเทศบาล ยังคงมีอำนาจหน้าที่อยู่ต่อไปจนกว่าจะพ้นจากตำแหน่งหรือครบวาระแต่ไม่เกิน 5 ปี

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ

2.1) รายงานนายอำเภอเมื่อเห็นว่าเทศบาลตำบลปฏิบัติหน้าที่ขัดต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยหรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติโดยมิชอบ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 หรือกฎหมายอื่น

2.2) แจ้งประสานเทศบาลได้ทราบถึงความต้องการของประชาชนแล้วสำเนาแจ้งอำเภอทราบ

2.3) รับการประสานงานจากเทศบาลตำบล เพื่อประชาสัมพันธ์ผลงาน หรือสร้างความเข้าใจระหว่างประชาชนกับเทศบาล

4.3.4 พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พุทธศักราช 2537

4.3.4.1 อำนาจหน้าที่ กำหนด ผู้ใหญ่บ้านยังคงมีอำนาจหน้าที่คงเดิมในพื้นที่ตำบลหมู่บ้าน

4.3.4.2 แนวทาง / วิธีปฏิบัติ

- 1) ส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบล
- 2) เชื่อมประสานนโยบายกับความต้องการของราษฎร
- 3) ติดตาม สอดส่องและประสานการปฏิบัติงานให้เป็นไปตาม

กฎหมาย และเจตนารมณ์ของราษฎร

4.3.5 ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์ท้องถิ่น พุทธศักราช 2541

1) อำนาจหน้าที่ กำหนดในพื้นที่เป็นกรรมการในคณะกรรมการพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบล อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

1.1) กำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาอำเภอ การวางผังเมือง ปัญหาขององค์การบริหารส่วนตำบล และให้คำปรึกษาหารือเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น

1.2) เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา การพิจารณาให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแผนพัฒนา และติดตามประเมินผลแผนพัฒนา

3) ให้ความเห็นชอบร่างแผนพัฒนา

4) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ กำหนดสามารถเสนอแนวทางการวางแผนพัฒนา ตำบลให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลหมู่บ้าน

4.3.6 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาเพื่อกระจาย ความเจริญไปสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น พุทธศักราช 2539 หมวดที่ 6 ข้อ 18, 19, 20 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 58, 59 และหนังสือ กระทรวงมหาดไทย ด่วนมากที่ มท.0311.2/ว.1869 ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2541

1) อำนาจหน้าที่ ให้ กม.และกรรมการกลางหมู่บ้าน อปป.มีหน้าที่ เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทระดับหมู่บ้าน

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ

1.1) ตามระเบียบนี้ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ไม่ได้อยู่ใน คปต.แต่ว่ากำหนด ผู้ใหญ่บ้านสามารถใช้ กม.เป็นช่องทางในการตรวจ สอบและติดตามการใช้งบประมาณในการ พัฒนาพื้นที่ในระดับตำบลและหมู่บ้านทุกเรื่อง โดยเฉพาะจากประสบการณ์ของการทำงานใน ระดับตำบลและหมู่บ้านทำให้กำหนด ผู้ใหญ่บ้านสามารถเป็นกำลังสำคัญในการช่วยตรวจสอบ การทำงานขององค์กรวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

1.2) ขอรับทราบข้อมูลข่าวสารคำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการ ส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือการดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้ส่วนเสีย สำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนมีท้องถิ่นและมีสิทธิแสดงความ คิดเห็นในเรื่องดังกล่าวสอดคล้องและประสานการปฏิบัติงานของหน่วยราชการ หน่วยงาน ของรัฐ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ให้เป็นไปตามกฎหมายและ เจตนารมณ์ของราษฎรในท้องถิ่นและท้องถิ่นนั้น ๆ

4.4 เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนโดยกระบวนการประชาคม

4.4.1 พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 27 ข้อ 3, ข้อ 11, ข้อ 17

1) อำนาจหน้าที่

1.1) เป็นกลุ่มแกนตำบล (Core Team) ในการกระตุ้นเร่งเร้าให้เกิด การรวมกลุ่มที่หลากหลายและขยายเครือข่ายความร่วมมือร่วมใจ

1.2) เป็นกลุ่มแกนตำบล (Core Team) ในการกระตุ้นเร่งเร้าให้เกิดการ รวมกลุ่มที่หลากหลายและขยายเครือข่ายความร่วมมือร่วมใจ

1.3) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ร่วมกำหนดทิศทางของกลุ่มในหมู่บ้าน ชุมชนเพื่อส่งเสริมประชาชนในหมู่บ้านชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน

1.4) ส่งเสริมให้เกิดเวทีชาวบ้านเพื่อให้ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน ได้มีโอกาส พบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นและแนวทาง การแก้ไขปัญหาาร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระดับ หมู่บ้าน

1.5) นิเทศติดตามและกระตุ้นให้กลุ่มองค์กรประชาชนที่หลากหลาย และเครือข่ายสร้างความเคลื่อนไหวและร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาหมู่บ้าน / ชุมชนอย่าง ต่อเนื่อง

1.6) ระดมทรัพยากรของหมู่บ้าน/ชุมชน รวมทั้งประสานแหล่ง

ทรัพยากรจากภายนอกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อหมู่บ้าน / ชุมชนอย่างเต็มที่

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ

2.1) ร่วมกับกลุ่มแกนระดับตำบล ดำเนินการจัดให้มีเวทีประชาคม เพื่อให้กลุ่มหรือองค์กรประชาชนร่วมกันระดมความคิดเห็น เพื่อศึกษาปัญหาวิเคราะห์ปัญหา แนวทางร่วมกับกลุ่มแกนระดับตำบลดำเนินการจัดให้มีเวทีประชาคม ให้กลุ่มหรือองค์กรประชาชน ร่วมกันระดมความคิดเห็น เพื่อศึกษาปัญหาวิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางแก้ไข ปัญหาของชุมชน แลก เปลี่ยนความรู้ซึ่งกันละกันกระตุ้นให้มีการรวมกลุ่มกันอย่างหลากหลาย ระดมทรัพยากรในชุมชนและจากภายนอกเพื่อใช้ในแผนพัฒนาของชุมชน

2.2) ส่งเสริมการจัดเวทีชาวบ้านอย่างต่อเนื่องส่งเสริมให้เกิด กระบวนการเรียนรู้การทำแผนความต้องการร่วมกันแก้ไขปัญหา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.3) ประชุมป้องกันยาเสพติด โรคเอดส์ ส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรม ของประชาชนให้ความรู้ทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมการตรวจสอบ การดำเนินการข้อท้องถิ่น

4.5 โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ

4.5.1 อำนาจหน้าที่ เป็นผู้เป็นหัวหน้าคณะทำงาน/คณะทำงานเป็นผู้เป็น หัวหน้าคณะทำงาน/คณะ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิม พระเกียรติในระดับตำบล

4.5.2 แนวทาง / วิธีปฏิบัติ รับผิดชอบดำเนินการและประสานงานใน รับผิดชอบดำเนินการประสานงานในระดับตำบล ตามที่คณะทำงานโครงการฯ ระดับตำบล มอบหมายรวบรวมแผนงาน/โครงการ (ที่บุคคล กลุ่มหรือชุมชน เสนอผ่านความเห็นชอบของ ประชาคมตำบล/หมู่บ้านแล้ว) เสนอไปยังงานโครงการฯ ระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอ

4.5.3 บทกำหนดโทษของผู้กระทำผิด

4.6 ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐและของกระทรวงมหาดไทย

4.6.1 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พุทธศักราช 2525 หมู่บ้าน/ชุมชน เฉลิมพระเกียรติปลอดยาเสพติด

1) อำนาจหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10) และ (16) และมาตรา 78

2) แนวทาง / วิธีปฏิบัติ

2.1) คำเนิการในกระบวนการประชาคมหมู่บ้านต่อต้านยาเสพติดในลักษณะพหุภาคี ผนึกกำลังราษฎร - รัฐ ร่วมใจต้านภัยยาเสพติด เพื่อแสดงประขามติ ประกาศเป็นหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติปลอดยาเสพติด โดย โดยสร้างประชาคมต่อต้านยาเสพติดกระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้ชุมชนตื่นตัวเกิดกระแสสังคมต่อต้านยาเสพติด

2.2) วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเสพติดในหมู่บ้าน / ชุมชน จำแนกกลุ่มเป้าหมายเยี่ยมเยียนครอบครัวกำหนดพื้นที่เป้าหมายและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อ

2.3) การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ประสานความร่วมมือผนึกกำลังราษฎร - รัฐร่วมใจ ต้านภัยยาเสพติดในลักษณะ พหุภาคีสร้างความ เข้มแข็งให้แก่ประชาคมในหมู่บ้าน/ชุมชน ร่วมคิดร่วมวางแผนและแบ่งหน้าที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขยายบทบาทประชาคมหมู่บ้าน/ชุมชน ประสานการปฏิบัติงานด้านปราบปรามติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งระบบโดยประชาคมหมู่บ้าน/ชุมชน ประชาคมหมู่บ้าน/ชุมชน แสดงมติประกาศ เป็น “หมู่บ้าน/ชุมชน เฉลิมพระเกียรติปลอดยาเสพติด

3) บทกำหนดโทษของผู้กระทำผิด

3.1) ผู้ใดจำหน่ายหรือมิไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายซึ่งยาเสพติดให้โทษต้องระวางโทษ

3.2) จำคุกและโทษปรับ ค่าสุดจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต ปรับถึง 500,000 บาท

ความหมายของบทบาท

“บทบาท” เป็นคำที่มีความสำคัญมากทางด้านจิตวิทยาพฤติกรรม และสังคม จึงมีผู้ให้ความหมายไว้หลายประเด็น ซึ่งได้ประมวลมาเฉพาะที่เกี่ยวข้องดังนี้

ชูศักดิ์ คงฤทธิศึษากร (2540 : 15) กล่าวว่า บทบาทเป็นรูปการ (Aspect) ที่เคลื่อนไหวหรือรูปแบบพฤติกรรมของตำแหน่งซึ่งขึ้นอยู่กับบุคคลที่เข้าดำรงตำแหน่งนั้น และเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา

งามพิศ สัตย์สงวน (2538 : 96) ให้ความหมายของคำว่า บทบาท หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกตามสิทธิและหน้าที่ที่สังคมได้มอบให้ตามฐานะที่มีอยู่

สงวนศรี วิรัชชัย (2537 : 155) บทบาท คือ สิทธิหน้าที่พึงปฏิบัติที่บุคคลหนึ่งมีต่อบุคคลอื่น ในสังคมตามสถานภาพของตนเอง เช่น บทบาทของพ่อคือต้องทำหน้าที่เลี้ยง

ดูแลลูกให้เป็นคนดีและรู้จักทำมาหากินและบทบาทลูกก็คือการเคารพเชื่อฟังพ่อแม่และการทำตัวเป็นคนดี

อรุณ รักธรรม (2523 : 97) กล่าวว่า การทำงานที่มีมาตรฐาน การปฏิบัติที่ดีเพื่อความถูกต้องและประสิทธิภาพสมาชิกของกลุ่มหรือสังคมนั้น ๆ จะต้องรู้และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ในองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นการทำงานในลักษณะกลุ่มหรือลักษณะทีมงานนั่นเอง

บรรจง ชูสกุลชาติ (2526 : 101) บทบาทคือ หน้าที่หรือการกระทำ ตามบทบาทของแต่ละบุคคลตามอำนาจหน้าที่

ทิตยา สุวรรณะชญ (2528 : 66) กล่าวว่า บทบาทคือ การประพฤติปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้

สมยศ นาวิการ และมุสดี ยูมาคม (2520 : 123) ให้ความหมายของบทบาทว่าเป็นแบบของพฤติกรรมซึ่งขอบเขตบทบาทเหล่านั้นจะกำหนดไว้ในคำบรรยาย ลักษณะงานและนโยบายอย่างเป็นทางการและขอบเขตของบทบาทหน้าที่เข้าใจอย่างไม่เป็นทางการก็ได้

ปทานี ภูติวัฒนา (2523 : 130) ได้พิจารณาบทบาทเป็นสองความหมาย ความหมายแรก พิจารณาในด้านโครงสร้างของสังคม (Social structure) บทบาทจะหมายถึงตำแหน่ง ทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น อีกความหมายหนึ่ง หมายถึง การแสดงบทบาทหรือการกระทำต่อกันหรือการพบปะสังสรรค์ทางสังคม บทบาทที่จะเป็นผลต่อเนื่องจากการกระทำ อย่างมีแบบแผนโดยผ่านการเรียนรู้ก่อนว่าในสถานภาพใดควรประพฤติปฏิบัติเท่าใด

อุทัย หิรัญโต (2526 : 118) อธิบายว่า บทบาทคือหน้าที่ (Function) หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหมาย (Expected behavior) ของบุคคลแต่ละคนในกลุ่มหรือในสังคมหนึ่ง ๆ หน้าที่หรือพฤติกรรมดังกล่าว โดยปกติเป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสังคมหรือวัฒนธรรมบางกลุ่ม หรือสังคมหรือวัฒนธรรมบางกลุ่มหรือสังคมนั้นกำหนดขึ้น ฉะนั้นบทบาทหน้าที่เป็นแบบแห่งความประพฤติของบุคคลในสถานะหนึ่งพึงมีต่อบุคคลอื่นในลักษณะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียวกัน

บรูม และซีแซนนิค (Broom and Sezannick. 1963 : 16) อธิบายว่า บทบาทบางครั้งเรียกว่าบทบาททางสังคม เป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งเฉพาะทางสังคม เช่น การเป็นพ่อเป็นครู เป็นต้น ความหมายของบทบาทการกล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ที่ขึ้นอยู่กับตำแหน่งทางสังคม ซึ่งบอกให้รู้ว่าแต่ละคนควรจะแสดงบทบาทอะไรบ้างใน

การเป็นพ่อหรือครู และเป็นหน้าที่ของเขาที่ต้องแสดงพฤติกรรม ตามบทบาทนั้น ๆ และเขาก็สามารถเรียกร้องและอ้าง สิทธิอันนี้ได้

ยอง และมาร์ก (Young and Mark. 1959 : 158) ให้ความหมายว่า บทบาทคือหน้าที่ของฐานะตำแหน่ง เมื่อบุคคลหนึ่งได้ดำรงตำแหน่งใด สิ่งที่ตนคิดตามมากับตำแหน่งนั้นก็คือการที่เขาจะต้องมีการปะทะสัมพันธ์ (interaction) กับตำแหน่งอื่น ๆ ทั้งที่สูงกว่าและต่ำกว่าภายในกลุ่มสิ่งที่ตามมากับตำแหน่งอันเป็นเครื่องกำหนดสำหรับการดำรงฐานะตำแหน่งนั้น เรียกว่า “บทบาท”

สรุปบทบาท หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่กำหนดขึ้น เพื่อให้บุคคลได้ปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพหรือตำแหน่งที่บุคคลดำรงอยู่ในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งในสังคม ซึ่งการแสดงบทบาทนั้นเป็นผลมาจากกระบวนการทางสังคมระหว่างบุคคลนั้นกับบุคคลอื่นในสังคม โดยบุคคลจะแสดงบทบาทตามความคาดหวังและการรับรู้ของตน หรือตามคาดหวังของสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

1. แนวทางในการปฏิบัติราชการที่ดี

หลักในการปฏิบัติงาน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์ถึงแนวทางในการปฏิบัติราชการที่ดีไว้ 10 ประการ คือ (กรมการปกครอง. 2547 : 87-88)

1.1 ความสามารถ หมายถึง การใช้ความรู้ของตนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ขวนขวายในการทำงานโดยไม่จำเป็นต้องมีผู้มาคอยชี้แนะหรือสั่งการ ผู้มีความสามารถจะทำงานได้ดีเป็นผลสำเร็จยิ่งกว่าคนอื่น ๆ ที่มีโอกาสเท่าเทียมกัน

1.2 ความเพียร หมายถึง ความไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก มีความบากบั่น มุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความวิริยะอุตสาหะมิได้ลดหย่อน เมื่อได้รับมอบหมายให้กระทำการใด ๆ ก็ตั้งใจปฏิบัติโดยสม่ำเสมอ เพื่อให้กิจการนั้น ๆ บรรลุผลสำเร็จด้วยดี

1.3 ไหวพริบ หมายถึง รู้จักคิดและสังเกตเห็นได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีผู้ใดมาคอยเตือนว่าควรจะทำสิ่งใด เพื่อให้บังเกิดผลดีที่สุด และรีบทำกรานั้น โดยฉับพลันทันที ไหวพริบเกิดขึ้นจากการฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอ

1.4 ความรู้เท่าถึงการ หมายถึง รู้จักปฏิบัติกิจการหรืองานทั้งปวงให้เหมาะสมแก่เวลา สมเหตุสมผล เกิดประโยชน์ดีที่สุด

1.5 ความซื่อตรงต่อหน้าที่ หมายถึง ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรืองานในหน้าที่ โดยซื่อสัตย์สุจริต ด้วยความอุสาหวิริยภาพเต็มสติกำลัง โดยมุ่งหมายให้งานนั้นๆ บรรลุความสำเร็จด้วยหนทางที่ดีที่สุดที่พึงจะทำได้

1.6 ความซื่อตรงต่อคนทั่วไป หมายถึง การรักษาศนให้เป็นที่เชื่อถือของบุคคลทั้งหลาย มีวาจาเชื่อถือได้ ไม่คิดเอาเปรียบผู้ใด ไม่ยกตนข่มท่าน ไม่หาดีใส่ตัวหาชั่วใส่คนอื่น ผูกไม่ตรีต่อบุคคลโดยสม่าเสมอ

1.7 รู้จักนิตยคน หมายถึง ถ้าเป็นผู้น้อยต้องหมั่นศึกษาสังเกตให้รู้นิสัยของผู้ใหญ่ แล้ววางความประพฤติ แนวทางการทำงานของตนให้ต้องตามอรรถาศัย ถ้าเป็นผู้ใหญ่ บังคับบัญชาคนหลายๆ ต้องรู้จักนิตยของผู้ใต้บังคับบัญชา และใช้คนให้ถูกต้องตามอุปนิสัย จะใช้วิธีการอย่างเดียวกันหมดเป็นไปไม่ได้

1.8 ความรู้จักผ่อนผัน หมายถึง การไม่ยึดถือสิ่งใด เครื่องครัดจนเกินไป จนอาจเสียหายใหญ่ได้ และไม่ปล่อยปละละเลยหรือเพิกเฉยเสียทุกอย่างจนอาจเสียระเบียบวินัย แบบแผน แต่ต้องรู้จักปฏิบัติให้เหมาะสม ไม่คือคืดหรือละเลยจนเสียหาย

1.9 ความมีหลักฐาน หมายถึง การมีที่อยู่แน่ชัด มีครอบครัวอบอุ่นมั่นคง ตั้งตนไว้ในที่ชอบ คือไม่ประพฤติคนสามะเลเทเมา หมกมุ่นในอบายมุข

1.10 ความจงรักภักดี หมายถึง ขอมสละความสุขส่วนตัว เพื่อมุ่งประโยชน์อันแท้จริงให้บังเกิดแก่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

2. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ปริญญา นาคฉัตรีย์ (2543 : 39) ผู้ใหญ่บ้าน สรุปได้ว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่บัญญัติไว้ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ รวมทั้งการปฏิบัติตามกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภารกิจหลักที่สำคัญ ดังนี้

ด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย เช่น การประชุมชี้แจงข้อราชการแก่ราษฎร การจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและถูกสุขลักษณะ การดูแลราษฎรให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผนของทางราชการ การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด อาชญากรรม อาวุธสงคราม แหล่งอบายมุข การทำลายป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ

ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม เช่น การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง พัฒนาและการส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎรในด้านการเกษตร

ลักษณะไร่นาสวนผสม การรวมกลุ่มออมทรัพย์ การจัดร้านค้าหรือร้านค้าชุมชน การส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยใช้กระบวนการประชาคมหมู่บ้าน

ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการดูแล และเชิญชวนราษฎรให้รักษาธรรมชาติ รักป่าไม้ รักสิ่งแวดล้อมร่วมมือกับราษฎร องค์กร ปกครองท้องถิ่นในการปลูกต้นไม้ในปริมณฑลทุกสายและสถานที่สำคัญ ๆ ช่วยกันกำจัด ขยะมูลฝอย ป้องกันไม่ให้น้ำในแม่น้ำ ลำคลอง ทะเลเน่าเสีย

ด้านการอำนวยความสะดวกธรรมชาติ เช่น การไถ่ถอนที่ดินประณีประนอม การระงับข้อ พิพาทต่าง ๆ และการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้าน

ด้านการบริการ เช่น การให้บริการด้านงานทะเบียน งานบัตรประจำตัว ประชาชนและการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยราชการทุกกระทรวง ทบวง กรมและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

ตารางที่ 1 แนวทางและวิธีปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

พ.ร.บ./ ระเบียบ	อำนาจหน้าที่	แนวทาง/วิธีปฏิบัติ
พ.ร.บ.ลักษณะ ปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457	<p>กำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็น หัวหน้าปกครอง ดูแลราษฎร ในตำบล หมู่บ้าน ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> หน้าที่ความรับผิดชอบในทาง ปกครองและรักษาความสงบ เรียบร้อยตามมาตรา 27, 34 ทวิ หน้าที่และความรับผิดชอบใน การที่เกี่ยวกับความอาญาตาม มาตรา 28, มาตรา 35 อำนาจหน้าที่อื่นๆ <ol style="list-style-type: none"> รายงานเรื่องทุกข้อนของ ราษฎรตามมาตรา 36 จับกุมคนร้าย ติดตามของ กลางคืนหรือดับไฟตามมาตรา 37 	<ul style="list-style-type: none"> - ปกครองดูแลราษฎรและความ สงบเรียบร้อยในตำบล หมู่บ้าน - การดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ซึ่ง จะต้องพึงกระทำตามกฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของทาง ราชการ - รายงานเรื่องทุกข้อนของราษฎร ให้ทางราชการทราบเพื่อหาแนว ทางแก้ไข - จับกุมคนร้าย ติดตามของกลาง หรือช่วยดับไฟ - ช่วยเหลือราชการในการนำทาง และจัดหาเสบียงอาหาร - ดูแลรักษาสิ่งที่เป็น

พ.ร.บ./ ระเบียบ	อำนาจหน้าที่	สาขารณประโยชน์ต่าง ๆ แนวทาง/วิธีปฏิบัติ
	3.3 ดูแลคนเดินทางตามมาตรา 38 3.4 ให้ความช่วยเหลือราชการในการนำทางและจัดหาเสบียงตามมาตรา 39 3.5 รักษาสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ต่างๆตามมาตรา 40 3.6 รักษาบัญชีสำมะโนครัวตามมาตรา 41 3.7 จัดทำบัญชีสิ่งของซึ่งต้องเสียภาษีอากรตามมาตรา 42	- รักษาบัญชีสำมะโนครัว - แนะนำให้ราษฎรเสียภาษีอากรให้แก่รัฐ - การกระทำตนให้เป็นแบบอย่างแก่ราษฎร - ตรวจสอบและรักษาประโยชน์ในอาชีพของราษฎร - จัดการป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านเพื่อมิให้ติดต่อลุกลามมากไป

ที่มา : กรมการปกครอง. 2547 : 316

ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอเมืองมหาสารคาม

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของอำเภอเมืองมหาสารคาม

1. ลักษณะที่ตั้ง

อำเภอเมืองมหาสารคาม ตั้งขึ้นเมื่อ พุทธศักราช 2443 หลังจากที่ตั้งจังหวัดมหาสารคามมาแล้วเป็นเวลา 36 ปี ระยะเริ่มแรกมีลักษณะเป็นเมืองแฝด คือ ด้านตะวันออกเรียกว่าอำเภออุทัยสารคาม ด้านตะวันตกเรียกว่า อำเภอประจิมสารคาม มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 556,697 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 10.65 ของพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ เขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม และเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ทิศใต้ ติดต่อกับ เขตอำเภอแกลง และเขตอำเภวาปีปทุม จังหวัด

มหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ เขตอำเภอเมืองร้อยเอ็ด และเขตกิ่งอำเภอ
เมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เขตอำเภอบรบือ และเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด
มหาสารคาม

2. ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ
ลุ่มริมน้ำ เช่น ที่ราบลุ่มริมน้ำชี พื้นที่โดยทั่วไปมีความสูงจากระดับทะเลประมาณ 130 - 230
เมตร พื้นดินปนทราย ไม่มีภูเขา มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านคือแม่น้ำชี นอกจากนี้ยังมีแหล่ง
ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำแก่งเลิงจาน อ่างเก็บน้ำห้วยแอ่ง และอ่างเก็บ
น้ำโคกก่อ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว

3. เขตการปกครอง

แบ่งเขตการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช
2457 เป็น 13 ตำบล 185 หมู่บ้าน (ตำบลตลาดเป็นเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม) ดังนี้

3.1 ตำบลเขวา	มี 24 หมู่บ้าน
3.2 ตำบลลาดพัฒนา	มี 18 หมู่บ้าน
3.3 ตำบลเวียงนาง	มี 17 หมู่บ้าน
3.4 ตำบลดอนหว่าน	มี 9 หมู่บ้าน
3.5 ตำบลท่าสองคอน	มี 23 หมู่บ้าน
3.6 ตำบลแก่งเลิงจาน	มี 17 หมู่บ้าน
3.7 ตำบลท่าตูม	มี 10 หมู่บ้าน
3.8 ตำบลห้วยแอ่ง	มี 10 หมู่บ้าน
3.9 ตำบลเกิ้ง	มี 14 หมู่บ้าน
3.10 ตำบลหนองปลิง	มี 8 หมู่บ้าน
3.11 ตำบลบัวค้อ	มี 10 หมู่บ้าน
3.12 ตำบลหนองโน	มี 9 หมู่บ้าน
3.13 ตำบลโคกก่อ	มี 16 หมู่บ้าน
3.14 ตำบลตลาด	มี 30 ชุมชน (เป็นเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม)

4. ประชากร

จำนวนประชากรเมื่อเดือนธันวาคม พุทธศักราช 2548 มีจำนวนทั้งสิ้น 142,331 คน เป็นชาย 69,791 คน และเป็นหญิง 72,540 คน จำนวนครัวเรือน 24,122 หลัง ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 262.21 คนต่อตารางกิโลเมตร

5. สภาพปัญหาทั่วไป

อำเภอเมืองมหาสารคามเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดมหาสารคามที่มักประสบปัญหาพื้นฐานทั่วไปเหมือนพื้นที่อื่น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัญหาที่ประสบอยู่ทุกปีคือ ปัญหาความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน เนื่องจากส่วนมากประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ สภาพดินขาดความอุดมสมบูรณ์ มีอินทรีวัดตูด้า ข้อจำกัดในเรื่องทุน ทำให้ผลผลิตตกต่ำ นอกจากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีน้อยและร่อยหลอลงไปทุกขณะ รวมทั้งมีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกพื้นที่ ทำให้ขาดวันแรงงานที่จะพัฒนาตำบล หมู่บ้านของตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน สามารถเทียบเคียงกับการวิจัยเรื่องการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม นำเสนอตามลำดับดังนี้

พรเพ็ญ กาญจนันต์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของกำนันผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่า

1. กำนันและผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมและพัฒนา อยู่ในระดับมาก
2. กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีอายุต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน
3. กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีการศึกษาต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน

4. กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน

5. กำนันมีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่น โดยรวมและรายได้สูงกว่าผู้ใหญ่บ้านอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ

6. กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่เป็นกรรมการ อบต. กับกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่ไม่เป็น กรรมการ อบต. มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน

ไมเคิล (2503 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผู้ใหญ่บ้านในเขตจังหวัดภาคเหนือ ที่ บ้านบึง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพะเยา พบว่า ผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวเชื่อมคำ และข่าวสารข้อมูลจาก ส่วนกลางไปยังประชาชนในหมู่บ้านให้ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของทางราชการ

1. ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ซึ่งอยู่ระหว่างความขัดแย้งในการคาดหวังทั้งจากประชาชน และทางราชการ เช่น ทางราชการมีคำสั่งผ่านผู้ใหญ่บ้านไปยังประชาชน แต่ได้รับการปฏิเสธ จากประชาชน ทางราชการย่อมเกิดความไม่พอใจ ในขณะที่เดียวกันประชาชนต้องการใน บางอย่างจากทางราชการ ผู้ใหญ่บ้านไม่สามารถไปดำเนินการขอให้ได้ ทำให้ลูกบ้านไม่พอใจ ได้เช่นกัน

2. ผู้ใหญ่บ้าน รู้สึกตนเองทำงานหนักแต่มีรายได้เล็กน้อย

3. ผู้ใหญ่บ้าน รู้สึกว่าตนเองอยู่ระหว่างความกดดันทั้งจากประชาชนและทาง ราชการ ความรู้สึกที่ว่าตนเองเป็นตัวกลางในทุกเรื่องทำให้ประสบความสำเร็จ

จากสภาพดังกล่าว สังคมหมู่บ้านมีความทันสมัยขึ้น จะเกิดการแบ่งกลุ่มอาชีพ กลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งจะทำให้ความเป็นตัวกลางการประสานของผู้ใหญ่บ้านลด ความสำคัญลงไปเรื่อย ๆ

ถิรวัฒน์ ชนานันต์ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้บริการตามอำนาจหน้าที่ของ ผู้ใหญ่บ้านในเขตสุขาภิบาลบ้านนิเวศน์กับสุขาภิบาลชงธานี อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า

1. การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยที่ประชาชน ทั้ง 2 เขตสุขาภิบาล ได้ใช้การบริการ มีดังนี้ การปฏิบัติหน้าที่เมื่อพบเห็นบุคคลทะเลาะวิวาท กันและการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งของทางราชการ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับ กฎหมายต่างๆ และโดยการนำพาให้ไปดำเนินการตามกฎหมาย สำหรับการหน้าที่ผู้ใหญ่บ้าน ในการสอดส่องดูแลการเข้ามาอยู่อาศัยของบุคคลแปลกหน้า ประชาชนในเขตสุขาภิบาลบ้าน

นิเวศน์ได้ใช้การบริการของผู้ใหญ่บ้านแต่ประชาชนในเขตสุขาภิบาลธงธานีไม่ได้ใช้การบริการของผู้ใหญ่บ้าน

การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านด้านการรักษาความสงบสุข โดยการจัดตั้งเวรยามและช่วยเหลือความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในครอบครัวประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลไม่ได้ใช้การบริการของผู้ใหญ่บ้านแต่ได้ใช้บริการของหน่วยงานอื่นและสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านที่ประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลไม่ได้ใช้การเพราะไม่เคยมีเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องปฏิบัติ หน้าที่มีดังนี้ การปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับเหตุการณ์แปลกประหลาดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยการชี้แจงและโดยการติดต่อประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติหน้าที่กรณีเกิดการจลาจล ชกกันตาย ปล้นทรัพย์ ไฟไหม้ โดยระดมกำลังเข้าป้องกันเหตุที่เกิดขึ้นและโดยการรายงาน ขอความช่วยเหลือจากหน่วยเหนือและการปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศ

2. การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านด้านการพัฒนาประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลได้ใช้การดังนี้ การป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาด โดยการแจ้งข่าวสารและโดยขอความช่วยเหลือจากหน่วยเหนือ การจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยโดยระดมกำลังในการพัฒนาหมู่บ้าน การบริหารงานของหมู่บ้านโดยจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านและโดยจัดให้มีการประชุมชาวบ้าน และการเป็นแบบอย่างของผู้นำสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ในการบำรุงส่งเสริมอาชีพราษฎร โดยตั้งกลุ่มส่งเสริมอาชีพการรักษาผลประโยชน์เกี่ยวกับอาชีพของราษฎร โดยการแจ้งข่าวสารข้อมูลและการจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยโดยการจัดหาอุปกรณ์ ให้ประชาชนในเขตสุขาภิบาลธงธานีได้ใช้การของผู้ใหญ่บ้าน

การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านที่ประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลไม่ได้ใช้การ มีดังนี้ การบำรุงส่งเสริมอาชีพราษฎร โดยจัดหาแหล่งเงินทุน การรักษาผลประโยชน์เกี่ยวกับอาชีพของราษฎร โดยตั้งกลุ่มเพื่อการต่อรองหรือใช้ทรัพยากรร่วมกัน และการบรรเทาทุกข์ให้แก่ผู้ประสบสาธารณภัย โดยระดมกำลังป้องกันและระงับภัย โดยฟื้นฟูบรรเทาสิ่งเสียหาย

3. การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านด้านการให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกที่ประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลได้ใช้การ มีดังนี้ การชี้แจงให้ประชาชนทราบประกาศหรือคำสั่งของทางราชการ การสำรวจสำมะโนครัว โดยการทะเบียนราษฎร โดยการทำบัตรประชาชน โดยการรับรองตัวบุคคล การควบคุมดูแลให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมาย โดยให้คำแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายระเบียบต่าง ๆ และโดยนำพาให้ไปดำเนินการตามกฎหมาย

และการอบรมสั่งสอน หรือชี้แจงข้าราชการ สำหรับการการปฏิบัติหน้าที่เมื่อเกิดภัยพิบัติให้กับครอบครัวของลูกบ้าน โดยการรายงานเพื่อขอความช่วยเหลือจากทางราชการ ประชาชนในเขตสุขาภิบาลบ้านนิเวศน์ได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน แต่ประชาชนในเขตสุขาภิบาลธงธานีไม่ได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน

การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านที่ประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลไม่ได้ใช้บริการ มีเพียงประการเดียวคือ การระดมคนในหมู่บ้านเข้าช่วยเหลือเมื่อมีภัยพิบัติต่อลูกบ้าน

พิเชษฐ สีชมรัมย์ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาแรงจูงใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนไทยในเขตอำเภอบางแสน จังหวัดนครปฐม สรุปได้ว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายนาประการ ในการปฏิบัติหน้าที่อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน และรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงเป็นทั้งพ่อบ้านในทางสังคม และเป็นผู้รักษากฎหมายในระดับพื้นฐานมากที่สุด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะมีอำนาจ 2 ด้านใหญ่ ๆ คือ

1. อำนาจหน้าที่ที่ทางราชการมอบให้ ให้เป็นตัวแทนของทางราชการในการปกครอง เป็นหู เป็นตา ในตำบลหมู่บ้าน
2. อำนาจหน้าที่ผลจากการดำรงตำแหน่งเป็นอำนาจทางอ้อม คือราชฎร กล้าเกรงและทางราชการเกรงใจ เพราะถือได้ว่าเป็นตัวแทนของราชฎรและราชการ

นริศรา ทองอุปการ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขต กรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณีเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาสรุปได้ว่า

1. ลักษณะของชุมชนทั้ง 3 ชุมชน คือ ชุมชนดั้งเดิม ชุมชนบ้านจัดสรร และชุมชนที่หน่วยงานราชการจัดตั้งขึ้น มีความคิดเห็นต่อการปกครองในรูปแบบผู้ใหญ่บ้าน ทั้งในเรื่องการยอมรับในบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน และการรับรู้ในการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านแตกต่างกัน กล่าวคือ ชุมชนดั้งเดิม มีการรับรู้ในการปกครองในรูปแบบผู้ใหญ่บ้าน และยอมรับในบทบาท ความรู้ ความสามารถ และการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านมากที่สุด ในขณะที่ชุมชนบ้านจัดสรร มีการรับรู้ในการปกครองในรูปแบบผู้ใหญ่บ้าน และยอมรับในบทบาท ความรู้ ความสามารถ และการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านน้อยที่สุด

2. ความต้องการการปกครองในรูปแบบผู้ใหญ่บ้าน ผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง

3 ชุมชน ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการปกครองในรูปแบบผู้ใหญ่บ้านไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน และมีความเห็นว่าไม่ควรมีการปกครองในรูปแบบผู้ใหญ่บ้านในกรุงเทพมหานคร

ยุติศักดิ์ เอกอัคร (2523 : บทคัดย่อ) ศึกษาบทบาทและอำนาจของผู้ใหญ่บ้านในการเอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย พบว่า ผู้ใหญ่บ้านที่มีอายุการดำรงตำแหน่งระยะสั้น จะมีบทบาททางการเมืองแตกต่างกัน และฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ใหญ่บ้านมีส่วนช่วยสร้างคะแนน ความนิยม และเพิ่มพูนอำนาจทางการเมืองของผู้ใหญ่บ้านได้มาก อายุตัวของผู้ใหญ่บ้านมีผลต่อคะแนนนิยมที่มีต่ออำนาจทางการเมือง กล่าวคืออายุมากขึ้นคะแนนนิยมย่อมมากขึ้นตามไปด้วย

สุพจน์ วงศ์วิวัฒน์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านในการปกครองท้องถิ่นรูปแบบกรุงเทพมหานคร จากผลการวิจัยพบว่า ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้ บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก โดยทั่วไปแล้วกำนันผู้ใหญ่บ้านมีบทบาททางด้าน การปกครองน้อยลง และมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น นอกจากนี้ กำนันผู้ใหญ่บ้านยังได้พยุฐานะของตนเองด้วยการประกอบธุรกิจบางประการอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เช่น การเป็นนายหน้าขายที่ดิน หรือการประสานงานทางด้านธุรกิจการลงทุนในท้องถิ่น เป็นต้น เมื่อทำการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังกับ บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ทั้งในชุมชนเมือง และชุมชนชนบทต่างมีบทบาทดังกล่าวข้างต้นในลักษณะเดียวกัน อย่างไรก็ตามระดับการศึกษาและอาชีพของกำนันผู้ใหญ่บ้าน มีความสัมพันธ์กับทั้งการแสดงบทบาททางการเมืองและบทบาททางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ

สถาบันดำรงราชานุภาพ (2541 : 27) สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทยร่วมกับบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน กองราชการส่วนตำบล สำนักงานบริหารการปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านที่เหมาะสมในอนาคต ได้ชี้ให้เห็นว่า บทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 และตามกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งพบว่าบทบาทที่เป็นอยู่ตามกฎหมาย ที่กำนันผู้ใหญ่บ้าน ปฏิบัติจริงหรือสามารถปฏิบัติได้ในเกณฑ์ปานกลางในทุกด้าน และได้เสนอบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ควรจะเป็นในอนาคต โดยให้ความสำคัญตามลำดับคือ

1. บทบาทด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย
2. บทบาทด้านการส่งเสริมอาชีพ
3. บทบาทด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. บทบาทด้านการทะเบียนต่าง ๆ
5. บทบาทด้านการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (ภัยธรรมชาติและภัยพิบัติ)
6. บทบาทด้านอื่น ๆ

ชุมพล ทองแถม (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านภายใต้นโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ศึกษากรณี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีความรู้ความเข้าใจในระเบียบข้อกฎหมายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่โดยรวมยังไม่ดีพอ และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีวาระการดำรงตำแหน่งและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่โดยรวมไม่แตกต่างกัน และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีความเห็นว่างานที่เป็นหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่น ถึงแม้ว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะเห็นด้วยกับการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ในขณะที่เดียวกันยังคงต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมและตรวจการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

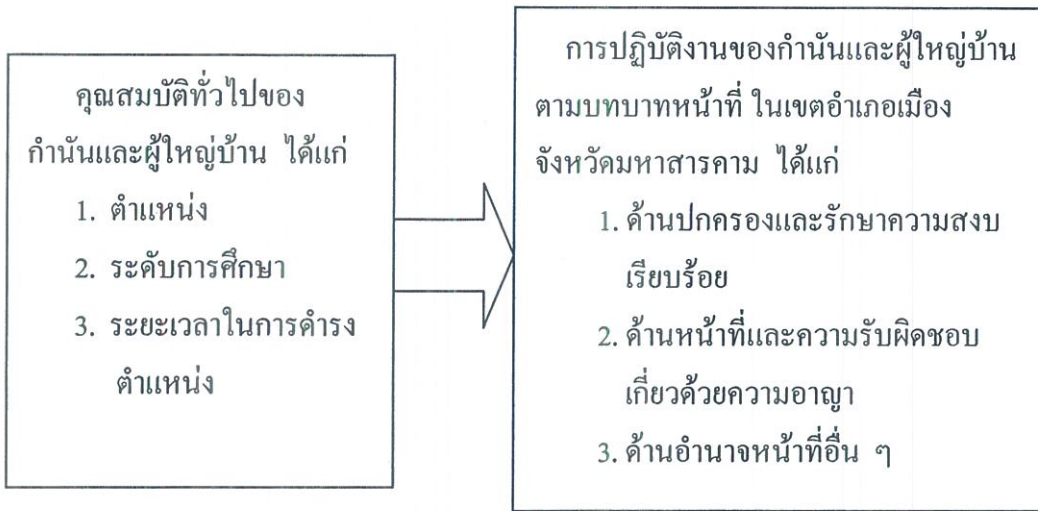
สรุป จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ จะเห็นว่า การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่พบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่จะทำได้ดีในส่วนของงานด้านการบริการและการรักษาความสงบเรียบร้อยในเขตการปกครองของตน แต่มีความรู้ความเข้าใจในระเบียบข้อกฎหมายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่โดยรวมยังไม่ดีพอ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น สามารถนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยประยุกต์จากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และแก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน (พุทธศักราช 2542) ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. ระยะเวลาในการวิจัย
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 185 คน จำแนกเป็นกำนัน 13 คน ผู้ใหญ่บ้าน 172 คน (สำนักทะเบียนราษฎรอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ณ วันที่ 21 กันยายน 2550)

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 127 คน ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของยามานะ ดังนี้ (Yamane, 1973 : 727)

$$n = \frac{n}{1 + ne^2}$$

จากสูตร n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N แทน จำนวนประชากร

e แทน ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้น (โดยการศึกษาครั้งนี้

กำหนดให้เท่ากับ .05)

แทนค่าจากสูตร

$$n = \frac{185}{1 + 185 \times (.05)^2}$$

$$n = 126.50$$

เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างเต็มจำนวน ผู้วิจัยได้เพิ่มขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็น 127 คน เมื่อได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยได้หาสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง ดังรายละเอียดตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลำดับที่	ชื่อตำบล	จำนวนกำนันและผู้ใหญ่บ้าน (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	ตำบลเขวา	24	16
2	ตำบลลาดพัฒนา	18	12
3	ตำบลเวียงนาง	17	12
4	ตำบลคอนหวาน	9	6
5	ตำบลท่าสองคอน	23	16
6	ตำบลแก่งเลิงจาน	17	12
7	ตำบลท่าตูม	10	7
8	ตำบลห้วยแอ่ง	10	7
9	ตำบลเกิ้ง	14	10
10	ตำบลหนองปลิง	8	5
11	ตำบลบ้านค้อ	10	7
12	ตำบลหนองโน	9	6
13	ตำบลโคกก่อ	16	11
รวมทั้งสิ้น		185	127

*หมายเหตุ ตำบลลาดเป็นเขตเทศบาลเมืองมหาสารคามจึงไม่มีกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

หลังจากได้สัดส่วนกลุ่มตัวอย่างของกำนันและผู้ใหญ่บ้านแต่ละตำบลแล้ว ได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) จากจำนวนกำนันและผู้ใหญ่บ้านของแต่ละตำบล โดยใช้วิธีการจับสลาก ทำการเขียนชื่อกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ลงในแผ่นกระดาษ ใช้ 1 แผ่น ต่อ 1 ชื่อลงในกล่อง แล้วจึงหยิบมาทีละแผ่น เมื่อจับได้ชื่อใดก็บันทึกไว้แล้วนำกลับเข้าไปในกล่อง เพื่อให้แต่ละชื่อมีโอกาสถูกเลือกเท่าๆกัน ถ้าจับได้รายชื่อเดิมให้จับใหม่ จนครบจำนวนของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน รวม 127 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบปลายเปิดและปลายปิด แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามปลายปิดเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง

ตอนที่ 2 เป็นคำถามปลายปิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ โดยแบ่งระดับของการปฏิบัติงานเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ตามวิธีการลิเคอร์ท (Likert) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดให้แสดงข้อเสนอแนะในการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่

2.2 กำหนดขอบเขตคำถามให้ครอบคลุมกรอบคิด วัตถุประสงค์ และองค์ประกอบที่ทำให้ทราบถึง การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างแบบสอบถาม ทั้งแบบสอบถามปลายปิด และแบบสอบถามปลายเปิด

2.3 นำร่างแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไข และเสนอแนะปรับปรุงเพื่อความเหมาะสมและถูกต้องของแบบสอบถาม

2.4 นำแบบสอบถามที่แก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านประเมินความสอดคล้องและความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยใช้สูตร IOC (Index of item objective congruence) ตามวิธีของโรวินेलลี (Rovinelli) และแฮมเบิลตัน (Hambleton) (สมนึก กัททิยธนี . 2544 : 219-233) เกณฑ์การให้คะแนนมีดังนี้

ให้คะแนน +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

แล้วนำผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC ตามสูตร

$$\text{สูตร} \quad \text{IOC} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

เกณฑ์ 1. ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 – 1.00 มีค่าความเที่ยงตรงสูง ใช้ได้

2. ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 ต้องปรับปรุง ยังใช้ไม่ได้

ผลการประเมินดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของผู้เชี่ยวชาญทั้งสามท่านมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 หมายความว่าแบบสอบถามมีความเที่ยงตรงสูงสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

3. การหาคุณภาพของแบบสอบถาม

3.1 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมความถูกต้องเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ความถูกต้องความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) ความถูกต้องของรูปแบบแบบสอบถาม และการใช้ภาษา เพื่อให้ถูกต้องตามหลักวิชาและเพื่อความสมบูรณ์ของแบบสอบถามโดย ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่

3.1.1 นายทองหล้า สุนทร วุฒิ Master of Arts in Industrial Education

ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญ ผู้อำนวยการระดับ 9 สังกัดวิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม

3.1.2 นายสรรเพชร พลอยสังวาลย์ วุฒิ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา)ตำแหน่ง
ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม

3.1.3 นายบรรณาภิจักรจรงค์ ทองจำปา วุฒิ กศ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา)
ตำแหน่งอาจารย์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตมหาสารคาม

3.2 ตรวจสอบคุณภาพด้วยการนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับ
กำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 40 คน แล้วนำ
แบบสอบถามหาค่า ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์
แอลฟาตามวิธีของ ครอนบาค (Cronbach) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 99) ได้ค่าความเชื่อมั่น
ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.950

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนทุกด้าน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. นำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ถึง
นายอำเภอเมืองมหาสารคาม เพื่อประสานการเก็บข้อมูลของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในสังกัด
2. นำหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามไปยังกำนันและ
ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นประชากรที่ใช้ในการวิจัย
3. ให้มีผู้ช่วยผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับคืนผู้วิจัย
4. เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์
สำเร็จรูปในการประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูล โดยดำเนินการดังนี้

1. นำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้อง
2. นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์แล้วลงรหัสตามแบบการลงรหัส (Coding
form)
3. นำแบบสอบถามที่ลงรหัสแล้วให้คะแนนแต่ละข้อจากอำนาจการจำแนกราย
ข้อในแบบสอบถามกำหนดไว้ 5 ระดับคะแนน ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 103)

ระดับปัญหามากที่สุด	กำหนดให้	5 คะแนน
ระดับปัญหามาก	กำหนดให้	4 คะแนน
ระดับปัญหาปานกลาง	กำหนดให้	3 คะแนน
ระดับปัญหาน้อย	กำหนดให้	2 คะแนน
ระดับปัญหาน้อยที่สุด	กำหนดให้	1 คะแนน

4. นำแบบสอบถามที่ลงคะแนนเรียบร้อยแล้วไปประมวลผลข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป พร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์การให้ความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 103)

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00	หมายความว่า	ระดับปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50	หมายความว่า	ระดับปัญหาอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50	หมายความว่า	ระดับปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50	หมายความว่า	ระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50	หมายความว่า	ระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ระยะเวลาในการวิจัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยระหว่างเดือน กันยายน - พฤศจิกายน 2550

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ สถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ
2. การวัดระดับการปฏิบัติงาน สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
3. การทดสอบสมมุติฐาน เปรียบเทียบการปฏิบัติงาน
 - 3.1 การทดสอบสมมุติฐานเปรียบเทียบการปฏิบัติงาน จำแนกตามกลุ่มตำแหน่งใช้ t-test

3.2 การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบการปฏิบัติงาน จำแนกตามกลุ่ม
ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ใช้ F-test

ผู้วิจัยได้กำหนดนัยสำคัญทางสถิติในการเปรียบเทียบที่ระดับ .05 หากพบว่ามี
แตกต่างกันจะวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ โดยวิธี LSD (Least Significant Difference)

4. การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ สถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ และ
อภิปรายเชิงพรรณนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 127 คน จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามตรวจสอบความสมบูรณ์ ประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป แล้วนำเสนอข้อมูลด้วยตารางประกอบการอธิบายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ลำดับขั้นในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic mean)
S.D.	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)
F	แทน	สถิติทดสอบที่ใช้ในการพิจารณาใน (F-distribution)
df	แทน	ระดับความเป็นอิสระ (Degrees of freedom)
SS	แทน	ผลรวมของค่าความเบี่ยงเบน (Sum of squares)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยผลรวมของคะแนนเบี่ยงเบน (Mean squares)

ลำดับขั้นในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป วิเคราะห์ร้อยละของ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 วิเคราะห์การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามแตกต่างกัน

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

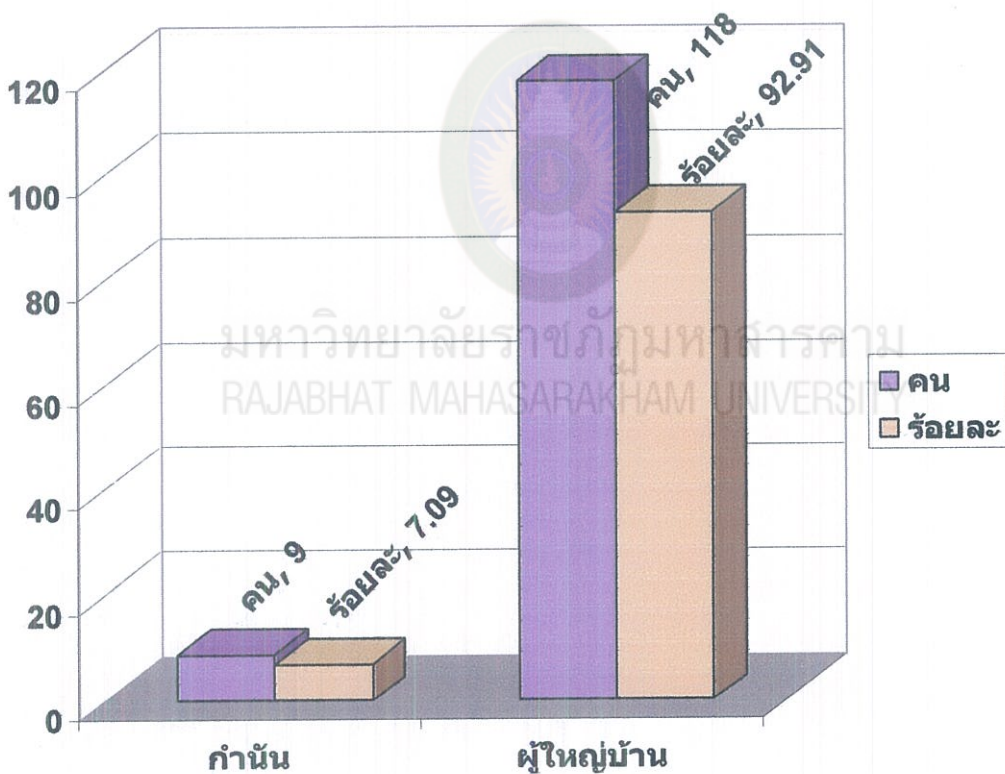
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากร

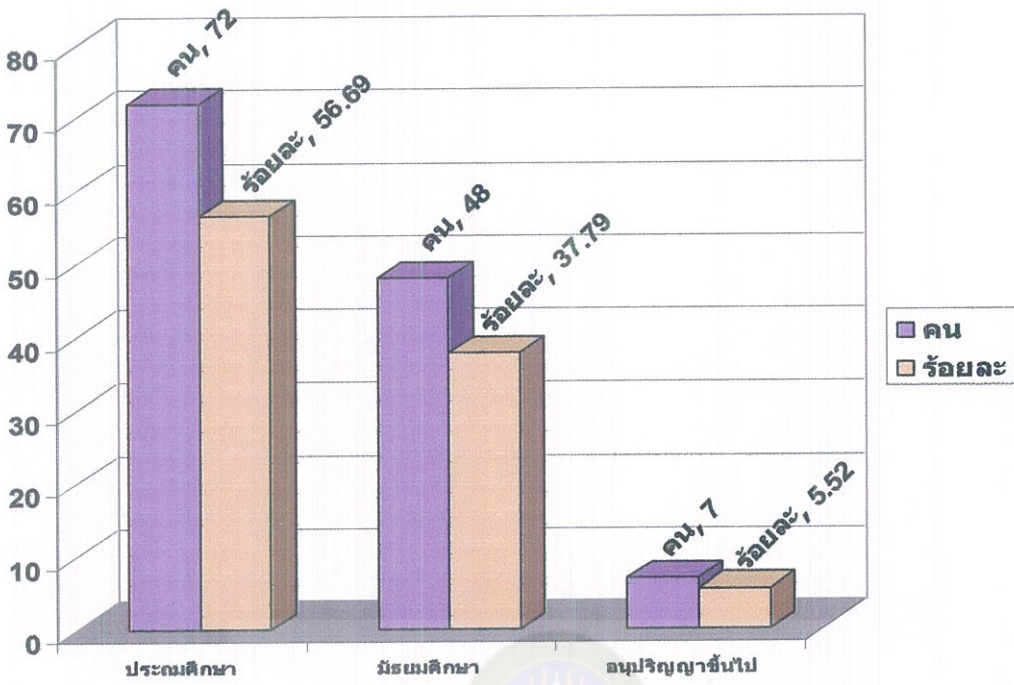
ตารางที่ 3 จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ตำแหน่ง		
กำนัน	9	7.09
ผู้ใหญ่บ้าน	118	92.91
รวม	127	100.00
2. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	72	56.69
มัธยมศึกษา	48	37.79
อนุปริญญาขึ้นไป	7	5.52
รวม	127	100.00
3. ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง		
ต่ำกว่า 5 ปี	46	36.22
5 - 10 ปี	66	51.96
มากกว่า 10 ปี	15	11.82
รวม	127	100.00

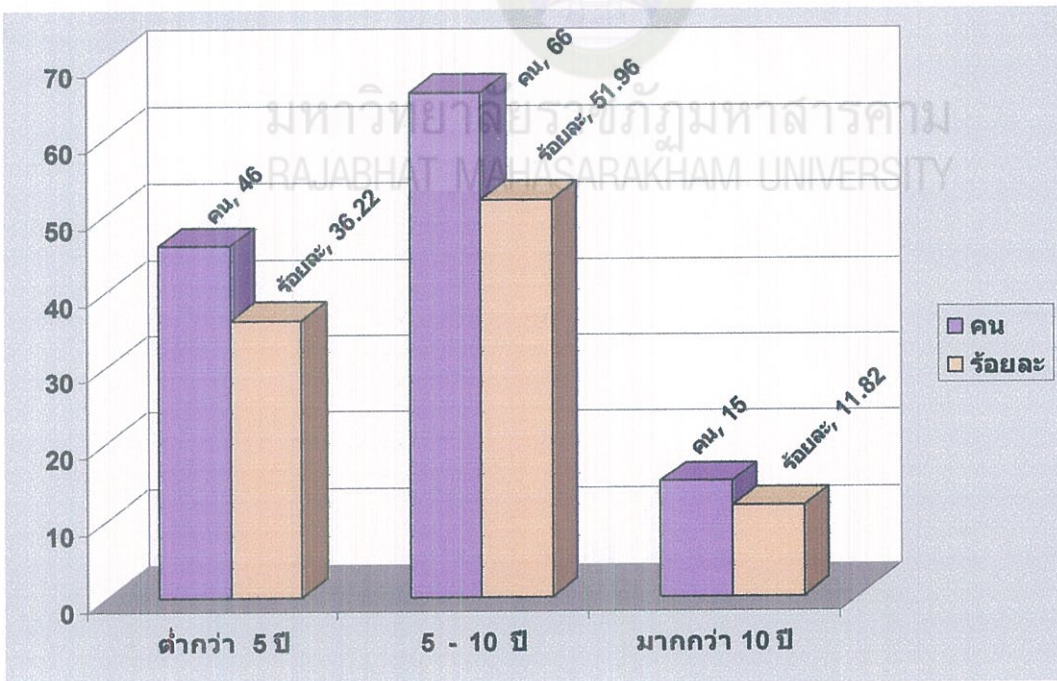
จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ตำแหน่งของประชากรส่วนใหญ่คือผู้ใหญ่วัย จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 92.91 รองลงมาคือกำนัน จำนวน 9 คน คิดเป็น ร้อยละ 7.09 ระดับการศึกษาของประชากรพบว่าส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 56.69 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 37.79 และ ระดับอนุปริญาขึ้นไป จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 5.52 ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งพบว่า ส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง 5-10 ปี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 51.96 รองลงมามีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 36.22 และมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งมากกว่า 10 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 11.82 ดังแสดงไว้ในแผนภูมิที่ 2-4

แผนภูมิที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำแหน่ง

แผนภูมิที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา

แผนภูมิที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง

ตอนที่ 2 วิเคราะห์การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขต
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

1. วิเคราะห์การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขต
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

2. วิเคราะห์การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขต
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำแนกรายข้อของแต่ละด้าน

1. วิเคราะห์การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอ
เมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน 3 ด้าน

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตาม
บทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและจำแนกเป็นราย
ด้าน 3 ด้าน

การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขต อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	\bar{X}	S.D.	ระดับการ ปฏิบัติงาน
1. ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย	3.58	0.86	มาก
2. ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา	3.26	0.93	ปานกลาง
3. ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ	3.03	0.99	ปานกลาง
โดยรวม	3.29	0.93	ปานกลาง

จากตารางที่ 4 พบว่า การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ใน
เขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีระดับการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง
($\bar{X} = 3.29$) และจำแนกเป็นรายด้านพบว่าระดับการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก 1 ด้านคือด้าน
ปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ($\bar{X} = 3.58$) การปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง 2
ด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยคือ ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา
($\bar{X} = 3.26$) รองลงมาคือ ด้านอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ($\bar{X} = 3.03$)

2. วิเคราะห์การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำแนกรายข้อของแต่ละด้าน

2.1 ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย โดยรวมและจำแนกเป็นรายข้อ

ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติงาน
1. สร้างความเข้มแข็ง โดยการระดมเพื่อประสานความร่วมมือกับประชาชนในตำบลและหมู่บ้าน	3.53	0.79	มาก
2. ให้ความรู้เรื่องต่างๆผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน	3.45	0.76	ปานกลาง
3. ส่งเสริมให้เกิดเวทีชาวบ้านเพื่อให้ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน	3.71	0.74	มาก
4. จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีภายในหมู่บ้าน	3.46	0.83	ปานกลาง
5. มีการจัดเวรยามเพื่อดูแลรักษาความปลอดภัยภายในตำบลและหมู่บ้าน	3.68	0.94	มาก
6. มีการประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆ	3.59	0.86	มาก
7. มีการขอรับความช่วยเหลือ สนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆ	3.48	0.97	ปานกลาง
8. ติดตามและประเมินผลการทำงานของตำบลและหมู่บ้านเป็นประจำ	3.74	1.02	มาก
โดยรวม	3.58	0.86	มาก

จากตารางที่ 5 พบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทั้งหมด 5 ข้อ เรียงลำดับ

ค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ติดตามและประเมินผลการทำงานของตำบลและหมู่บ้านเป็นประจำ ($\bar{X} = 3.74$) รองลงมาคือ ส่งเสริมให้เกิดเวทีชาวบ้านเพื่อให้ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ประชาชน ชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ($\bar{X} = 3.71$) รองลงมาคือ มีการจัดเวรยามเพื่อดูแลรักษาความปลอดภัยภายในตำบลและหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.68$) รองลงมาคือ มีการประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ ($\bar{X} = 3.59$) รองลงมาคือ สร้างความเข้มแข็งโดยการระดมทุนเพื่อประสานความร่วมมือกับประชนในตำบลและหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.53$) และมีระดับปานกลาง 3 ด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยคือ มีการขอรับความช่วยเหลือ สนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ ($\bar{X} = 3.48$) รองลงมาคือ จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีภายในหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.46$) และรองลงมาคือ ให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ ผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.45$)

2.2 ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา โดยรวมและจำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติงาน
1. ชี้แจงข้อปฏิบัติระเบียบแบบแผนของทางราชการให้ประชาชนในตำบลและหมู่บ้านทราบ	3.36	0.76	ปานกลาง
2. กำกับดูแลประชาชนให้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ	3.38	1.04	ปานกลาง
3. ป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของประชาชนในตำบลและหมู่บ้าน	3.30	1.31	ปานกลาง
4. มีเหตุร้ายแรงเกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน	3.68	0.87	มาก
5. กำกับ ดูแล ให้ตำบลและหมู่บ้านไม่มีแหล่งการพนันหรือแหล่งอบายมุข	2.49	0.82	น้อย
6. ช่วยเหลือราชการในการจับกุมคนร้ายที่กระผิดพร้อมทั้งติดตามของกลาง	3.21	0.92	ปานกลาง

ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติงาน
7. ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีความอาญา	3.37	0.63	ปานกลาง
8. รายงานเรื่องทุกข์ร้อนของราษฎรให้ทางราชการทราบ	3.28	1.11	ปานกลาง
โดยรวม	3.26	0.93	ปานกลาง

จากตารางที่ 6 พบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.26$) เมื่อจำแนก เป็นรายชื่อ พบว่าการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญามีระดับมากหนึ่งข้อ คือ มีเหตุร้ายแรงเกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.68$) มีระดับปานกลาง 6 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ กำกับดูแลประชาชนให้ปฏิบัติตนตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ ($\bar{X} = 3.38$) รองลงมาคือ ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีความอาญา ($\bar{X} = 3.37$) รองลงมาคือ ชี้แจงข้อปฏิบัติระเบียบแบบแผนของทางราชการให้ประชาชนในตำบลและหมู่บ้านทราบ ($\bar{X} = 3.36$) รองลงมาคือ ป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของประชาชนในตำบลและหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.30$) รองลงมาคือ รายงานเรื่องทุกข์ร้อนของราษฎรให้ทางราชการทราบ ($\bar{X} = 3.28$) รองลงมาคือ ช่วยเหลือราชการในการจับกุมคนร้ายที่กระผิดพร้อมทั้งติดตามของกลาง ($\bar{X} = 3.21$) และมีระดับน้อย 1 ข้อคือ กำกับ ดูแล ให้ตำบลและหมู่บ้านไม่มีแหล่งการพนันหรือแหล่งอบายมุข ($\bar{X} = 2.49$)

2.3 ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ โดยรวมและจำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติงาน
1. สำรวจความต้องการของประชาชนในตำบลและหมู่บ้านในการประกอบอาชีพเสริม	2.98	0.75	ปานกลาง
2. ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำแผนความต้องการ ร่วมกันแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชน	3.43	1.24	ปานกลาง
3. สนับสนุนและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดการอบรมการประกอบอาชีพตามความต้องการของประชาชน	3.51	0.77	มาก
4. ตรวจสอบ ควบคุมรักษาสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น สระน้ำ ศาลาอศัย เป็นต้น	3.02	1.25	ปานกลาง
5. มีการรับรองสถานภาพของบุคคลภายในหมู่บ้าน	1.99	0.85	น้อย
6. แนะนำให้ประชาชนเสียภาษีอากรให้แก่รัฐ	3.01	0.96	ปานกลาง
7. ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ	3.07	1.07	ปานกลาง
8. จัดการและป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นในตำบลและหมู่บ้าน	3.20	1.06	ปานกลาง
โดยรวม	3.03	0.99	ปานกลาง

จากตารางที่ 7 พบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.03$) เมื่อจำแนกเป็นรายชื่อ พบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ ด้านการสนับสนุนและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดการอบรมการประกอบอาชีพตามความต้องการของประชาชน ($\bar{X} = 3.51$) ระดับปานกลางมี 6 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำแผนความต้องการ ร่วมกันแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชน

($\bar{X} = 3.43$) รองลงมาคือ จัดการและป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นในตำบลและหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.20$) รองลงมาคือ ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ ($\bar{X} = 3.07$) รองลงมาคือ ตรวจ จัดการรักษาสัตว์ที่เป็นสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น สรรน้ำ ศาลาอาศัย เป็นต้น ($\bar{X} = 3.02$) รองลงมาคือ แนะนำให้ประชาชนเสียภาษีอากรให้แก่รัฐ ($\bar{X} = 3.01$) รองลงมาคือ สำรวจความต้องการของประชาชนในตำบลและหมู่บ้านในการประกอบอาชีพเสริม ($\bar{X} = 2.98$) และระดับน้อยหนึ่งข้อคือ มีการรับรองสถานภาพของบุคคลภายในหมู่บ้าน ($\bar{X} = 1.99$)

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน

1. เปรียบเทียบการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง แตกต่างกันโดยรวม และจำแนกเป็นรายด้าน

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง แตกต่างกัน

ตำแหน่ง	(\bar{X})	S.D.	t	df	Sig.
1. กำนัน	3.57	0.59	1.64	362	.101
2. ผู้ใหญ่บ้าน	3.38	0.57	1.64		

จากตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตาม
บทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง แตกต่างกัน
โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาท หน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	ตำแหน่ง			
	กำนัน (n=9)		ผู้ใหญ่บ้าน (n=118)	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย	3.44	0.50	3.17	0.47
2. ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา	3.58	0.57	3.50	0.61
3. ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ	3.62	0.69	3.47	0.64
รวม	3.57	0.59	3.38	0.57

จากตารางที่ 9 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการ
ปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
ที่มีตำแหน่งแตกต่างกัน จำแนกตามตำแหน่ง พบว่าการปฏิบัติงานของกำนันตามบทบาทหน้าที่
โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$) จำแนกเป็นรายด้านพบว่า การปฏิบัติงานของกำนันตาม
บทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านอำนาจ
หน้าที่อื่นๆ ($\bar{X} = 3.62$) รองลงมาคือ ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา
($\bar{X} = 3.58$) อยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย
($\bar{X} = 3.44$)

ผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$)
จำแนกเป็นรายด้านพบว่า การปฏิบัติงานของผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับ
ปานกลาง 3 ด้าน คือ ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา ($\bar{X} = 3.50$)
รองลงมาคือ ด้านอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ($\bar{X} = 3.47$) รองลงมาคือ ด้านปกครองและรักษาความ
สงบเรียบร้อย ($\bar{X} = 3.17$)

2. เปรียบเทียบการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขต
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันโดยรวม และจำแนกเป็น
รายด้าน

ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตาม
บทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับการศึกษา
แตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2.558	3	1.279	1.797	.169
ภายในกลุ่ม	116.679	123	.711		
รวม	119.237	126			

จากตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตาม
บทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระดับการศึกษา
แตกต่างกัน โดยรวม และจำแนกเป็นรายด้าน

การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	ตำแหน่งของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม					
	ประถมศึกษา (n = 72)		มัธยมศึกษา (n = 48)		อนุปริญญาขึ้นไป (n = 7)	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. ด้านปกครองและรักษาความสงบ เรียบร้อย	3.69	0.54	3.26	0.94	3.12	0.80
2. ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบ เกี่ยวกับความอาญา	3.97	0.64	2.96	0.91	3.50	0.76
3. ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ	3.61	0.69	3.18	0.97	3.29	0.86
รวม	3.76	0.62	3.13	0.94	3.30	0.81

จากตารางที่ 11 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของ การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัด มหาสารคาม ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน จำแนกตามกลุ่มระดับการศึกษาพบว่า

กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีการปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) จำแนกเป็นรายด้านพบว่า การปฏิบัติงานระดับมาก มี 3 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับ ความอาญา ($\bar{X} = 3.97$) รองลงมาคือ ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ($\bar{X} = 3.69$) รองลงมาคือ ด้านอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ($\bar{X} = 3.61$)

กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีการปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$) จำแนกเป็นรายด้านพบว่า การปฏิบัติงาน ระดับปานกลางมี 3 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านปกครองและรักษา ความสงบเรียบร้อย ($\bar{X} = 3.26$) รองลงมาคือ ด้านอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ($\bar{X} = 3.18$) รองลงมา คือ ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา ($\bar{X} = 2.96$)

กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า มีการปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.30$) จำแนกเป็นรายด้านพบว่า การปฏิบัติงานระดับปานกลางมี 3 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านหน้าที่และ ความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา ($\bar{X} = 3.50$) รองลงมาคือ ด้านอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ($\bar{X} = 3.29$) รองลงมาคือ ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ($\bar{X} = 3.12$)

3. เปรียบเทียบการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขต อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง แตกต่างกันโดยรวมและ จำแนกเป็นรายด้าน

ตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน ของการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง แตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.175	2	.087	.120	.887
ภายในกลุ่ม	119.062	124	.0726		
รวม	119.237	126			

จากตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน โดยรวม และจำแนกเป็นรายด้าน

การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตาม บทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	ตำแหน่งของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขต อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม					
	ต่ำกว่า 5 ปี (n=46)		5-10 ปี (n=66)		มากกว่า 10 ปี (n=15)	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. ด้านปกครองและรักษาความสงบ เรียบร้อย	3.29	0.72	3.28	1.01	3.30	0.95
2. ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความ อาญา	3.34	0.81	3.13	0.96	3.32	0.93
3. ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ	3.18	0.99	3.30	0.94	3.24	0.96
รวม	3.27	0.84	3.24	0.97	3.29	0.95

จากตารางที่ 13 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของ การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งตำแหน่งแตกต่างกัน จำแนกตาม จำแนกตามกลุ่มระยะเวลา ในการดำรงตำแหน่ง พบว่า กำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มี ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งตำแหน่งต่ำกว่า 5 ปี มีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.27$) จำแนกเป็นรายด้านพบว่า การดำเนินงานระดับปานกลางมี 3 ด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความ อาญา ($\bar{X} = 3.34$) รองลงมาคือ ด้านด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ($\bar{X} = 3.29$) และรองลงมาคือ ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ ($\bar{X} = 3.18$)

กำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระยะเวลาใน การดำรงตำแหน่งตำแหน่งตั้งแต่ 5-10 ปี มีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ โดยรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$) จำแนกเป็นรายด้านพบว่า การดำเนินงานระดับปานกลางมี 3 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ($\bar{X} = 3.30$) รองลงมาคือ ด้าน ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ($\bar{X} = 3.28$) และรองลงมาคือ ด้านหน้าที่และ ความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา ($\bar{X} = 3.13$)

กำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีระยะเวลาใน การดำรงตำแหน่งตำแหน่ง 10 ปีขึ้นไป มีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$) จำแนกเป็นรายด้าน พบว่า การดำเนินงานระดับปานกลางมี 3 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา ($\bar{X} = 3.32$) รองลงมาคือ ด้านด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ($\bar{X} = 3.30$) และ รองลงมาคือ ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ ($\bar{X} = 3.24$)

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตาม บทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ตารางที่ 14 จำนวนความถี่ของข้อเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ข้อเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	จำนวนความถี่
ด้านที่ 1 ด้านการปกครองและรักษาความสงบ	
- ควรมีการจัดเวรยามเพื่อตรวจความเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน	35
- สร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชน	28
- ทุกหน่วยงานควรร่วมมือกันด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย	24
- ควรมีการให้ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวเป็นประจำ	16
- ควรมีการประชุมภายในหมู่บ้านเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆภายในหมู่บ้านเป็นประจำ	12
ด้านที่ 2 ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา	
- ควรแนะนำและให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับระเบียบและข้อปฏิบัติของทางราชการ	36
- ควรจัดให้มีหน่วยงานรับเรื่องร้องทุกข์ของราษฎร	28
- ควรจัดให้มีกลุ่มอาสาป้องกันเหตุร้ายภายในหมู่บ้าน	17
- ควรมีบทลงโทษภายในหมู่บ้านสำหรับผู้ที่ทำผิด	14
- ประชาชนต้องให้ความร่วมมือกับทางราชการ	11
ด้านที่ 3 ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ	
- ควรจัดตั้งกลุ่มให้มีการฝึกอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่หมู่บ้าน	52
- ควรจัดให้มีการอบรมการประกอบอาชีพตามความต้องการของประชาชน	41
- ควรมีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ	36
- มีการรณรงค์ ป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นในตำบลและหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง	27
- ควรมีการรักษาและซ่อมบำรุงสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ	24
- ช่วยกันสอดส่องดูแลความเคลื่อนไหวภายในหมู่บ้าน	18

จากตารางที่ 14 พบว่าการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามมีแนวทางการการปฏิบัติงาน จำแนกเป็นรายด้านดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านการปกครองและรักษาความสงบ เรียงลำดับค่าความถี่จากมากไปน้อย คือ ควรมีการจัดเวรยามเพื่อตรวจความเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน รองลงมาคือสร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชน รองลงมาคือทุกหน่วยงานควรร่วมมือกันด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย รองลงมาคือควรมีการให้ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวเป็นประจำ รองลงมาคือ ควรมีการประชุมภายในหมู่บ้านเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านเป็นประจำ

ด้านที่ 2 ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา เรียงลำดับค่าความถี่จากมากไปน้อย คือควรแนะนำและให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับระเบียบและข้อปฏิบัติของทางราชการ รองลงมาคือ ควรจัดให้มีหน่วยงานรับเรื่องร้องทุกข์ของราษฎร รองลงมาคือควรจัดให้มีกลุ่มอาสาป้องกันเหตุร้ายภายในหมู่บ้าน รองลงมาคือ ควรมีบทลงโทษภายในหมู่บ้านสำหรับผู้ที่กระทำความผิด รองลงมาคือ ประชาชนต้องให้ความร่วมมือกับทางราชการ

ด้านที่ 3 ด้านอำนาจหน้าที่อื่น ๆ เรียงลำดับค่าความถี่ จากมากไปน้อย คือควรจัดตั้งกลุ่มให้มีการฝึกอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่หมู่บ้าน รองลงมาคือควรจัดให้มีการอบรมการประกอบอาชีพตามความต้องการของประชาชน รองลงมาคือควรมีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ รองลงมาคือมีการรณรงค์ ป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นในตำบลและหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง รองลงมาคือควรมีการรักษาและซ่อมบำรุงสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ รองลงมาคือ ช่วยกันสอดส่องดูแลความเคลื่อนไหวภายในหมู่บ้าน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

โดยกำหนดสมมติฐานการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีตำแหน่ง ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 185 คน จำแนกเป็นกำนัน 13 คน ผู้ใหญ่บ้าน 172 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยก่อนนำไปเก็บข้อมูลได้ผ่านการแนะนำปรับปรุงจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ พร้อมกับการนำไปทดลองใช้ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .95

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองจากกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและได้ข้อมูลกลับคืนทั้งหมดครบสมบูรณ์ ทั้ง 127 ชุด ในวันที่ 20 ตุลาคม 2550 แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐาน ใช้ t -test, F -test โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเมื่อพบความแตกต่างได้ใช้การพิสูจน์ความแตกต่างรายคู่โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัย การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ปรากฏผลดังนี้

1. การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง จำแนกเป็นรายด้าน พบว่าการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย การปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญาและด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ

2. ผลการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านเมื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มีตำแหน่ง ระดับการศึกษาและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน พบว่า กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีตำแหน่ง ระดับการศึกษาและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกันมีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ไม่แตกต่างกัน

3. กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีข้อเสนอแนะต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ แยกเป็นรายด้าน ได้ดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านปกครองและรักษาความสงบ

- 1.1 ควรมีการจัดเวรยามเพื่อตรวจความเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน
- 1.2 สร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชน
- 1.3 ทุกหน่วยงานควรร่วมมือกันด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย
- 1.4 ควรมีการให้ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวเป็นประจำ
- 1.5 ควรมีการประชุมภายในหมู่บ้านเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ ภายในหมู่บ้านเป็นประจำ

ด้านที่ 2 ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา

- 2.1 ควรแนะนำและให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับระเบียบและข้อปฏิบัติของทางราชการ
- 2.2 ควรจัดให้มีหน่วยงานรับเรื่องร้องทุกข์ของราษฎร
- 2.3 ควรจัดให้มีกลุ่มอาสาป้องกันเหตุร้ายภายในหมู่บ้าน

2.4 ควรมีบทลงโทษภายในหมู่บ้านสำหรับผู้ที่ทำผิด

2.5 ประชาชนต้องให้ความร่วมมือกับทางราชการ

ด้านที่ 3 ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ

3.1 ควรจัดตั้งกลุ่มให้มีการฝึกอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่หมู่บ้าน

3.2 ควรจัดให้มีการอบรมการประกอบอาชีพตามความต้องการของประชาชน

3.3 ควรมีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

3.4 มีการณรงค์ป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นในตำบลและ

หมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง

3.5 ควรมีการรักษาและซ่อมบำรุงสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ

3.6 ช่วยกันสอดส่องดูแลความเคลื่อนไหวภายในหมู่บ้าน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

สมมุติฐานที่ 1 การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิจัยพบว่าการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการวิจัยที่พบเป็นไปตามสมมุติฐานที่กำหนดไว้

สาเหตุที่การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่าลักษณะการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน มีข้อปฏิบัติอย่างเดียวกัน จึงมีลักษณะการปฏิบัติงานคล้ายคลึงกัน ผลการวิจัยที่พบสอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาบันดำรงราชานุภาพ (2541 : 27) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เหมาะสมในอนาคต ได้ชี้ให้เห็นว่า บทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และตามกฎหมายอื่น ๆ จำแนกได้เป็น 6 บทบาท คือบทบาทด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย บทบาทด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บทบาทด้านการส่งเสริมอาชีพ บทบาทด้านการทะเบียนต่าง ๆ บทบาทด้านการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (ภัยธรรมชาติและภัยพิบัติ) บทบาทด้านอื่น ๆ พบว่า บทบาทที่เป็นอยู่ตามกฎหมายที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปฏิบัติจริง

หรือสามารถปฏิบัติได้ในเกณฑ์ปานกลางในทุกด้าน แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรเพ็ญ กาญจน์มณี (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของกำนันผู้ใหญ่บ้านใน จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่า กำนันและผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นการเมือง การปกครอง ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมและพัฒนา อยู่ในระดับมาก และไม่สอดคล้องกับ งานวิจัยของ ชุมพล ทองแถม (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภายใต้นโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ศึกษากรณี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีความรู้ความเข้าใจ ในระเบียบข้อกฎหมายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่โดยรวมยังไม่ดีพอ

สมมุติฐานที่ 2 กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีตำแหน่ง ระดับการศึกษาและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่แตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบทางสถิติ พบว่า กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีตำแหน่ง ระดับ การศึกษาและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ ไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยดังกล่าวจึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่กำหนดไว้ อาจเป็นเพราะว่า ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม แต่ละท่าน มีระดับการศึกษา และระยะเวลาในการดำรง ตำแหน่งใกล้เคียงกัน จึงทำให้ความคิดเห็นในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยที่พบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรเพ็ญ กาญจน์มณี (2541 : บทคัดย่อ) ผลการศึกษาพบว่า กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีการศึกษาต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่ แตกต่างกัน กำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่ แตกต่างกัน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชุมพล ทองแถม (2548 : บทคัดย่อ) พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีวาระการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่โดยรวมไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรจัดให้มีการอบรมการประกอบอาชีพตามความต้องการของประชาชน เพื่อเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ตำบลและหมู่บ้าน

1.2 ควรมีการอบรมเพื่อให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับระเบียบและข้อปฏิบัติ
ของทางราชการ

1.3 ควรมีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ เช่น เกิด
เหตุไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้น

1.4 ควรมีการจัดเวรยามรักษาความสงบทั้งกลางวัน และกลางคืน เพื่อ
ป้องกันเหตุร้ายให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

1.5 ควรมีกิจกรรมต่างๆในหมู่บ้านเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชน

1.6 ควรมีการรณรงค์ ป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นในตำบลและ
หมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันและ
ผู้ใหญ่บ้านด้านใด ด้านหนึ่ง ตามอำนาจหน้าที่เป็นการเฉพาะ

2.2 ควรมีการวิจัยปัญหาในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของกำนันและ
ผู้ใหญ่บ้านในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อจะได้ทราบปัญหาแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข
การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- การปกครอง, กรม. **กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยุคใหม่**. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย, 2539.
(อนุสรณ์เนื่องในงานฉลองที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงมหาดไทย ครบรอบ 60 ปี)
- _____ . **คู่มือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2536.
- _____ . **คู่มือปฏิบัติงานกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสาสมัครศึกษาดินแดน,
2547.
- _____ . **พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง
ปัจจุบัน (พ.ศ. 2542)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสาสมัครศึกษาดินแดน, 2542.
- งามพิศ สัตย์สงวน. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2538
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **การเมืองกับการบริหาร**. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2523.
- ชุมพล ทองแย้ม. **บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านภายใต้นโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น
ศึกษากรณีอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ**. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปร.ม.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548. ถ่ายเอกสาร.
- ชูศักดิ์ คงฤทธิศึกษากร. **การบริหารการปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2540.
- ทิตยา สุวรรณชฎ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.
- ดำรงราชานุภาพ, สถาบัน. **แนวทางการตรวจสอบการบริหารงานขององค์การบริหารส่วน
ตำบลแบบมีส่วนร่วม**. สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทยกองราชการส่วนตำบล
กรมการปกครอง. กรุงเทพฯ : สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวง
มหาดไทย, 2539.
- ดำรง สุนทรสารทูล. "บทบาทหน้าที่ของนักปกครองท้องที่," ใน เอกสารการสอนชุดวิชา
ปัญหาการเมืองส่วนภูมิภาค และชนกลุ่มน้อย หน่วยที่ 1-7. หน้า 30-35. นนทบุรี
: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526.
- ศุลา มหาพสุธานนท์. **หลักการจัดการ หลักการบริหาร**. กรุงเทพฯ : พ.ศ. พัฒนา, 2545.
- ธีรวัฒน์ ฆานันต์. **การใช้บริการตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตสุขาภิบาลบ้าน
นิเวศน์กับสุขาภิบาลตรงธานี อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด**. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2538. ถ่ายเอกสาร.

ทะเบียนราษฎรอำเภอเมืองมหาสารคาม, สำนัก. แผนพัฒนาเทศบาลตำบล 3 ปี 2551-2553.

มหาสารคาม : สำนักทะเบียนราษฎรอำเภอเมืองมหาสารคาม, 2550.

นภิศรา ทองอุปการ. บทบาทและอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเขตกรุงเทพมหานคร :

ศึกษาเฉพาะกรณีเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539. ถ่ายเอกสาร.

บรรจง ชูสกุลชาติ. บทบาทของผู้ช่วยฝ่ายปกครอง. กรุงเทพฯ : มิตรครุการพิมพ์, 2526.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545.

ปริญญา นาคฉัตรีย์. สารอธิบดีกรมการปกครองเนื่องในวันกำนัน ผู้ใหญ่บ้านประจำปี 2543.

10 สิงหาคม 2543

ปฟานี ภูติวัฒนา. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

พรเพ็ญ กาญจน์มณี. ศึกษาบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดสงขลา.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2541. ถ่ายเอกสาร.

“พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 31
ตอนที่ 0ก. หน้า 229-274. 17 กรกฎาคม 2457.

“พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 10) พ.ศ.2542,” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116
ตอนที่ 70ก. หน้า 1-6. 4. 4 สิงหาคม 2542.

พิเชษฐ สีขจรังยี. แรงจูงใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนไทย :

ศึกษากรณีผู้นำชุมชนในเขตอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์

ร.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529. ถ่ายเอกสาร.

พิศณุ เจริญนุกูล. บทบาทของสำนักงานแขวงในเขตกรุงเทพฯ ชั้นนอก. วิทยานิพนธ์ ค.ม.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532. ถ่ายเอกสาร.

ไมเคิล, มอร์แมน. ผู้ใหญ่บ้านในเขตจังหวัดภาคเหนือที่หมู่บ้านบึง อำเภอเชียงคำ

จังหวัดพะเยา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2503.

ยุติศักดิ์ เอกอัคร. ผู้นำทางการเมืองระดับท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเกี่ยวกับบทบาทและ

อำนาจของผู้ใหญ่บ้านในการเอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2521-2521. วิทยานิพนธ์ ร.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540,” ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 114 ตอน

ที่ 55 ก. หน้า 1-99. 11 ตุลาคม 2540.

สงวนศรี วิรัชชัย. จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ : ศึกษาพร, 2537.

- สมนึก ภัททิยธนี. การวัดผลการศึกษา. ภาพลัทธิ : ประสานการพิมพ์, 2544.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. รายงานการวิจัยเรื่องกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รากฐานของแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2539.
- สมพร ตั้งสะสม. ความพึงพอใจของผู้ประกันตนในเขตกรุงเทพฯ ที่ต่อกรบริการทางการแพทย์ ภายในพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 : กรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยอันมิใช่เนื่องจากการทำงาน. วิทยานิพนธ์ พบ.ม. สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, 2537. ถ่ายเอกสาร.
- สมยศ นาวิการ และสุสติ รุชมมาคม. องค์การทฤษฎีและพฤติกรรม. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2520.
- สยามพร พรหมจารีต. บทบาทของบุคลากรสาธารณสุขในการกำจัดขยะของโรงพยาบาล : กรณีศึกษาโรงพยาบาลชุมชน จังหวัดหนองบัวลำภู. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542. ถ่ายเอกสาร.
- _____. รายงานการวิจัยบทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เหมาะสมในอนาคต. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2541.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. คุณภาพและคุณธรรมในการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- สุพจน์ วงศ์วิวัฒน์. บทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในการปกครองท้องถิ่นรูปแบบกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ร.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539. ถ่ายเอกสาร.
- อรุณ รักธรรม. พัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- อำเภอเมืองมหาสารคาม, สำนักงาน. ข้อมูลอำเภอเมืองมหาสารคาม. มหาสารคาม : สำนักงาน อำเภอเมืองมหาสารคาม, 2548.
- อุทัย หิรัญโต. สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา - มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2526.
- อุทุมพร ธีระธรรม. การยอมรับบทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขของประชาชนในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ พบ.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2537. ถ่ายเอกสาร.
- Broom, L. and Sezannick, P. **Sociology ; Text with Adapted Reacted Reading.**
New York : Harper Row, 1963.
- Friedman, C.J. **Man and His Government : An Empirical Theory of Politics.**
New York : McGraw-Hill, 1986.

Hardy, M. E. and Conway, M. E. Role Theory: Perspectives for Health Professionals.

2nd edn. Appelton & Lange, Norwalk, C. 1988.

Robert, Geoffrey K. A. **Dictionary of Political Analysis.** London : Longman, 1981.

Vroom and Selanick. **Work and Motivation.** New York : John Wiley, 1984.

Yamane, Taro. **Statistics An Introductory Analysis.** 3rd ed. New York : Harper & Row Lnc

Young, Kilball and Mark, Raymond W. **Sociology and Social.** New York : American Book, 1959.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสอบถาม

เรื่อง การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อทราบการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อนำผลการวิจัยครั้งนี้มาใช้ในการปรับปรุงการทำงานด้านการปกครองในจังหวัดมหาสารคาม ดังนั้น ขอให้ท่านพิจารณาข้อความแต่ละข้อความโดยละเอียด กรุณาตอบให้ครบทุกข้อ และตอบเพียงคำตอบเดียว ผู้วิจัยจะเสนอผลการวิจัยเป็นส่วนรวมซึ่งจะไม่กระทบกระเทือนต่อตัวท่านหรือผู้อื่นแต่อย่างใด ผู้วิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านตอบตามความคิดเห็นที่เป็นจริงและขอขอบคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

2. แบบสอบถามนี้แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยตำแหน่ง ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง แตกต่างกัน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามวิธีของลิเคอร์ท มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้เขียนข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง
ที่เกี่ยวข้องกับตัวท่าน

1. ตำแหน่ง

- กำนัน
- ผู้ใหญ่บ้าน

2. ระดับการศึกษาสูงสุดของท่าน

- ประถมศึกษา
- มัธยมศึกษา
- อนุปริญญาขึ้นไป

3. ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง

- ต่ำกว่า 5 ปี
- 5 - 10 ปี
- มากกว่า 10 ปี

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ใน
เขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ตรงกับการปฏิบัติงานของกำนันและ
ผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ตามความ
เป็นจริงเพียงข้อเดียว

ส่วนที่ 1 ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย

ข้อความ	การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)
1. สร้างความเข้มแข็งโดยการระดมเพื่อประสานความร่วมมือกับประชาชนในตำบลและหมู่บ้าน					
2. ให้ความรู้เรื่องต่างๆผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน					
3. ส่งเสริมให้เกิดเวทีชาวบ้านเพื่อให้ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหาาร่วมกัน					
4. จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีภายในหมู่บ้าน					
5. มีการจัดเวรยามเพื่อดูแลรักษาความปลอดภัยภายในตำบลและหมู่บ้าน					
6. มีการประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆ					
7. มีการขอรับความช่วยเหลือ สนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆ					
8. ติดตามและประเมินผลการทำงานของตำบลและหมู่บ้านเป็นประจำ					

ส่วนที่ 2 ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา

ข้อความ	การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. ชี้แจงข้อปฏิบัติระเบียบแบบแผนของทางราชการให้ประชาชนในตำบลและหมู่บ้านทราบ					
2. กำกับดูแลประชาชนให้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ					
3. ป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของประชาชนในตำบลและหมู่บ้าน					
4. มีเหตุร้ายแรงเกิดขึ้นภายในหมู่บ้านมากน้อยเพียงใด					
5. กำกับ ดูแล ให้ตำบลและหมู่บ้านไม่มีแหล่งการพนันหรือแหล่งอบายมุข					
6. ช่วยเหลือราชการในการจับกุมคนร้ายที่กระผิดพร้อมทั้งติดตามของกลาง					
7. ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีความอาญา					
8. รายงานเรื่องทุกข์ร้อนของราษฎรให้ทางราชการทราบ					

ส่วนที่ 3 ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ

ข้อความ	การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. สำรวจความต้องการของประชาชนในตำบลและหมู่บ้านในการประกอบอาชีพเสริม					
2. ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การทำแผนความต้องการ ร่วมกันแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชน					
3. สนับสนุนและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดการอบรมการประกอบอาชีพตามความต้องการของประชาชน					
4. ตรวจ จัดการรักษาส่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น สระน้ำ ศาลาอาศัย เป็นต้น					
5. มีการรับรองสถานภาพของบุคคลภายในหมู่บ้าน					
6. แนะนำให้ประชาชนเสียภาษีอากรให้แก่รัฐ					
7. ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ					
8. จัดการและป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้นในตำบลและหมู่บ้าน					

ตอนที่ 3 แสดงข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่

คำชี้แจง โปรดแสดงข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ ตามความเป็นจริงของท่านต่อการปฏิบัติงานในเรื่องต่างๆ (โปรดระบุเป็นข้อ ๆ)

1. ด้านปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย

.....

.....

.....

.....

.....

2. ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับความอาญา

.....

.....

.....

.....

.....

3. ด้านอำนาจหน้าที่อื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม
สุวรรณ มาลี

ภาคผนวก ข

ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

ข้อที่	นายทองหล้า สุนทร	นายสรรเพชร พลอยสังวาลย์	นายบรรณาภิจักรจ ทองจำปา	คะแนน รวม	ค่า IOC
1	1	1	0	2	.67
2	1	1	1	3	1
3	0	1	1	2	.67
4	1	1	1	3	1
5	1	0	1	2	.67
6	1	0	1	2	.67
7	1	1	1	3	1
8	1	1	1	3	1
9	0	1	1	2	.67
10	1	1	1	3	1
11	1	0	1	2	.67
12	1	1	1	3	1
13	1	1	1	3	1
14	0	1	1	2	.67
15	1	1	1	3	1
16	1	1	1	3	1
17	1	1	1	3	1
18	0	1	1	2	.67
19	1	1	1	3	1
20	1	1	0	2	.67
21	1	1	0	2	1
22	1	1	1	3	.67
23	1	1	0	2	.67
24	1	1	1	3	1

ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
116.0500	409.228	20.22939	24

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach Alpha if Item Deleted
ข้อ1 สร้างความเข้มแข็ง	112.9750	427.974	-.388	.960
ข้อ2 ให้ความรู้เรื่องต่างๆ	112.8750	412.522	-.097	.957
ข้อ3 ส่งเสริมเวทีชาวบ้าน	113.0500	374.613	.702	.949
ข้อ4 จัดกิจกรรมภายในหมู่บ้าน	112.3000	380.164	.715	.949
ข้อ5 มีการจัดเวรยาม	112.17750	377.789	.769	.948
ข้อ6 ประสานงานกับองค์กรอื่น	112.2250	386.281	.624	.950
ข้อ7 ขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรอื่น	112.0250	391.461	.626	.950
ข้อ8 ติดตามและประเมินผลการทำงาน	112.0250	386.948	.613	.950
ข้อ9 ชี้แจงระเบียบของทางราชการ	112.2000	379.805	.728	.949
ข้อ10 คู่มือประชาชนให้ปฏิบัติตามกฎหมาย	112.2500	375.936	.840	.948
ข้อ11 ป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม	112.1000	383.682	.698	.949
ข้อ12 มีเหตุร้ายแรงเกิดขึ้น	112.4500	389.792	.476	.951
ข้อ13 กำกับไม่มีแหล่งอบายมุข	112.1500	393.567	.512	.950
ข้อ14 ช่วยเหลือราชการในการจับกุมคนร้าย	111.9250	389.251	.572	.950
ข้อ15 ประสานงานในการดำเนินคดี	113.4500	374.921	.575	.951
ข้อ16 รายงานเรื่องทุกขั้วอื่นของราษฎร	113.7750	383.769	.545	.950
ข้อ17 สืบหาความต้องการของประชาชน	113.2500	378.756	.674	.949
ข้อ18 ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้	112.3750	381.266	.693	.949
ข้อ19 จัดการอบรมการประกอบอาชีพ	112.2750	374.563	.788	.948
ข้อ20 รักษาสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์	112.3750	389.881	.511	.950
ข้อ21 มีการรับรองสถานภาพของบุคคล	112.6000	387.4265	.688	.949

ข้อ22 แนะนำให้ประชาชนเสียภาษีอากร	112.3500	382.131	.762	.949
ข้อ23 ให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยพิบัติ	112.0750	386.225	.711	.949
ข้อ24 ป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาด	112.4000	375.528	.763	.948

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Reliability Coefficients

N of Cases = 40.0

N of Items = 24

Alpha = .950

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ที่ ศร ๐๕๔๐.๐๑.๐๑/ว ๓๕๘

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๑

๔ ตุลาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือแบบสอบถามการวิจัย

เรียน คุณสรเพชร พลอยสังวาลย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ชุด

ด้วย นายสุวรรณ์ มาลี รหัสประจำตัว G๔๘๒๓๓๔๒๓๑ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาคสมทบ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังศึกษาวิจัยและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม”

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเครื่องมือแบบสอบถามการวิจัย ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษาวิจัย ความเหมาะสมด้านสถิติ การวัดและประเมินผลการวิจัย ดังเอกสารและแบบสอบถามที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ไพโรวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๐ - ๔๓๗๒ - ๕๔๓๘

ที่ ศร ๐๕๔๐.๐๑.๐๑/ว ๓๕๘

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๑

๔ ตุลาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือแบบสอบถามการวิจัย

เรียน คุณบรรณาภิภรจง ทองจำปา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ชุด

ด้วย นายสุวรรณ มาลี รหัสประจำตัว G๔๘๒๓๓๔๒๓๑ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาคสมทบ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังศึกษาวิจัยและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม”

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเครื่องมือแบบสอบถามการวิจัย ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษาวิจัย ความเหมาะสมด้านสถิติ การวัดและประเมินผลการวิจัย ดังเอกสารและแบบสอบถามที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ไพโรวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๐ - ๔๓๓๒ - ๕๔๓๘

ที่ ศธ ๐๕๔๐.๐๑.๐๑/ว ๓๕๘

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๑

๔ ตุลาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือแบบสอบถามการวิจัย

เรียน คุณทองหล้า สุนทร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ชุด

ด้วย นายสุวรรณ มาลี รหัสประจำตัว G๔๘๒๓๓๔๒๓๑ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารธุรกิจ สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังศึกษาวิจัยและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปฏิบัติงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม”

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเครื่องมือแบบสอบถามการวิจัย ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษาวิจัย ความเหมาะสมด้านสถิติ การวัดและประเมินผลการวิจัย ดังเอกสารและแบบสอบถามที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ไพรรวธรรม)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๐ - ๔๓๗๒ - ๕๔๓๘

ที่ ศธ ๐๕๔๐.๐๑.๐๑/ว ๓๕๕

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๑

๔ ตุลาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขออนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรียน นายอำเภอเมืองมหาสารคาม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน..... ชุด

ด้วย นายสุวรรณ์ มาลี รหัสประจำตัว G๔๘๒๓๓๔๒๓๑ นักศึกษาปริญญาโท
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ภาคสมทบ ศูนย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังศึกษาวิจัยและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปฏิบัติงานของ
กำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม”

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขออนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าเก็บ
รวบรวมข้อมูลแบบสอบถามการวิจัยกลุ่มตัวอย่าง คือกำนันและผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม เพื่อนำข้อมูลไปทำการศึกษาวิจัยให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่าน
ด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ไพโรวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน

อธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๐ - ๔๓๗๒ - ๕๔๓๘

ที่ ศธ ๐๕๔๐.๐๑.๐๑/ว ๓๕๕

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๑

๔ ตุลาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขออนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าทดลองใช้เครื่องมือและเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามการวิจัย
เรียน นายอำเภอกันทรวิชัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน..... ชุด

ด้วย นายสุวรรณ มาลี รหัสประจำตัว G๔๘๒๓๓๔๒๓๑ นักศึกษาปริญญาโท
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ภาคสมทบ ศูนย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังศึกษาวิจัยและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปฏิบัติงานของ
กำนันและผู้ใหญ่บ้านตามบทบาทหน้าที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม”

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขออนุญาตให้ผู้วิจัยเข้า
ทดลองใช้เครื่องมือและเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามเพื่อการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง คือกำนัน
และผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอกันทรวิชัย เพื่อนำข้อมูลไปทำการศึกษาวิจัยให้สำเร็จตาม
วัตถุประสงค์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่าน
ด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ไพรวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๐ - ๔๓๓๒ - ๕๕๓๘

ประวัติผู้วิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายสุวรรณ์ มาลี
วัน/เดือน/ปีเกิด	13 กุมภาพันธ์ 2503
สถานที่เกิด	เลขที่ 1507 / 7-9 ถนนนาควิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 1507 / 7-9 ถนนนาควิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	กิจการส่วนตัว

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2548	บริหารธุรกิจบัณฑิต (การบัญชี) สถาบันราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2551	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY